

OIKEUSTIEDE

JURISPRUDENTIA

XLVIII

2015

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN VUOSIKIRJA

Toimitusneuvosto

Jaana Norio-Timonen, puheenjohtaja
Tuula Linna
Tapio Määttä
Seppo Villa

Toimittaja

Tapani Lohi

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys
Kasarmikatu 23 A 17
00130 Helsinki
p. 09 6120 300
www.lakimiesyhdistys.fi
toimisto@lakimiesyhdistys.fi

© 2015 kirjoittajat ja Suomalainen Lakimiesyhdistys
ISSN-L 0355-8215
ISSN 0355-8215
ISBN 978-951-855-352-9
Oy Nord Print Ab, Helsinki 2015

Timo Saranpää

CASUS MIXTUS CUM
CULPA -PERIAATE OSANA
VAHINGONKORVAUSOIKEUDEN
JÄRJESTELMÄÄ

Sisällys

1	PROLOGI: KKO:N ENNAKKOPÄÄTÖS 2012:3 JA RUOTSIN NJA 2004 S. 746 I JA II.....	275
2	ARTIKKELIN TUTKIMUSKYSYMYKSET, RAKENNE JA TUTKIMUSMENETELMÄ.....	282
3	CASUS MIXTUS -VASTUUSTA RUOTSIN OIKEUDESSA	285
3.1	Casus mixtus vahingonkorvausoikeuden järjestelmässä ja sen historiallinen tausta.....	285
3.2	Casus mixtus -vastuu sopimuksenulkoisen vastuun tilanteissa	292
3.2.1	Eryteisesti moottoriajoneuvon luvattomaan käyttöön liittyvästä casus mixtus -vastuusta	292
3.2.2	Casus mixtus -vastuu muissa sopimuksenulkoisen vahingonkorvausvastuun tilanteissa.....	297
3.3	Casus mixtus -vastuu sopimusperusteisen vastuun tilanteissa..	298
3.4	Todistustaakkanormi casus mixtuksen vaihtoehtona	300
3.5	Kokoavia johtopäätöksiä periaatteen asemasta Ruotsin oikeudessa	302
4	CASUS MIXTUS -VASTUUSTA SUOMESSA?	306
4.1	Johdatukseksi aiheeseen	306
4.2	VahL 6:1:stä ja casus mixtus -vastuusta	309
4.3	Casus mixtus -vastuu ja sopimukseen perustuva vahingonkorvausvastuu	314
4.4	Casus mixtus -vastuu erityisesti moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta aiheutuneesta vahingosta	321
4.4.1	Johdatukseksi aiheeseen.....	321
4.4.2	Moottorikulkuneuvoa luvattomasti käyttöön ottamassa olleen henkilön vahingonkorvausvastuu	322
4.4.3	Vahingonkorvausvastuu esinevahingoista, jotka aiheutuvat luvattoman käytön aikana.....	326
4.4.4	Vahingonkorvausvastuu esinevahingoista, jotka aiheutuvat luvattoman käytön päättymisen jälkeen	327
4.5	Todistustaakka casus mixtus -vastuun vaihtoehtona Suomessa?	330

5 YHTEENVETOA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	332
LÄHTEET.....	335
OIKEUSTAPAUKSET.....	339
CASUS MIXTUS CUM CULPA PRINCIPLE WITHIN THE LAW OF TORT.....	341

Casus mixtus cum culpa -periaate osana vahingonkorvausoikeuden järjestelmää*

1 PROLOGI: KKO:N ENNAKKOPÄÄTÖS 2012:3 JA RUOTSIN NJA 2004 S. 746 I JA II

Ennakkopäätöksessä KKO 2012:3 on otettu kantaa vahingonkorvausvastuuseen tilanteessa, jossa ajo-oikeudeton henkilö oli ottanut luvottomasti käyttöönsä erään yhtiön omistaman ja toisen henkilön hallinnassa olleen henkilöauton ja suistunut sillä tieltä. Auto oli ulosajon jälkeen jätetty vaurioituneena ulosajopaikalle, mistä se oli myöhemmin löydyntynyt palaneena. Syyttäjä vaati käräjäoikeudessa vastaajalle rangaistusta moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, liikenneturvallisuuden vaarantamisesta ja kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta.

Vakuutusyhtiö, joka oli suorittanut auton omistajalle autovakuutuksen perusteella ns. uusarvolunastuskorvauksen, toimitti käräjäoikeuteen kirjallisen korvausvaatimuksen ja vaati vastaajalta vahingonkorvausta 10.719 euroa viivästyskorkoineen.¹ Vakuutusyhtiön mukaan vastaaja oli liikenneturvallisuuden vaarantamista koskevan syytekohtan mukaisesti aiheuttanut vahingon tahallaan tai ainakin törkeällä huolimattomuudellaan. Näin ollen

* Kirjoittaja kiittää artikkelin ennen sen julkaisemista lukeneita henkilöitä sekä erityisesti toista referee-lukijaa, joka kiinnitti huomiota vahingonkorvauslain 6 luvun 1 §:n merkitykseen arvioitaessa casus mixtus -periaatteen institutionaalista tukea Suomen oikeudessa. Lisäksi kirjoittaja kiittää hovioikeudenviskaali *Sanja Rauniota* kirjoituksen tiivistelmän kääntämisestä englanniksi.

¹ Vakuutusyhtiö vaati tarkkaan ottaen, että vastaaja veloitetaan korvaamaan yhtiölle sen autovakuutuksen perusteella maksamasta, ajoneuvon uusarvolunastukseen perustuvasta 13.608,89 euron korvauksesta ajoneuvon käypää arvoa vastaavat 11.219 euroa vähennettynä vakuutuksenottajan 500 euron omavastuuosuudella eli 10.719 euroa viivästyskorkoineen. Ennakkopäätöstä kommentoineen professori *Jaana Norio-Timosen* mukaan uusarvokorvaus merkitsee vanhan omaisuuden korvaamista uudella, mikä on vahingonkorvausoikeudessa noudatetun rikastumiskiellon vastaista. Koska vakuutuksenantajan takautumisoikeus rajoittuu siihen määrään, jonka vahingonkärsijä voisi vaatia vahingonaiheuttajalta (HE 114/1993 vp s. 70), vakuutusyhtiö vaati siis vastaajalta korvausta vain käyvän arvon perusteella. Ks. *Norio-Timonen* 2012 s. 32.

vastaaja oli yhtiön mukaan vakuutuslainsäätelyn (VakSopL, 543/1994) 75 §:n ja yhtiön kaskovakuutusehtojen nojalla velvollinen maksamaan vakuutusyhtiön suorittamat korvaukset takaisin yhtiölle.

Vastaaja tunnusti käräjäoikeudessa menetelleensä syytteen teonkuvauksissa selostetulla tavalla, mutta kiisti vakuutusyhtiön korvausvaatimuksen perusteeltaan. Vastaaja kertoi todistelutarkoituksessa, että hän oli menetänyt auton hallinnan kaarteessa jäisellä tiellä, minkä seurauksena auto oli pyörähtänyt ympäri pyörillään ja ajautunut pientareelle törmäten pieniin puihin ja pensasiin. Vastaajan mukaan autoon oli puihin törmäämisen johdosta tullut peltivaurioita ja auton muovipuskuri oli irronnut edestä, kuten käräjäoikeudelle esitetyistä valokuvista oli ilmennyt. Vastaaja oli kertomansa mukaan poistunut paikalta ulosajon jälkeen, eikä hän ollut aiheuttanut valokuvista ilmennyttä lommaa auton kattoon tai sytyttänyt autoa tuleen. Vastaajan mukaan nämä vahingot autolle oli aiheuttanut joku muu.

Käräjäoikeus tuomitsi vastaajan hänen myöntämistään vastaavasti moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, liikenneturvallisuuden vaarantamisesta ja kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta yhteiseen vankeusrangaistukseen. Vakuutusyhtiön korvausvaatimuksen osalta käräjäoikeus lausui, että valokuvista ei ollut ilmennyt, mitkä vahingot autolle olivat aiheutuneet ulosajon ja mitkä tulipalon seurauksena. Käräjäoikeuden mukaan vastaaja oli ottanut auton luvattomasti käyttöönsä ja suistunut sillä tieltä, mutta tästä seikasta ei johtunut se, että vastaaja olisi ollut korvausvastuussa jonkun muun henkilön myöhemmin ilmeisesti tahallisesti sytyttämän tulipalon aiheuttamista vahingoista. Käräjäoikeus katsoi jääneen näyttämättä, että vastaaja olisi tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta aiheuttanut ne vahingot, jotka vakuutusyhtiö oli sittemmin korvannut. Auto oli tulipalossa tuhoutunut täysin lunastuskuntoon, eikä auton vaurioituminen ulosajossa ollut siten vaikuttanut lunastuskorvauksen määrään, joka olisi ollut samansuuruinen, vaikka auto ei olisi lainkaan vaurioitunut ulosajossa. Käräjäoikeus hylkäsi näin ollen vakuutusyhtiön korvausvaatimuksen kokonaisuudessaan näyttämättömänä.

Vakuutusyhtiö valitti käräjäoikeuden tuomiosta hovioikeuteen siltä osin kuin korvausvaatimus oli hylätty, toisti korvausvaatimuksensa ja vetosi vaatimuksensa tueksi käräjäoikeudessa esittämiensä seikkojen lisäksi siihen, että vastaaja oli otettuaan luvatta käyttöönsä toisen hallinnassa olleen ajoneuvon jättänyt sen ulosajon jälkeen paikalleen, missä auto oli palanut myöhemmin lunastuskuntoon. Vastaaja oli vakuutusyhtiön mukaan tahallisesti erottanut auton sen oikean omistajan / haltijan hallinnasta ja valvonnasta ja siten ainakin törkeällä tuottamuksellaan saattanut auton alttiiksi sille, että autoa oli vastaajan jätettyä sen suistumispaikalle voitu

vahingoittaa myös muiden toimesta. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota.

Korkein oikeus myönsi vakuutusyhtiölle valitusluvan. Valituksessaan vakuutusyhtiö vaati, että vastaaja velvoitetaan suorittamaan yhtiölle sen alemmissa oikeuksissa vaatima, yhtiön suorittamaa vakuutuskorvausta vastaava 10.719 euroa tai toissijaisesti ulosajosta aiheutuneita vahinkoja vastaava 3.000 euroa, kumpikin määrä viivästyskorkoineen.

Vakuutusyhtiö piti korkeimmalle oikeudelle toimittamassaan lausumassa todennäköisimpänä vaihtoehtona sitä, että vastaaja oli itse polttanut auton. Vakuutusyhtiö vetosi lisäksi siihen, että vastaajan heitteille jättämän auton tuhoutuminen tulipalossa oli syy-yhteydessä hänen syykseen luettuun moottoriajoneuvon käyttövarkauteen. Vastaaja oli myös laiminlyönyt huolenpitovelvollisuutensa jätettyään auton rikkoutuneena ulosajopaikalle ilmoittamatta asiasta viranomaisille tai auton haltijalle. Auton palaminen oli yhtiön mukaan ollut hyvin tyypillinen ja vastaajan kannalta ennalta arvattava seuraus auton luvattomasta käyttöönnotosta ja heitteille jättämisestä. Joka tapauksessa vastaaja oli yhtiölle vastuussa vakuutuskorvauksen takaisin maksamisesta autolle ulosajossa aiheutuneita vahinkoja vastaavilta osin.

Korkeimman oikeuden mukaan ajoneuvon luvattoman käyttöönoton ja ajoneuvon hallinnan menettämisen lukeminen vastaajan syyksi rikoksena ei vielä sinänsä osoita, että hän olisi aiheuttanut auton tuhoutumisen tulipalossa VakSopL 75 §:n 1 momentissa tarkoitettu tavoin tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. Auton vaurioitumisesta tulipalossa ei valokuvien lisäksi ollut asiassa esitetty mitään selvitystä. Asiassa oli korkeimman oikeuden mukaan siten jäänyt selvittämättä esimerkiksi se, milloin ja mistä syystä auto oli palanut, millainen ajallinen yhteys auton ulosajon ja auton tuleen syttymisen välillä oli ollut ja millä tavoin vastaajan poistuminen ulosajon jälkeen tapahtumapaikalta oli vaikuttanut auton palamiseen.

Kun oikeudenkäynnissä vastaajaa vastaan esitetty syyte ei korkeimman oikeuden mukaan ollut myöskään koskenut auton hävittämistä polttamalla ja kun auton tuhoutumista tulipalossa ei ollut mitenkään mainittu syytteen teonkuvauksessa, auton polttamiseen liittyvien seikkojen selvittämismuutoksen velvollisuus oli kuulunut takautumisoikeuteensa vetoavalle vakuutusyhtiölle. Vakuutusyhtiö ei ole kuitenkaan ollut esittänyt korvausvaatimuksestaan ilmenneiden seikkojen lisäksi asiassa muuten selvitystä auton polttamiseen liittyvästä tapahtumasarjasta. Näin ollen asiassa olivat jääneet näyttämättä yhtiön takautumisoikeuden syntymisen edellytykset siltä osin kuin oli kysymys yhtiön maksamasta vakuutuskorvauksesta auton tuhoutumisen perusteella.

Korkein oikeus velvoitti vastaajan kuitenkin suorittamaan vakuutusyhtiölle korvausta siltä osin kuin korvauksen voitiin perustellusti arvioida kattavan autolle ulosajon seurauksena aiheutuneita vahinkoja. Korkeimman oikeuden mukaan ajoneuvon hallinnan menettämisen lukeminen vastaajan syyksi liikenneturvallisuuden vaarantamisena ei vielä sellaisenaan osoittanut hänen aiheuttaneen autolle ulosajossa aiheutuneita vahinkoja VakSopL 75 §:n 1 momentissa tarkoitettu tavoin tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta.

Toisaalta auton luvaton käyttöönotto oli luettu vastaajan syyksi tahallisenä rikoksena. Samaan ajalliseen tapahtumainkulkuun liittyi myös huolimattomuudesta tapahtunut ulosajo, joka oli tapahtunut auton oltua vastaajan hallussa hänen syykseen moottorikulkuneuvon käyttövar kautena luetun menettelyn perusteella. Korkeimman oikeuden mukaan tällaisissa olosuhteissa syytteessä kuvattua auton luvattomasta käyttöönotosta alkanutta tapahtumasarjaa auton tieltä ulosajoon saakka voitiin perustellusti pitää vakuutuskorvauksen takaisinmaksuvelvollisuuden syntymisen kannalta VakSopL:n 75 §:n 1 momentissa tarkoitettuna yhtenä vakuutustapahtumana. Vastaaja oli lähtiessään ajamaan luvattomasti käyttöönsä ottamallaan autolla ottanut myös tietoisin riskin siitä, että auto saattaa hänen ajamisensa seurauksena vaurioitua. Vastaaja oli syytteessä kuvatulla ja asiassa tunnistamallaan menettelyllä aiheuttanut mainitussa lainkohdassa tarkoitetun vakuutustapahtuman tahallaan. Lisäksi auton vahingoittumista vastaajan myöntämin tavoin pelti- ja etupuskurivaurioilla voitiin korkeimman oikeuden mukaan pitää luvattomalle käytölle tyypillisenä ja auton luvattomasti käyttöön ottaneen A:n kannalta ennalta arvattavana seurauksena. Tältä osin korkein oikeus viittasi ratkaisuun KKO 1996:47.

Korkeimman oikeuden ratkaisu oli äänestysratkaisu (4–1). Eri mieltä ollut oikeusneuvos lausui votumissaan, että VakSopL 75 §:n 1 momentissa vakuutustapahtumalla tarkoitetaan sen vakuutuksen mukaista vakuutustapahtumaa, jonka perusteella vakuutuksenantaja on korvauksen maksanut. Vakuutuksenantajan takautumisvaatimuksen edellytyksenä olevaa VakSopL 75 §:n 1 momentissa tarkoitettua kolmannen henkilön menettelyn tahallisuutta tai törkeää huolimattomuutta on arvioitava suhteessa vakuutuksen mukaiseen vakuutustapahtumaan. Vakuutusyhtiö ei ollut esittänyt selvitystä muusta kuin siitä, että se oli suorittanut autovakuutuksen perusteella korvauksia. Autovakuutus on yhdistelmävakuutus, joka voi koostua muun muassa erilaisista ja -laajuisista esinevakuutuksista. Koska vakuutusyhtiö ei ollut esittänyt selvitystä siitä, minkä sisältöiseen autovakuutukseen ja mihin vakuutuksen mukaiseen vahinkotapahtumaan sen suorittamat vakuutuskorvaukset perustuivat, asiassa ei puutteellisen

selvityksen vuoksi voitu lainkaan arvioida vakuutusyhtiön takautumisvaatimuksen edellytyksiä. Eri mieltä ollut oikeusneuvos olisi näin ollen hylännyt yhtiön korvausvaatimuksen kokonaan.

Oikeuskirjallisuudessa ennakkopäätöstä KKO 2012:3 on toistaiseksi kommentoitu vain vähän. *Jaana Norio-Timonen* on pitänyt ratkaisua muistutuksena siitä, että rikosoikeudellinen tuottamusarviointi voi erota vakuutus- ja vahingonkorvausoikeudellisesta tuottamusarvioinnista. Norio-Timonen on lisäksi korostanut sitä, että VakSopL 75 §:n 1 momentin mukaista tahallisuutta tai törkeää huolimattomuutta on arvioitava suhteessa vakuutusehdoissa määritettyyn vakuutustapahtumaan, eikä kysymys ole siitä, onko henkilö ylipäänsä aiheuttanut jotakin vahinkoa vakuutetulle kohteelle. Norio-Timosen mukaan korkeimman oikeuden enemmistö ei näytä kiinnittäneen huomiota tähän kysymykseen, ja hän onkin pitänyt VakSopL:n kannalta perustellumpana vähemmistöön jääneen oikeusneuvoksen kantaa. Vakuutusehtojen sisältöä koskevan näytön puuttuessa ei ollut mahdollista arvioida sitä, mikä vakuutusehdoissa mainituista vakuutustapahtumista oli sattunut, ja millaisella tuottamuksella vastaaja oli sen aiheuttanut.²

Korkeimman oikeuden enemmistön ratkaisusta on yksiselitteisesti pääteltävissä, että vakuutusyhtiön olisi takautumisvaatimuksen hyväksymiseksi tullut esittää riittävän luotettava selvitys niistä olosuhteista, joissa luvattomasti käyttöön otettu ajoneuvo oli syttynyt tuleen. Lisäksi selvitystä olisi tullut esittää siitä, että auton tuhoutuminen oli ollut vastaajan tahallisen tai törkeän huolimattoman menettelyn seurauksena. Vaikka todistustaakka takautumisvaatimuksen hyväksymisedellytyksistä on lähtökohtaisesti korvausta vaativalla asianosaisella, ennakkopäätöstä voidaan luonnehtia vakuutusyhtiön kannalta varsin ankaraksi.

Siihen nähden, että auto oli otettu luvattomasti käyttöön ja tuhoutu paikassa, jossa sen paremmin auton omistaja kuin sen haltijakaan eivät ole olleet tekemässä havaintoja tuhoutumiseen johtaneesta tapahtumainkulusta, voidaan nähdäkseni perustellusti katsoa, että vastaavalla tavalla asetettu todistustaakka voi useimmissa tilanteissa olla tosiasiaa jopa mahdoton täyttää. Näytön esittämismahdollisuus vastaavanlaisissa tapauksissa jäänee riippumaan pitkälti sattumanvaraisista seikoista: siitä, sattuuko auto tuhoutumaan paikassa, jossa on luotettavaan tunnistamiseen kykeneviä silminnäkijöitä tai esimerkiksi nauhoittava kameravalvonta.

² Ks. *Norio-Timonen* 2012 erit. s. 34–35. Ennakkopäätös on noteerattu myös teoksessa *Ståhlberg – Karhu* 2013 s. 83, jossa ratkaisua on käsitelty vahingonkorvausoikeudellisen tahallisuuden yhteydessä ja katsottu, että tahallisuus on kyseisessä ratkaisussa perustunut tietoiseen riskinottoon.

Ennakkopäätöksessä omaksuttu ankara linjaus vaikuttaa lähtökohtaisesti olevan hankalasti sovitettavissa yhteen siviiliprosessuaalista todistus- taakkaa koskevien oppien kanssa. Oikeuskirjallisuudessa on nimittäin vanhastaan katsottu, että todistustaakkanormit tulisi pyrkiä asettamaan tavalla, joka parhaiten toteuttaisi aineellisen oikeuden tavoitteita. Vähintäänkin todistustaakan jako tulisi pyrkiä järjestämään niin, että aineellisen oikeuden tavoitteiden toteutumista ei todistustaakalla ainakaan vaarannettaisi.³ Tämä kanta on perusteltu, sillä aineellisten normien tosiasiallinen toimivuus riippuu aivan olennaisesti siitä, minkä suuntaisiin ja millaisiin näyttökynnyksiä edellyttäviin todistustaakkanormeihin ne liitetään.⁴ Vahvaksikin tarkoitettu aineellinen oikeussuoja voi helposti vesittyä liian vaativan näyttökynnyksen vuoksi. Esimerkiksi vahingonkorvausasiassa vahingonkäräjän oikeusasemaa on voitu pyrkiä parantamaan säätämällä jokin toiminta ankaran vastuun piiriin – mutta mikäli syy-yhteyttä koskeva näyttökynnys on siitä huolimatta epärealistisen korkea, oikeuksiin pääseminen tosiasiallisesti estyy.

Erityisesti vahingonkorvausoikeudessa todistelunormien yhteys aineellisoikeudelliseen oikeussuojaan on tiedostettu jo pitkään. Joissakin tilanteissa juuri näyttökynnystä on saatettu alentaa riita-asioissa tavanomaisesti noudatetusta näyttökynnyksestä, jotta vahingonkäräjän oikeussuoja ei jäisi näennäiseksi. Näytön riittävyysarvioinnissa olennainen on kysymys siitä, millainen epävarmuus jostakin seikasta sallitaan – ja kumman osapuolen vahingoksi koituu se, että todistusaineisto on joiltakin osin liian vaillinaista. Erityisesti jälkimmäisen kysymyksen harkinta ei voi tapahtua irrallaan jutun aineellisoikeudellisesta juridiikasta, vaan näyttökynnys on, kuten Ruotsissa on osuvasti todettu, ”todistustaakan oikeuspoliittinen osa”.⁵

Ennakkopäätös KKO 2012:3 herättää epäilyksiä myös siitä, onko asianosaisten välinen riskinjako todistusaineiston vaillinaisuudesta vahingonkorvausoikeuden keskeisten tavoitteiden, vahingonkäräjän hyvittämissä ja vahinkojen ennalta ehkäisemisen, kannalta täysin perusteltu. Kun huomioon otetaan se, että vastaaja oli tahallisella rikoksella vienyt auton sen omistajan ja haltijan määräysvallasta paikkaan, jossa se oli näiden tietämättä ja voimatta asiaan vaikuttaa tuhoutunut, voidaan perustellusti kysyä, minkä vuoksi tuhoutumiseen johtaneen tapahtumainkulun selvittämättä jäämisen tulee koitua takautumisoikeuteen vedonneen vakuutusyhtiön vahingoksi. Ja kun vahingonkorvausoikeudessa on kysymys myös

³ Ks. esim. *Halila* 1955 s. 293.

⁴ Tästä huomauttavat *Hannu Tapani Klami – Johanna Sorvettula – Minna Hatakka*: Tarvitaanko todistustaakkaa, teoksessa *Klami* 1995 s. 79.

⁵ Näyttökynnystä todistustaakan ”oikeuspoliittisena osana” pitää professori (em.) *Christian Diesen*, ks. *Diesen – Strandberg* 2012 s. 312.

oikeudenmukaisesta kustannusten jaosta, eikä perustellumpaa olisi ollut pitää vastaajaa korvausvelvollisena? Eikö tällainen ratkaisu olisi myös toteuttanut vahingonkorvausoikeuden preventiivistä vaikutusta?

Suomen korkeimman oikeuden tuoreeseen linjaukseen nähden mielenkiintoista on, että Ruotsin korkein oikeus on 2000-luvulla antamassaan ratkaisussa linjannut auton luvattomaan käyttöön liittyvää vahingonkorvausvastuuta olennaisesti ankarammin.

Ruotsin korkeimman ratkaisussa NJA 2004 s. 746 I ja II otettiin kantaa kahteen tapaukseen.⁶ Niistä ensimmäisessä (I, T 3473-02) 14- ja 15-vuotiaat nuoret ottivat luvatta käyttöön auton ajaakseen sillä Herrljungasta Malmöhön ja Kööpenhaminaan. Kyytiin he ottivat sittemmin myös 15-vuotiaan JG:n, joka oli suunnitellut heidän kanssaan Kööpenhaminan matkaa, mutta ei ollut osallistunut anastukseen. Matka päättyi siihen, että auto törmäsi sillankaiteeseen, mihin synnä oletettavasti oli ollut se, että autoa kuljettanut seurueen nuorin jäsen oli nukahtanut rattiin. JG istui koko matkan takapenkillä, ja korkeimmassa oikeudessa riidatonta oli, että auto ei ollut ajautunut tieltä hänen syystänsä. Toisessa tapauksessa (II, T 1399-03) neljä 15–16-vuotiasta nuorta oli yhdessä lainannut luvatta yhden nuoren vanhempien autoa näiden ollessa matkoilla. Yhden nuoren kuljettaessa autoa se lähti luistoon, törmäsi konttiin ja vahingoittui. Auton ollessa onnettomuuspaikalla siihen myös murtauduttiin, mikä aiheutti autolle lisävahinkoa. Riidatonta myös tässä tapauksessa oli, että autoa käyttöönottamassa ollut MW oli istunut koko ajomatkan ajan takapenkillä, eikä hän ollut myöskään muuten myötävaikuttanut törmäykseen.

Molemmissa tapauksissa oli siis kysymys luvattomasti käyttöön otetussa autossa matkustajina olleiden nuorten henkilöiden vahingonkorvausvastuusta, tarkemmin sanottuna sellaisten henkilöiden, jotka eivät olleet millään tavalla myötävaikuttaneet itse onnettomuuteen. Myös tapausten perustelut ovat eräiltä osin identtiset. Ruotsin korkein oikeus katsoi, että niin JG kuin MW:kin olivat olleet mukana ottamassa autoa luvattomasti käyttöön ja että menettely oli myös syy-yhteydessä autolle aiheutuneeseen vahinkoon. Siitä, oliko aiheutunut vahinko adekvaattinen, voitiin korkeimman oikeuden mukaan kuitenkin keskustella. Korkein oikeus lausui perusteluisaan, että ”se, joka on luvatta ottanut käyttöön toisen omaisuutta, voidaan tuomita korvausvelvolliseksi luvattoman käyttöönoton jälkeen sattuneista vahinkotapahtumista”. Korkein oikeus viittasi tältä osin *casus mixtus cum culpa* -periaateeseen sekä tulkintansa tueksi aikaisempaan ratkaisukäytäntöönsä ja ruotsalaiseen oikeuskirjallisuuteen. Korkein oikeus lausui,

⁶ Ks. tapauksista esim. *Schultz JT* 2004–05 s. 682–683, *Oscarson NFT* 2005 s. 335, *Lennander FS Dufwa* s. 734, *Schultz* 2007 s. 486–490 ja *Schultz* 2010 s. 43.

että ”tutkittavan tapauksen olosuhteet ovat sellaiset, että tämä periaate on sovellettavissa”. Molemmat vastaajat tuomittiin siis korvausvelvollisiksi autolle aiheutuneista vahingoista, ja ratkaisun oikeusohjeena oli siis casus mixtus cum culpa -periaate tai -oppi.

Vaikka latinankielisiä termejä viljellään erityisesti oppikirjoissa ja toisinaan myös korkeimman oikeuden ennakkopäätösten asiasanastossa⁷, voidaan olettaa, että casus mixtus cum culpa tai ”casus mixtus”, kuten oppia myös nimitetään ja jota nimitystä opista tässä kirjoituksessa jatkossa käytetään, on suurimmalle osalle suomalaisia juristeja tuntematon termi. ”Casus mixtus cum culpa” tarkoittaa sananmukaisesti ”tapaturmaa, johon sekoittuu tuottamus”. Opin keskeisen sisällön mukaan toisen omaisuutta luvattomasti tai sopimuksenvastaisesti käyttänyt henkilö voi joutua korvausvastuuseen itse aiheuttamiensa vahinkojen lisäksi myös sellaisista vahingoista, jotka esineelle aiheutuvat sen ollessa poissa omistajansa määräysvallasta.⁸ Vahingonkorvausoikeustutkija *Mårten Schultzin* tavoin voidaankin sanoa, että ”arkaaisesta etiketistään” huolimatta periaate on kaukana kysymyksestä, joka olisi kiinnostava vain oikeushistorialliselta kannalta.⁹ Casus mixtus on päinvastoin sellainen normi, jolla on mitä suurin käytännön merkitys erityisesti rikosvahinkojen korvaamiseen liittyvien kysymysten kannalta.

2 ARTIKKELIN TUTKIMUSKYSYMYKSET, RAKENNE JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Tässä kirjoituksessa tarkastellaan casus mixtusta osana vahingonkorvaus-oikeuden yleisiä oppeja ja pohditaan erityisesti sitä, missä määrin sitä olisi mahdollista ja perusteltua soveltaa myös Suomen oikeudessa. Vaikka casus mixtuksen soveltamisalaa on Ruotsissa pidetty jäljempänä selostettavalla

⁷ Erityisesti prosessioikeudellisissa ennakkopäätöksissä on käytetty latinankielisiä asiasanoja, kuten *reformatio in peius* -kieltoa. Ks. esim. KKO 2011:109 ja KKO 2008:97, joista ensin mainitussa mainitaan myös termin suomenkielinen nimi (”huonontamiskielto”, KKO:n perustelujen kohta 20). KKO:n tuoreemmasta ratkaisukäytännöstä edustavana esimerkkinä latinan kielen ”uudesta tulemisesta” voidaan käyttää ennakkopäätöstä KKO 2010:82, jonka asiasanoista kolme oli latinankielistä: *ne bis in idem* (’ei kahdesti samassa asiassa’), *res judicata* (’oikeusvoima’) ja *lis pendens* (’vireilläolovaikutus’).

⁸ Ks. casus mixtuksen keskeisestä sisällöstä esim. *Peczenik* 1979 s. 264–265, *Agell* 1993b s. 221–222, *Dufwa* 1993 s. 1398–1405, *Schultz* JT 2004–05 s. 680–681 ja *Oscarson* NFT 2005 s. 329, *Lennander* FS Dufwa s. 724. Periaate tunnetaan myös Suomessa, ks. sen johdosta esim. *Saxén* 1962, s. 172 ss., *Hemmo* 1994 s. 170–172 ja *Kaisto* DL 1997 s. 218–240.

⁹ *Schultz* JT 2004–05 s. 680.

tavalla varsin laajana, tämän kirjoituksen painopiste on lähinnä rikosvahinkojen korvaamisessa. Kirjoituksessa tarkastellaan erityisesti korvausvastuuta niistä vahingoista, jotka esineelle aiheutuvat moottorikulkuneuvon käyttövarkauden (RL 28:9a) ja luvattoman käytön (RL 28:7) yhteydessä. Mahdollisena pidän kuitenkin myös sitä, että casus mixtusta voitaisiin hyödyntää rikosvahinkojen korvaamisessa laajemminkin.

Kirjoituksen aluksi tarkastelen casus mixtuksen asemaa Ruotsissa. Tämän jälkeen tarkastelen casus mixtuksen kannalta relevantteja tyyppitilanteita koskevaa kotimaista oikeutta sekä erityisesti sitä, missä määrin korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on argumentoitu casus mixtukselle ominaisella tavalla. Kysymykset, joihin kirjoituksessa pyritään vastaamaan, ovat: 1) voidaanko casus mixtuksella katsoa olevan institutionaalista tukea voimassa olevassa oikeudessa; ja 2) missä tilanteissa ja millä tavalla casus mixtusta olisi perusteltua soveltaa. Casus mixtus on nähdäkseni perusteltua määritellä normiteoreettisessa katsannossa periaatteeksi. Periaatteille on tunnetusti ominaista soveltuminen enemmän tai vähemmän. Tähän nähden on perusteltua pyrkiä määrittelemään tekijöitä, jotka vaikuttavat periaatteen soveltamiseen.

Kirjoitus on lähdeaineistonsa ja tutkimusmenetelmänsä puolesta lainopillinen: tarkoitukseni on tarkastella vahingonkorvausoikeuden yleisten oppien tasolle kuuluvaa kysymystä institutionaalisten oikeuslähteiden valossa. Toisaalta institutionaalisissa oikeuslähteissä casus mixtusta käsitellään vain niukalti, jos ollenkaan. Myös oikeuskäytännöstä tehtäviin yleistyksiin liittyy tiettyjä epävarmuustekijöitä. On mahdollista, että tutkija tekee tuomion perusteluista myös sellaisia johtopäätöksiä, joita asian ratkaisseet tuomarit eivät alun perin ole tarkoittaneet.¹⁰

Kirjoituksen kannanotot esitetään *de sententia ferenda* (”tulevien tuomioiden kannalta”).¹¹ Kannanotot eivät ole ristiriidassa institutionaalisten oikeuslähteiden kanssa, mutta eivät myöskään saa niistä selvää ja riidatonta tukea.¹² Tutkimusmenetelmä muistuttaa myös *argumentteja*

¹⁰ Ruotsissa *Bengt Lindell* on arvostellut *Lars Heumanin* ”luonnontieteelliseksi” nimittämää metodologiaa, jolla tämä on tutkinut riita-asian todistustaakka- ja näyttökynnyskysymyksiä, muun ohessa tästä syystä. Lindellin mukaan tutkija voi sanoa, että ”korkein oikeus on soveltanut stabiliteettiteoriaa tapauksissa V ja Y, ja tapauksessa X materiaalista teoriaa, johon on yhdistetty todisteluun varautumisteoria”. Tutkijan esitystä lukeva korkeimman oikeuden tuomari voi puolestaan todeta, että ”jaa, niinkös me teimme”. Ks. *Lindell SvJT* 2007 s. 343.

¹¹ Ks. *de sententia ferenda* -tutkimuksesta myös *Norrgård* 2006 s. 23, *Vedenkannas* 2007 s. 6–13, *Könkkölä* 2009 s. 5–8 ja *Saranpää* 2010 s. 6–7.

¹² Ks. *Norrgård* 2006 s. 23, joka sopimushäirintää koskevassa tutkimuksessaan on katsonut, että *de sententia ferenda* -tutkimus on laadultaan lainopillista tutkimusta, jossa pyritään systematisoimaan ja tulkitsemaan voimassa olevaa oikeutta. *Norrgårdin* mukaan sopimushäirintää ei eräitä oikeuskirjallisuuden satunnaisia mainintoja lukuun ottamatta

kehittelevää dogmatiikkaa, jota harjoitettaessa tavoitteena on tarkastella erilaisia kysymykseen tulevia argumentaatiotapoja, niiden sisältöä, rakenteita ja keskinäisiä suhteita. Argumentteja kehittelevän dogmatiikan on katsottu olevan paikallaan tarkasteltaessa erityisesti niitä tilanteita, joissa institutionaaliset oikeuslähteet vaikenevat ja keskeiseen asemaan nousevat oikeusperiaatteet ja reaaliset argumentit. Oikeusperiaatteiden ja reaalisten argumenttien perusteella muodostettavat konkreettiset tulkintakannanotot ovat vahvasti sidoksissa esittäjänsä arvostuksiin ja ajattelutottumuksiin, joiden painoarvo on myös suoraan verrannollisessa suhteessa tulkintasuosituksen tarkkuuteen. Argumentteja kehittelevän dogmatiikan on sanottu jättävän ratkaisutoiminnassa sijaa vielä yhdelle askeleelle – sen ottaa lainsoveltaja, joka ratkaisutilanteessa määrittää oikeusperiaatteiden ja reaalisten argumenttien painoarvon.¹³

Argumentteja kehittelevää dogmatiikkaa voidaan toisaalta harjoittaa myös siten, että tutkija ei tyydy vain kysymykseen tulevien argumentaatiotapojen kartoittamiseen ja esittelyyn, vaan ottaa itse viimeisen askeleen, eli valitsee perustelluimpana pitämänsä tulkintavaihtoehdon ja pyrkii perustelemaan kantansa mahdollisimman vakuuttavasti. Tällöin lainsoveltajan ratkaistavaksi jää se, mikä merkitys tulkintasuositukselle ratkaisutilanteessa annetaan. Objektiivisuus, jota tiukalla rajoittumisella yksinomaan kysymykseen tulevien argumentaatiomallien kartoittamiseen ja toisiinsa vertaamiseen tavoitellaan, turvataan tällaisessa tutkimuksessa sillä, että kulloinenkin tulkintasuositus pyritään perustamaan mahdollisimman kattavaan tutkimusaineistoon ja että erilaisia kantoja analysoidaan mahdollisimman monipuolisesti *pro & contra*.¹⁴

Oma näkemykseni näistä kahdesta vaihtoehdoisesta argumentteja kehittävästä dogmatiikan harjoittamistavoista on lähempänä jälkimmäistä kuin ensin mainittua. Todettakoon tässä myös se, että Ruotsissa oikeuspoliittiseen analyysiin tukeutumista on pidetty erityisen soveliaana silloin, kun pohditaan *casus mixtus* -vastuun ulottamista muihin kuin perinteisiin tyyppitilanteisiin. Tähän on syynä juuri se edellä mainittu seikka, että oikeuslähdeaineisto on kovin niukkaa.¹⁵

ole kuitenkin käsitelty oikeuslähteissä. Tulkintasuositukset eivät siten hänen mukaansa ole ristiriidassa voimassa olevan oikeuden kanssa, mutta toisaalta ne eivät myöskään saa oikeuslähteistä välitöntä ja selvää tukea. *De sententia ferenda* -tulkintasuositukset eivät voimassa olevaksi oikeudeksi määrittäykseen edellytä lainmuutosta, vaan sitä, että jokin oikeudellinen toimija, kuten korkein oikeus antamisissaan ennakkoratkaisuissa, hyväksyy ne.

¹³ Ks. Hemmo 1998 s. 10–11.

¹⁴ Ks. tämän johdosta Norrgård 2006 s. 24–26.

¹⁵ Schultz JT 2004–05 s. 687.

3 CASUS MIXTUS -VASTUUSTA RUOTSIN OIKEUDESSA

3.1 Casus mixtus vahingonkorvausoikeuden järjestelmässä ja sen historiallinen tausta

Casus mixtuksen ydinsisällön mukaan erityistä käyttäytymissäantöä vastaan rikkonut henkilö voidaan asettaa vahingonkorvausvastuuseen myös sellaisista ennakoimattomista vahingoista, jotka esineelle aiheutuvat sen ollessa poissa omistajansa hallinnasta. ”Casus” tarkoittaa edellä todetusti ”tapaturmaa”, mutta kuten edellä NJA 2004 s. 746 II -tapauksesta käy ilmi, korvausvelvollisuus voi ulottua myös sellaiseen vahinkoon, jossa vahingon aiheuttaneen teon jälkeen joku muu henkilö on aiheuttanut tahallisesti lisää vahinkoa: kyseisessä tapauksessahan autoon murtauduttiin sen ollessa onnettomuuspaikalla.¹⁶ Oikeuskirjallisuudessa casus mixtus -vastuuta on pidetty lähtökohtaisesti tuottamusvastuuna, vaikkakin sen on katsottu tosiasiaassa tulevan varsin lähelle ankaraa vastuuta tai jopa kuuluvan sen piiriin; eri tutkijoiden näkemykset sen sijoittamisesta vastuuperusteiden systematiikkaan vaihtelevat.¹⁷

Näkemyksistä synteessin esittäneen *Gertrud Lennanderin*¹⁸ mukaan casus mixtus -vastuu ei ole ankaraa vastuuta termin tavanomaisessa merkityksessä, sillä vahingonkorvausvastuu perustuu vahingonkorvausvelvollisen moitittavaan menettelyyn (kuten moottoriajoneuvon luvattomaan käyttöönottamiseen, huomautus TS). *Vastuu on silti tosiasiaassa hyvin ankaraa, sillä vahingonaiheuttajan korvausvelvollisuus ulottuu myös ennakoimattomiin vahinkoihin.* Casus mixtus -vastuu merkitseekin poikkeusta vahingonkorvausvastuun yleisenä edellytyksenä noudatettavasta vahingon ennakoitavuuden vaatimuksesta – juuri tätä pidetään opin ytimenä.¹⁹ On

¹⁶ Tilannetta, jossa vahinko on lisääntynyt toisen henkilön tahallisen menettelyn seurauksena, voitaisiin kirjoituksen lukeneen referee-lukijan toteamalla tavalla kutsua myös nimellä ”*dolus mixtus cum culpa*”.

¹⁷ Suomessa *Saxén* (1962 s. 236–237, s. 141) on katsonut, että casus mixtus -vastuu on ankaraa vastuuta. Myös *Dufwa* (1993 s. 1404–1405) on käsitellessään Ruotsin korkeimman oikeuden tapausta NJA 1985 s. 690 katsonut, että kysymys voi olla ”eräänlaisesta ankarasta vastuusta” (”*ett slags strikt ansvar*”). *Schultz* (JT 2004–05 s. 689) toteaa, että epäasianmuikaisesti menetellyt taho on ankarassa vastuussa esineelle aiheutuneesta vahingosta.

¹⁸ *Gertrud Lennander* (s. 1943) on toiminut aikaisemmin Tukholman yliopiston siviilioikeuden professorina ja sittemmin myös Ruotsin korkeimman oikeuden jäsenenä vuosina 1992–2010; Lennander oli myös *referent*-jäsen Ruotsin korkeimman oikeuden mainitussa ennakkoratkaisussa NJA 2004 s. 746 I ja II, jonka perusteluissa nimenomaisesti viitattiin casus mixtus -periaatteeseen.

¹⁹ *Lennander* FS Dufwa s. 724.

katsottu, että mikäli korvausvastuu casus mixtus-tapauksissa ylipäänsä edellyttäisi vahingon ennakoitavuutta, koko konstruktiosta tulisi tarpeeton, ja esimerkiksi sen edellyttäminen, että menettely lisäisi riskiä vahingon aiheutumisesta, merkitsisi casus mixtuksen kieltämistä.²⁰

Casus mixtus -vastuun nojalla korvattaviksi tulevat tyypillisesti esinevahingot – näitä pidetään jopa korvausvelvollisuuden ydinalueena.²¹ Toisaalta jäljempänä selostetussa ratkaisussa NJA 1990 s. 137 valtio velvoitettiin casus mixtus -periaatteen nojalla korvaamaan valuuttatappiona realisoitunut puhdas varallisuusvahinko, joka oli aiheutunut siitä, että ulosottoviranomainen oli asianosaisia kuulematta ja näiden suostumuksetta vaihtanut takavarikossa olleita Yhdysvaltain dollareita Ruotsin kruunuiksi, minkä jälkeen Ruotsin kruunu oli devalvoitu. Lisäksi on katsottu, että casus mixtus -periaatetta sovellettaessa korvattaviksi voisivat tulla myös henkilövahingot. Tällaisen tulkinnan on esittänyt *Fredric Oscarson*, jonka mukaan esimerkiksi tahdonvastaisessa pakkohoidossa olevan henkilön tapaturmainen vahingoittuminen voisi täyttää casus mixtus -vastuun objektiiviset soveltamisedellytykset.²² Käsittelen jäljempänä yksityiskohtaisemmin ruotsalaista oikeuskäytäntöä casus mixtus -vastuusta, mutta jo tässä vaiheessa voidaan todeta, että periaatteen nojalla ei ole korvattu henkilövahinkoja.

Vahingonkorvausvastuun perusteiden systematiikassa casus mixtus on merkityksellinen erityisesti syy-yhteyden kannalta. Vahingonkorvausoikeudellisen syy-yhteyden arviointi jaetaan tavallisesti kahteen osa-alueeseen, joista ensimmäistä voidaan nimittää *tosiasialliseksi syy-yhteydeksi*. Kysymys on tällöin siitä, voidaanko vahingonkorvausvastuun perusteeksi väitetyn tapahtuman katsoa tosiasiaa aiheuttaneen vahinkoseurauksen. Tosiasiallisen syy-yhteyden määrittäminen on nimityksestään huolimatta oikeudellista arviointia, sillä tosiasiallisen syy-yhteyden määrittämiskriteerit ovat juridiset. Vahingonkorvausoikeudessa tosiasiallista syy-yhteyttä on perinteisesti arvioitu *välttämättömän ja riittävän* syyn avulla (*conditio sine qua non* -teoria). Riittävä on sellainen syy, joka jo itsessään saa aikaan tietyn seurauksen. Välttämättömyyden arviointi on laadultaan *kontrafaktuaalista*. Oikeudellisesti relevantti vahingon syy voidaan tunnistaa kysymällä, olisiko vahinko aiheutunut, mikäli sen syyksi väitettyä tapahtumaa ei olisi lainkaan sattunut.²³

²⁰ *Lennander* FS Dufwa s. 726–727.

²¹ *Oscarson* NFT 2005 s. 333 ja *Schultz* JT 2004–05 s. 681.

²² *Oscarson* NFT 2005 s. 333.

²³ Ks. *conditio sine qua non* -teoriasta esim. *Hemmo* 2005 s. 112–117 ja *Ståhlberg – Karhu* 2013 s. 341–343 sekä erityisesti *Schultz* 2007 s. 265–346.

Oikeuskirjallisuudessa syyn välttämättömyyttä arviointikriteerinä on arvosteltu varsin ankarasti. Oppi on oikeudelliseksi apuvälineeksi kovin erottelukyvytön, sillä esimerkiksi auton matkustajalle ei varmastikaan olisi sattunut vahinkoa, mikäli hän ei olisi matkustanut autossa – kuitenkin matkustaminen ei voi olla, kuten *Pauli Ståhlberg* ja *Juha Karhu* toteavat, oikeudellisesti relevantti vahingon syy.²⁴ Lisäksi oppi on erityisesti todistus oikeudellisesta näkökulmasta ongelmallinen, koska tapahtumainkulku on vaihtoehtoinen juuri siksi, että sitä ei ole koskaan sattunut. Vaihtoehtoisen tapahtumainkulun rekonstruoinnissa kysymys on näin ollen kärjistetyksi ”jossittelusta”. Myös luonnontieteellisen tutkimuksen kehittyessä voidaan määritellä entistä hienosyisempiä syy-yhteyksmekanismeja, mikä aiheuttaa entistä enemmän arviointiongelmia. Nyttemmin vahingonkorvausoikeudellisesti relevanttia syy-yhteysvaatimusta voidaan ns. *NESS-kausalityettina* tunnetun teorian mukaisesti määritellä siten, että tarkasteltavaa tekoa tai laiminlyöntiä voidaan pitää seurauksen syynä, jos ja vain jos se on välttämätön osa seurausta edeltänyttä seikastoa, joka on ollut riittävä seuraamuksen aikaansaamiseksi.²⁵

Vahingonkorvausoikeudelliseen syy-yhteysarviointiin kuuluu tosiasiallisen syy-yhteyden määrittämisen lisäksi myös sen pohtiminen, riittääkö tosiasiallinen syy-yhteys perustamaan vahingonkorvausvastuun myös oikeudellisesti. Suurin osa syy-yhteyttä koskevasta oikeustieteellisestä tutkimuksesta, näin väitetään, onkin liittynyt sen selvittämiseen, kuinka vastuuta rajoitetaan etäisten tai yllätyksellisten vahinkojen osalta, ja miten vastuuseen vaikuttavat sellaiset muut oikeudellisesti relevantit syyt, jotka ilmenevät vastuuseen johtavan syyn kanssa samanaikaisesti tai välittömästi sen jälkeen. Vastuun rajoittamista koskevassa, laadultaan normatiivisessa harkinnassa ratkaisija tavoittelee järkeväksi ja kohtuulliseksi mieltämäänsä riskinjakoa.²⁶

Näistä kahdesta syy-yhteysarvioinnin osa-alueesta casus mixtus -vastuu sijoittuu siis syy-yhteysarvioinnin jälkimmäiseen osa-alueeseen, eikä casus mixtus -vastuu merkitse poikkeusta tosiasiallista syy-yhteyttä koskevan vaatimuksen osalta. Casus mixtus -vastuussakin edellytetään näin ollen sitä, että vastuun perusteeksi vedottu menettely on tosiasiaassa yhteydessä esineelle aiheutettuun vahinkoon.²⁷ Tätä kriteeriä on *conditio sine qua non*

²⁴ *Ståhlberg – Karhu* 2013 s. 343.

²⁵ *Hemmo* 2006 s. 114–115. *NESS*-teorian kehittäjänä pidetään *Richard Wrightia*, ks. teoriasta ja sen vertailusta *conditio sine qua non* -teorian mukaiseen arviointiin erit. *Schultz* 2001 s. 18 ss.

²⁶ *Ståhlberg – Karhu* 2013 s. 339.

²⁷ Ks. *Schultz* JT 2004–05 s. 683–684, *Oscarson* NFT 2005 s. 331–332, *Schultz* 2007 s. 486–487 ja *Lennander* FS Dufwa s. 726.

-teorialle ominaisen arvioinnin mukaisesti tulkittu niin, että vastuun perusteeksi vedotun on edellytetty olevan vahingon aiheutumisen välttämätön syy. Casus mixtus -vastuuseen katsotaan kuitenkin liittyvän käännetyn todistustaakan, eli esineen oikeudetta haltuunsa ottaneen henkilön tulee vastuusta vapautuakseen näyttää, että vahinko olisi joka tapauksessa aiheutunut ilman hänen menettelyään.²⁸

Ruotsissa on tosin korkeimman oikeuden ennakkoratkaisua NJA 2004 s. 746 I ja II tarkasteltaessa kiinnitetty huomiota siihen, että ratkaisun perustelujen muotoilu voi merkitä irtiottoa perinteisestä (*conditio sine qua non* -vaatimuksesta, vaikka Ruotsin vahingonkorvausoikeuden voimahahmo *Jan Hellner*, joka ei muuten kannattanut *conditio sine qua non* -teoriaa, on pitänyt siitä tiukasti kiinni casus mixtus -tilanteissa. I-tapauksessahan JG asetettiin vahingonkorvausvastuuseen, vaikka hän ei ollut ollut tovereidensa mukana anastamassa autoa, eikä hän ollut myöskään muulla tavalla ollut myötävaikuttanut vahingon aiheutumiseen.

Arvioinnissa keskeiseksi nouseekin kysymys siitä, minkä ajankohdan mukaan vastaajan toimintaa arvioidaan, eikä teoria sisällä ohjeita tuon kysymyksen ratkaisemiseksi. *Mårten Schultzin* mukaan JG:n menettelyä ei voida pitää vahingon välttämättömänä syynä ainakaan, jos tarkasteluajankohtana pidetään auton käyttöön ottamista; Schultz toteaa myös, että toiminnan voidaan toisaalta katsoa ajoittuvan myös suunnitteluvaiheeseen, jolloin syy-yhteysarviointi on toisenlainen.²⁹ Nähdäkseni JG:n toiminta ei välttämättä rinnastunut esimerkiksi avunantajan vastuuseen sellaisena, kuin se Suomen rikoslaissa tunnetaan: RL 5 luvun 6 §:n 1 momentin (515/2003) mukaan avunannosta rikokseen tuomitaan se, ”joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä”. Schultzin mukaan korkeimman oikeuden omaksuma syy-yhteysarvioinnin tapa noudattelee pitkälti hänen väitöskirjassaan kannattamia ajatuksia.³⁰

Casus mixtus -vastuun asemaa Ruotsin oikeudessa on ainakin ennen korkeimman oikeuden ratkaisua pidetty verrattain epäselvänä, ja sen soveltamisen tyyppitilanteiden ja tarkemman soveltamisalan on katsottu olevan vaikeasti määriteltävissä.³¹ Koska casus mixtus merkitsee olennaista poikkeusta vahingonkorvausoikeudellista syy-yhteyttä koskevista opeista,

²⁸ *Lennander* FS Dufwa s. 726 av. 8, jossa todistustaakkaa koskevan tulkinnan tueksi viitataan *Hjalmar Karlgrenin* tuotantoon.

²⁹ *Schultz* 2007 s. 489–490.

³⁰ *Schultz* 2007 s. 491.

³¹ *Lennander* FS Dufwa s. 724.

eli vahingon ennalta-arvattavuuden vaatimuksesta, oikeuskirjallisuudessa on voitu myös epäillä, voiko periaate ylipäänsä olla voimassa ilman nimenomaisia lainsäännöksiä.³²

Casus mixtus on kehitetty oikeustieteellisessä tutkimuksessa, ja siitä puhuttaessa mainitaan yleensä myös *perpetuatio obligationiksenä* tai *perpetuationa* tunnettu oppi, jota pidetään casus mixtuksen sopimusoikeudellisena vastinparina. Perpetuation mukaan suorituksessaan viivästynyt velallinen on korvausvastuussa viivästyksen aiheuttamista vahingoista, vaikka suoritus viivästyksen aikana estyi sellaisten syiden vuoksi, jotka tavanomaisten suoritusvelvollisuutta koskevien oikeusohjeiden nojalla riittäisivät vapauttamaan velallisen vastuusta.³³ Myös *perpetuatio* merkitsee poikkeusta vahingon ennakoitavuuden vaatimuksesta. Oikeuskirjallisuudessa casus mixtuksen ja *perpetuation* välillä ei aina ole välttämättä tehty selkeää eroa.³⁴

Ruotsin oikeuskirjallisuudessa casus mixtuksen historiaa ei ole liiemmästi käsitelty, ja voidaankin sanoa, että periaatteen kehittymisen tarkemmat yksityiskohdat ovat hämärän peitossa. Mahdollista on, että casus mixtus -vastuu on alun perin kehittynyt *perpetuatiosta*, jonka juurien on varmuudella katsottu olevan roomalaisessa oikeudessa.³⁵ Myös casus mixtuksen alkuperän on katsottu olevan roomalaisessa oikeudessa, jossa noudatetun lähtökohdan mukaan esineen omistaja oli itse vastuussa esineen tapaturmaisesta vahingoittumisesta (*casus sentit dominus*). Tämä ajatus, jonka varaan myös suomalainen vahingonkorvausoikeus keskeisesti rakentuu, on yksinkertainen: sen, jolla on esinettä koskeva määräysvalta, on lähtökohteisesti kärsittävä myös esineen vahingoittumisesta aiheutuva haitta. Tämä on perusteltua siihen nähden, että esineen omistaja voi – ja hänen myös tulee – päättää esimerkiksi siitä, missä hän esinettä säilyttää ja millaisille vahingoittumisriskeille hän esineensä altistaa.³⁶

³² *Karlgren* TfR 1955 s. 362.

³³ Ks. *perpetuatio obligationiksesta* esim. *Hult* FS Ussing, *Karlgren* TfR 1955 ja *Andersson* 2013 s. 146–147.

³⁴ Esimerkiksi *Jan Ramberg* ja *Johnny Herre* katsovat casus mixtus -periaatetta sovellettavan, kun sopimusta rikkonut osapuoli joutuu viivästyksensä johdosta vahingonkorvausvelvolliseksi myös sellaisista jälkikäteisten sattumusten aiheuttamista vahingoista, joiden osalta sopijapuoli olisi ollut vastuusta vapaa, mikäli ne olisivat sattuneet ennen sopimusrikkomusta, ks. *Ramberg – Herre* 2013 s. 52–53. Ks. myös s. 58, jossa käsitteet samaistetaan. Vrt. kuitenkin *Hellner* 1996 s. 206, joka katsoo, että periaatteiden välillä on tiettyjä eroja.

³⁵ *Oscarson* NFT 2005 s. 330.

³⁶ Ks. myös *Häyhä* OTJP 1999 s. 117, jossa todetaan, että vahinkojen korvaamisen ei ole katsottu edustavan vahingonkorvausoikeudellisen järjestelmän periaatteellista lähtökohtaa. Yksilöllisyyttä painottavaan maailmankuvaan soveltuu paremminkin ajatus, jonka mukaan periaatteessa jokainen on velvollinen ensisijaisesti itse kärsimään vahinkonsa, kun taas va-

Mikäli ulkopuolinen henkilö riistää esineen epäasianmukaisesti omistajaltaan ja näin estää häntä käyttämästä sitä koskevaa määräysvaltaa, menettelyn on heijastuttava vahingoittumista koskevaan riskinjakoon.³⁷ Tämä on casus mixtuksen ydinajatus, ja tuosta ajatuksesta casus mixtus on myös lähtenyt kehittymään. Hallinnalla on ollut suuri merkitys myös vanhassa saksalaisessa oikeudessa, minkä lisäksi casus mixtuksesta katsotaan olevan viitteitä myös 1700- ja 1800-lukujen pohjoismaisessa lainsäädännössä ja lainsäädäntötyössä.³⁸

Ruotsin korkeimman oikeuden tapaus NJA 2004 s. 746 I ja II on ensimmäinen sikäläinen ratkaisu, jossa casus mixtus -vastuu mainitaan nimeltä. Oikeuskirjallisuudessa oppia oli kuitenkin, kuten todettu, käsitelty jo ennen tuota ratkaisua. Lisäksi oikeuskirjallisuudessa katsottiin varsin vakiintuneesti, että eräät Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisut oli kirjoitettu tavalla, joka ilmensi vähintäänkin hyväksyvää suhtautumista casus mixtus-periaatteeseen. Oikeuskirjallisuuden tulkinta sai sittemmin ”auktoritatiivisen vahvistuksen”, kun Ruotsin korkein oikeus ratkaisussaan NJA 2004 s. 746 I ja II myös viittasi neljään aikaisempaan ratkaisuunsa.³⁹

Syytä siihen, miksi Ruotsin korkein oikeus ei ole maininnut oppia nimeltä aikaisemmissa ratkaisuissaan, ei voida täysin luotettavasti päätellä. Uskottavalta tuntuu kuitenkin professori *Jan Kleinemanin* näkemys, jonka hän on esittänyt tarkastellessaan Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisua NJA 1990 s. 137. Tuossa tapauksessa valtiolta vaadittiin korvausta vahingosta, joka oli aiheutunut, kun ulosottoviranomainen oli ilman asianosaisten suostumusta ja heitä kuulematta vaihtanut takavarikossa olleet Yhdysvaltain dollarit Ruotsin kruunuiksi, mistä oli kruunun devalvaation seurauksena aiheutunut valuuttatappio. Valtio vastusti kannetta ja vetosi vahingon ennakoimattomuuteen, mutta korkein oikeus velvoitti valtion korvaamaan vahingon.

Tämän ratkaisun myötä, katsoo Kleineman, ei ole epäilystäkään siitä, etteikö casus mixtus-periaatetta olisi oikeuskäytännössä vahvistettu vaikei-

hingon siirtäminen toisen korvattavaksi on poikkeuksellista ja edellyttää oikeusperustetta. Näiden lähtökohtien perustelut voidaan esinevahinkojen osalta kytkeä yksityisomistuksen keskeisiin piirteisiin. ”Yksityinen omistusoikeus tuo esineen omistajalle paitsi oikeuksia myös velvoitteen huolehtia omaisuudesta. Jos kaikki yhteisössä sattuneet vahingot aina korvattaisiin, ihmiset, jotka olisivat investoineet helposti vahingoittuvaan omaisuuteen tai jotka olisivat asettaneet omaisuutensa vahingonvaaralle alttiiksi, tulisivat asetetuiksi parempaan asemaan kuin sellaiset, jotka paremmin suojaautuvat mahdollisia vahinkoja vastaan” (kurs. TS).

³⁷ Andersson 1993 s. 393–394 sekä Oscarson NFT 2005 s. 332.

³⁸ Lennander FS Dufwa s. 725.

³⁹ Ratkaisut olivat NJA 1914 s. 190, NJA 1957 s. 337, NJA 1985 s. 75 II ja NJA 1985 s. 690.

den vastuukysymysten mahdolliseksi ratkaisukeinoksi ja perinteisen adekvaattisuuspäätelyn vaihtoehdoksi. Kleinemanin mukaan korkein oikeus ei perusteluissaan mainitse periaatetta nimeltä, mutta tämä selittyy perinteisellä oikeuspositivistisella asenteella: mikäli jotakin oikeusinstituutiota ei ole nostettu lain tasolle, tuomioistuintenkaan ei tarvitse käyttää siitä ”oikeaa nimeä”. Kleinemanin mukaan tällaiseen asenteeseen on hyviä syitä: näin tuomioistuimet välttyvät joutumasta sellaiseen tilanteeseen, jossa niiden pitäisi ottaa kantaa vanhemmalle doktriinille tyypillisiin käsitteistöihin.⁴⁰

Ruotsin korkeimman oikeuden tapa toimia ei ole vieras suomalaisellekaan oikeuskulttuurille. *Jyrki Virolainen* on käsitellessään oikeuskirjallisuuden merkitystä oikeuslähteenä ja tuomioiden perustelemissa katsonut, että vaikka tuomioiden perusteluissa ei nojaututtaisi tai edes viitattaisi oikeuskirjallisuuteen, perusteluista voidaan toisinaan havaita, miten oikeuskirjallisuudessa kehitellyt teoriat ja käsitteet ovat vaikuttaneet tuomareiden päätelyyn. Esimerkkinä tällaisesta oikeuskirjallisuuden vaikutuksesta Virolainen mainitsee määräälan kaupan luonteesta esitettyjen näkemysten vaikutuksen, jossa voidaan havaita vaiheittainen siirtymä käsiteläinopille tyypillisestä argumentaatiosta ”zittingläiseen” analyttiseen teoriaan; prosessioikeudesta vastaavanlainen esimerkki on Virolaisen mukaan ns. ”*Granfeltin määritelmä*”, jota käytetään asianomistajalegitimaation määrittämiseen ja joka on saavuttanut tavanomaisoikeudellisen aseman.⁴¹

Kirjoituksessa ei ole tarkoitus käsitellä enemmän oikeuskirjallisuuden viittaamista tuomioiden perustelemissa, mutta lienee kuitenkin syytä todeta, että viitattaessa oikeuskirjallisuuteen tuomioistuin ei suinkaan sitoudu siihen ainoana tai edes ratkaisevana kannanottona. Oikeuskirjallisuudessa esitetty mielipide tai tulkintasuositus on, kuten Virolainen toteaa, vain yksi tulkintasuositus muiden joukossa, eikä tulkintasuosituksesta tehdä ratkaisunormia, johon tuomio perustetaan. Kysymys on pikemminkin päätelyn ja tulkinnan lähtökohdasta.⁴² Oikeuskirjallisuuteen viittaamista voidaan perustella monin painavin syin, eikä oikeuskirjallisuuteen viittaamiseen tulisi suhtautua pidättyvästi myöskään niissä tapauksissa, joissa tutkijoiden näkemykset joistakin tulkintakysymyksistä ovat ristiriitaiset. Tuomioistuin ei tutkijoiden eriäviä kantoja keskenään keskusteluttaessaan suinkaan asetu oppiriitojen viimekätiseksi ratkaisuauktoriteetiksi, vaan oikeuskirjallisuuden

⁴⁰ *Kleineman* JT 1991–92 s. 77. Ks. tapauksesta *NJA* 1990 s. 137 myös *Andersson* 1993 s. 394, *Oscarson* NFT 2005 s. 336, *Schultz* JT 2004–05 s. 691 av. 30 ja *Lennander* FS Dufwa s. 735–736.

⁴¹ *Virolainen* LM 2012 s. 6–7.

⁴² *Virolainen* LM 2012 s. 28–29.

eriävien kantojen selostamisessa, analyysissä ja punninnassa on kysymys ratkaisutilanteeseen aidosti liittyvän harkinnanvaraisuuden tunnustamisesta ja pyrkimyksestä osoittaa, että tuomari on parhaansa mukaan yrittänyt selvittää eri lähteistä sellaista erityiskysymystä, jonka ratkaisemiseen hänen oma tietämyksensä ei ole riittänyt.⁴³

Casus mixtuksen soveltamisen katsotaan tulevan kysymykseen niin sopimusperusteisen kuin sopimuksenulkoisen vastuun tilanteissa. Molemmissa tapausryhmissä edellytetään, että omaisuus on tullut vahingonaiheuttajaksi väitetyt henkilön hallintaan. Periaatteen soveltamisen varsinainen ydinalue on kuitenkin sopimuksenulkoisessa vahingonkorvausvastuussa, niissä tilanteissa, joissa joku on luvattomasti ja omassa intressissään ottanut haltuunsa toisen omaisuutta. Näissä tilanteissa casus mixtus -vastuuta on pidetty laajalti hyväksyttynä.⁴⁴ Tarkastelen seuraavaksi casus mixtus -periaatetta koskevaa Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä sekä kyseisistä ratkaisuista oikeuskirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä.

3.2 Casus mixtus -vastuu sopimuksenulkoisen vastuun tilanteissa

3.2.1 Erityisesti moottoriajoneuvon luvattomaan käyttöön liittyvästä casus mixtus -vastuusta

Casus mixtus -periaatteen on sopimuksenulkoisen vahingonkorvausvastuun tilanteissa katsottu liittyvän suurimmaksi osaksi autoajeluihin ja koskeneen joko kuljettajan tai matkustajan vahingonkorvausvelvollisuutta.⁴⁵ Casus mixtuksen soveltamisen tyyppiesimerkkinähän itse asiassa pidetään juuri tilannetta, jossa joku varastaa tai käyttää luvatta omaisuutta, ja omaisuus sittemmin vahingoittuu.⁴⁶ Usein näihin tapauksiin on Ruotsissa liittynyt myös varusmiehiä. Nämä tapaukset, jotka edeltävät edellä käsiteltyä ennakkoratkaisua NJA 2004 s. 746 I ja II, ovat huomionarvoisia, sillä niiden yhteydessä on keskusteltu eräistä casus mixtuksen soveltamisen kannalta keskeisistä kysymyksistä. Keskustelua voidaan luonnehtia monipuoliseksi, sillä kuten jäljempänä huomataan, eri tutkijoiden kannat ovat eronneet toisistaan varsin olennaisesti.

⁴³ Virolainen LM 2012 s. 28–29.

⁴⁴ Lennander FS Dufwa s. 724–725.

⁴⁵ Ks. casus mixtus -vastuusta ja autoajeluista kootusti myös Lennander FS Dufwa s. 733–734.

⁴⁶ Oscarson NFT 2005 s. 330.

Ratkaisussa NJA 1957 s. 337 kysymys oli tilanteesta, jossa kertausharjoituksiin osallistunut aliupseeri oli saanut hallintaansa auton.⁴⁷ Auton käyttäminen edellytti ajomääräystä komppanianpäälliköltä, mutta aliupseeri oli eräänä iltana ottanut auton omin luvuin käyttöönsä ajaakseen sillä kotiinsa. Matkalla auton valot lakkasivat toimimasta, ja aliupseeri ajoi autolla ojaan. Aliupseeri vastusti vahingonkorvauskannetta ja väitti, että hän oli yrittänyt turhaan tavoitella komppanianpäällikköä, joka olisi kyllä antanut luvan ajamiseen. Komppanianpäällikkö vahvisti olettamuksen, mutta korkein oikeus katsoi, että aliupseeri oli syyllistynyt luvattomaan käyttöön siitä riippumatta, oliko hänellä ollut aihetta uskoa saavansa luvan. Aliupseeria pidettiin korvausvelvollisena siitä riippumatta, oliko hän aiheuttanut vahingon huolimattomuudellaan.

Ratkaisussa NJA 1985 s. 75 II varusmies oli ottanut luvattomasti ja ilman ajo-oikeutta käyttöönsä valtion auton, minkä seurauksena auto oli vaurioitunut sillä metsätiellä ajettaessa. Tapauksessa varusmies vetosi Ruotsin vahingonkorvauslain (*skadeståndslagen*) kanavointisäännökseen, eli mainitun lain 4 luvun 1 §:ään, jossa säädetään työntekijän vahingonkorvausvelvollisuudesta ja joka sanamuotonsa puolesta vastaa eräiltä osin Suomen vahingonkorvauslain (VahL) 4 luvun 1 §:n 1 momenttia.⁴⁸ Teon laatua arvioidessaan korkein oikeus kiinnitti huomiota siihen, että vastaaja, jolla ei ollut ajo-oikeutta eikä myöskään lupaa ajaa puolustusvoimien autolla, oli ottanut auton luvatta käyttöönsä. Vastaaja ei ollut voinut sulkea pois sitä mahdollisuutta, että auton käyttö voi johtaa liikenneonnettomuuteen ja aiheutuneen kaltaiseen vahinkoon. Vaikka jutussa oli riidatonta, että auton vahingoittuminen ei ollut johtunut vastaajan menettelystä, vahingonkorvauksen tuomitsemisessa huomioon otettavat preventionäkökohdat edellyttivät korkeimman oikeuden mukaan vahingonkorvausvelvollisuuden tuomitsemista. Korkein oikeus kuitenkin sovitteli korvauksen määrää alle kolmannekseen vaaditusta.

⁴⁷ Ks. tapauksesta *Agell De Lege* s. 225 ja *Oscarson NFT* 2005 s. 335–336.

⁴⁸ Ruotsalaisen lainkohdan sanamuoto kuuluu seuraavasti: ”För skada, som arbetstagare vållar genom fel eller försummelse i tjänsten, är han ansvarig endast i den mån synnerliga skäl föreligger med hänsyn till handlingens beskaffenhet, arbetstagarens ställning, den skadelidandes intresse och övriga omständigheter”. Suomalaisen lainkohdan alku puolestaan kuuluu seuraavasti: ”Vahingosta, jonka työntekijä työssään virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttaa, hän on velvollinen korvaamaan määrän, joka harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon vahingon suuruus, teon laatu, vahingon aiheuttajan asema, vahingon kärsineen tarve sekä muut olosuhteet”. Lainkohtien ero näyttäisi olevan siinä, että Ruotsissa korvausvelvollisuus edellyttää ”erityisiä syitä”, Suomessa puolestaan vahingonkorvausta ei tuomita, jos vahingonaiheuttajan viaksi jää vain lievä tuottamus. Mainittakoon, että Suomessa asevelvollisuuslain nojalla palveleva henkilö voidaan asettaa vahingonkorvausvastuuseen mainitun lainkohdan nojalla, ks. *Ståhlberg – Karhu* 2013 s. 281.

Ratkaisussa NJA 1985 s. 690 kaksi varusmiestä oli ottanut varuskunnan auton luvatta käyttöönsä ja ajanut sillä kaupunkiin.⁴⁹ Kaupungissa poliisi otti toisen varusmiehen kiinni ja toimitti hänet poliisiasemalle selviämään humalastaan. Toinen varusmies lähti yksin takaisin varuskuntaan ja ajoi paluumatkalla ojaan sillä seurauksella, että auto vaurioitui korjauskelvottomaksi. Molemmat vastaajat tuomittiin moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta. Valtio vaati rikosasian yhteydessä vastaajilta myös yhteisvastuullisesti vahingonkorvausta ja viittasi poliisin kiinniottaman varusmiehen korvausvastuun osalta nimenomaisesti casus mixtus -periaatteeseen.

Alioikeus hylkäsi kanteen poliisin kiinniottaman varusmiehen osalta ja lausui ratkaisunsa perusteluissa muun muassa, että casus mixtus -periaatteen asema Ruotsin oikeudessa oli kiistanalainen, ja se oli hyväksytty vain kuljetusoikeudessa. Alioikeuden mukaan selvää ei ollut sekään, oliko valtion nimenomaisesti viittaamissa tuomioistuinratkaisuissa kysymys casus mixtus -periaatteesta vai rikoksentehtäjän yhteisvastuullisesta korvausvelvollisuudesta. Valtion väittämä vahingonkorvausvastuu olisi alioikeuden mukaan ulottunut niin laajalle, että se olisi rikkonut ruotsalaisessa vahingonkorvausoikeudessa tuohon asti noudatettuja periaatteita.

Ylemmät oikeudet sitä vastoin hyväksyivät valtion kanteen. Korkein oikeus kiinnitti ratkaisussaan huomiota siihen, että auto oli tuhoutunut sen ollessa luvattomasti vastaajien käytössä. Siitä riippumatta, mitä vastaajien oli katsottava nimenomaisesti tai hiljaisesti sopineen ajotavasta tai paluumatkan reittivalinnoista, auton vahingoittuminen oli korkeimman oikeuden mukaan sellaisessa yhteydessä toisenkin vastaajan menettelyyn, että tämä ei voinut välttyä korvausvastuulta vain sen vuoksi, että hän ei osallistunut paluumatkalle.

Ratkaisusta NJA 1985 s. 690 on oikeuskirjallisuudessa keskusteltu melko runsaasti siltä osin, kuin kysymys on paluumatkalla osallistumattoman varusmiehen asettamisesta vahingonkorvausvastuuseen. Tätä on pidetty harkintana, jossa pitää ottaa huomioon preventionäkökohdat ja näyttövaikeudet, eikä puhtaasti loogisena syy-yhteydskysymyksenä. Vastuuta on puollettu sillä, että toinen vastaaja olisi ollut vastuussa vahingosta, mikäli hän olisi ollut kyydissä. Toista vastaajaa ei myöskään ole syytä kohdella lievemmin vain siksi, että vahingon on aiheuttanut hänen rikoskumppaninsa eikä joku ulkopuolinen henkilö, jonka aiheuttamasta ”tapaturmasta” hän joka tapauksessa vastaisi. Lisäksi usein on sattumanvaraista, kumpi

⁴⁹ Ks. tapauksesta *Agell* 1993b s. 236–238 (Agell on alun perin vuonna 1984 ilmestyneessä artikkelissaan käsitellyt vain käräjäoikeuden tuomiota; asian käsittely on ollut kesken, kuten Agell teoksen *De Lege* jälkikirjoituksessa s. 239 toteaa) *Dufwa* s. 1401–1404, *Oscarsson* NFT 2005 s. 334–335 ja *Schultz* JT 2004–05 s. 689 av. 24 ja *Lennander* FS *Dufwa* s. 733.

kahdesta auton luvattomasti käyttöön ottaneesta henkilöstä ajaa autoa juuri ennen sen vahingoittumista. Ei kuitenkaan ole mitään aihetta lähteä siitä, että casus mixtus -vastuu raukeaisi toisen henkilön jätettyä omaisuuden rikoskumppaninsa haltuun. Omaisuuden jättävällä tekijällä ei ole enää kontrollia omaisuuteen eikä mahdollisuutta vaikuttaa esineen vahingoittumisen vaaraan, mutta toisaalta tällaisessa tilanteessa tekijä tekee tietoisien päätöksen siitä, että sallii tekijäkumppaninsa jatkaa omaisuuden käyttämistä mahdollisesti hyvinkin riskialttiilla tavalla.⁵⁰

Kanta ei kuitenkaan ole ollut riidaton, sillä vaikka casus mixtus -vastuu voi perustaa vahingonkorvausvastuun kolmannen henkilön menettelystä, miikään ei kuitenkaan *Bill W. Dufwan* mukaan viittaa siihen, että ruotsalaisessa vahingonkorvausoikeudessa olisi luovuttu eräistä perusajatuksista. Näillä perusajatuksilla Dufva tarkoittaa sitä, että jokainen vastaa lähtökohtaisesti oman toimintansa seurauksista ja että vastuun ulottuminen toisen henkilön menettelyn seurauksiin edellyttää tuon menettelyn ennakoitavuutta. On myös edellytettävä, että menettely on anastusteon adekvaattinen seuraus.⁵¹ Lisäksi huomiota on kiinnitetty siihen, että mahdollisuus kontrolloida omaisuutta on keskeisessä asemassa casus mixtus -vastuuta argumentoitaessa. Tähän nähden ajatus siitä, että casus mixtus -vastuu ei lainkaan voisi raueta tekijäkumppanin luopuessa omaisuuden hallinnasta, on ongelmallinen ennen muuta vahingonkorvausvastuun rajoittamisen kannalta. Mihin asti omaisuuden hallinnasta luopuneen tekijän vastuu ajallisesti jatkuisi? Kestäisikö se koko sen ajan, kun omaisuus on tekijäkumppanin hallinnassa, ja voisiko siitä vapautua jollakin tavalla?⁵²

Lisäksi vahingonkorvausvastuuta on pidetty perusteltuna vain niissä tilanteissa, joissa tekijäkumppani on kyennyt ennakoimaan, että toisen vastaajan ajon jatkamiseen liittyy korostunut riski ojaan ajamisesta. Tällainen riski olisi käsillä esimerkiksi silloin, jos vastaaja olisi matkalla kaupunkiin ollut ajaa useamman kerran ojaan. Pelkkä yleisellä tasolla korostunut riski ojaan ajosta ei *Dufwan* mukaan voi olla riittävä; tältä osin eri mieltä ovat olleet *Jan Hellner* ja *Anders Agell*, joiden mukaan luvaton käyttö tavanomaisesti lisää omaisuuden tapaturmaisen vahingoittumisen riskiä. Tämän näkemyksen Dufwa kiistää: autovaras ei hänen mukaansa ainakaan sellaisessa tilanteessa, jossa poliisi ei vielä jahtaa häntä, ajane ylinopeutta, vaan pikemminkin hän pyrkii ajamaan varovaisesti ja näin välttämään huomion herättämistä.⁵³

⁵⁰ *Agell* 1993b 237–238.

⁵¹ *Dufwa* 1993 s. 1401.

⁵² *Dufwa* 1993 s. 1401–1402.

⁵³ *Dufwa* 1993 s. 1403.

Dufwan näkemykset, jotka on esitetty vuonna 1993, ovat sinänsä huomionarvoisia, mutta ne eivät sovi yhteen oikeuskäytännön kannanottojen kanssa. Ruotsalaisessa hovioikeuskäytännössä on tietävästi jo 1960-luvulla (FFR 1968 s. 191) otettu kantaa hyvin vastaavanlaiseen tapaukseen kuin korkein oikeus ratkaisuisaan NJA 1985 s. 690 ja NJA 2004 s. 746 I ja II, ja hovioikeus on tuossa tapauksessa ratkaissut asian samalla tavalla kuin korkein oikeus.⁵⁴

Myös tapauksessa FFR 1968 s. 191 oli kysymys varusmiesten vahingonkorvausvastuusta tilanteessa, jossa nämä ottivat luvatta käyttöönsä valtion ajoneuvon ja ajoivat sillä ojaan. Molemmat vastaajat, joista vain toinen oli kuljettanut autoa, tuomittiin moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta (*tillgrepp av fortskaffningsmedel*) ja varomattomuudesta liikenteessä (*vårdslöshet i trafik*). Alioikeus, jonka perustelut hovioikeus hyväksyi, katsoi, että vaikka vahingot johtuivat kuljettajan tuottamuksesta, myös matkustajan oli vastattava yhteisvastuullisesti ajoneuville aiheutuneista vahingoista. Niiden, jotka yhdessä anastavat toisen omaisuutta ja käyttävät sitä luvatta, on vastattava yhteisvastuullisesti esineelle käytön aikana aiheutuvista vahingoista siitä riippumatta, kumman syystä ne aiheutuvat. Muu lopputulos olisi esineen omistajan kannalta kohtuuton, jos näyttöä vahingon aiheutumishetkellä ajoneuvoa kuljettaneen vastaajan henkilöllisyydestä tai vahinkoon johtaneesta tapahtumainkulusta ei voida esittää.

Toisaalta hovioikeuskäytännössä on myös sellainen tapaus, jossa luvattomasti käyttöön otettua kuorma-autoa kuljettanutta henkilöä ei ole asetettu vahingonkorvausvastuuseen autolle aiheutuneista vaurioista. Kyseisessä tapauksessa RH 1993:21⁵⁵ kahta vastaajaa syytettiin moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, jonka väitettiin tapahtuneen 4.–5.9.1993. Jutussa vakuutusyhtiö vaati, että molemmat vastaajat velvoitetaan yhteisvastuullisesti korvaamaan vahinko, joka ajoneuville oli aiheutunut 7.9.1993. Toinen vastaaja tunnusti, että hän oli käyttänyt anastettua ajoneuvoa 5.9.1993, mutta kiisti olleensa osallinen anastustekoon.

Hovioikeus katsoi, että ajoneuvoa käyttäneen vastaajan vahingonkorvausvelvollisuus saattoi perustua vain casus mixtus -periaatteeseen. Hovioikeuden mukaan casus mixtus -vastuu perustuu siihen, että joku menettelee toisen omaisuuden kanssa moitittavasti ja että moitittavasti menettelyt myös kontrolloi omaisuutta. Casus mixtus -periaatteen soveltaminen on sitä perustellumpaa, mitä moitittavampaan menettelyyn vastaaja on syyllistynyt. Casus mixtus -periaatteen soveltamista ei estä se, että esinettä hallussaan pitänyt henkilö luovuttaa esineen eteenpäin, vaan

⁵⁴ Ks. tapauksesta *Oscarson* NFT 2005 s. 334.

⁵⁵ Ks. tapauksesta *Lennander* FS Dufwa s. 733.

luovuttaja on vastuussa myös siitä, mitä esineelle tapahtuu luovutuksen jälkeen. Oikeuskäytäntöön ja -kirjallisuuteen viitaten hovioikeus katsoi, että casus mixtus -vastuu on ajankohtaistunut tilanteessa, jossa vastaaja on ollut anastamassa omaisuutta ja käyttänyt sitä.⁵⁶ Oikeuskäytännöstä ei sitä vastoin hovioikeuden mukaan löytynyt tukea sellaiselle kannalle, että casus mixtus -vastuuseen voitaisiin asettaa vain esinettä käyttänyt henkilö. Asiassa oli selvitetty, että vastaaja oli yksinomaan käyttänyt esinettä lyhyen ajan. Sitä, että hän olisi ollut anastamassa kuorma-autoa tai menetellyt muuten tavalla, joka perustaisi casus mixtus -vastuun, ei ollut näytetty. Näillä perusteilla hovioikeus hylkäsi kanteen.

Hovioikeus viittasi mainitussa tapauksessa myös Ruotsin korkeimman oikeuden tapaukseen NJA 1961 s. 518, jossa mopon varastanut henkilö oli luovuttanut sen toisen henkilön käyttöön.⁵⁷ Tämä henkilö, joka oli tiennyt mopon anastetuksi, oli mopoa käytettyään palauttanut sen takaisin anastajalle vahingoittumattomana. Anastaja purki mopon sittemmin alkuperäisen tarkoituksensa mukaisesti varaosiksi. Mopoa käyttänyttä henkilöä syytettiin kätkemisrikoksesta (*häleri*) ja häneltä vaadittiin myös vahingonkorvauksia sillä perusteella, että mopon käyttäminen oli ollut omiaan vaikeuttamaan sen palauttamista omistajalle. Alemmat oikeudet hyväksyivät kanteen, mutta korkeimman oikeuden enemmistö hylkäsi sen katsoen, että mopoa käyttäneen vastaajan menettelystä ei ollut aiheutunut mitään vahinkoa; vastaaja tuomittiin siitä huolimatta kätkemisrikoksesta.

3.2.2 *Casus mixtus* -vastuu muissa sopimuksenulkaisen vahingonkorvausvastuun tilanteissa

Ratkaisussa NJA 1914 s. 190 vastaaja oli ottanut kiinni kaksi koiraa ilmeisesti sen vuoksi, että ne olivat metsästäneet hänen maillaan.⁵⁸ Kolme päivää vastaajan hoidossa oltuaan koirat karkasivat ja toinen niistä kuoli. Koirien omistaja vaati vastaajalta korvausta vahingosta ja väitti, että vahinkoa ei olisi sattunut, mikäli vastaaja ei olisi ottanut koiria kiinni. Ruotsin korkein oikeus hyväksyi kanteen ja perusteli ratkaisuaan sillä, että vastaaja oli tiennyt, kenelle koirat olivat kuuluneet. Tämän vuoksi, ja kun vastaajalla ei ollut esimerkiksi metsästyslainsäädäntöön perustuvaa oikeutta ottaa koiria haltuunsa, vastaajan menettelyä voitiin pitää omavaltaisena. Korkein

⁵⁶ Hovioikeuden viittaamat tapaukset ovat NJA 1957 s. 337, NJA 1985 s. 75 II ja NJA 1985 s. 690. Oikeuskirjallisuus, johon hovioikeus viittaa, on *Agell* 1993b.

⁵⁷ Ks. tapauksesta *Oscarson* NFT 2005 s. 336.

⁵⁸ Ks. tapauksesta *Agell* 1993b s. 224, *Dufwa* 1993 s. 1399, *Oscarson* NFT 2005 s. 334 ja *Lenlander* FS *Dufwa* s. 731.

oikeus myös katsoi, että toinen koira ei olisi menehtynyt ilman vastaajan menettelyä; vastaajan menettelyä voitiin näin ollen pitää myös vahingon välttämättömänä ja riittävänä syynä. Vaikka koira olikin riidattomasti menehtynyt syystä, jota voitiin pitää tapaturmaisena, korvausvelvollisuus tuomittiin kuitenkin vastaajan aikaisemman menettelyn perusteella. Ratkaisussa ei ole argumentoitu casus mixtus -vastuulla, mutta tapaus voitaisiin erinomaisesti yhdistää siihen.⁵⁹ Myös tapauksen ratkaisuitsikon muotoilu viittaa selvästi casus mixtukseen.⁶⁰

Lisäksi casus mixtus -vastuun on katsottu voitavan ajankohtaistua julkista valtaa käytettäessä aiheutetun vahingon korvaamisessa. Esimerkkinä tästä on edellä mainittu NJA 1990 s. 137, jossa kysymys oli Ruotsin kruunun devalvaatiosta johtuneen valuuttatappion korvaamisesta, kun ulosottoviranomainen oli asianosaisia kuulematta ja heidän suostumuksetaan vaihtanut takavarikossa olleet kruunut Yhdysvaltain dollareiksi. Toinen tapaus, johon casus mixtusta ja julkisen vallan vahingonkorvausvastuuta käsiteltäessä on viitattu, on NJA 1953 s. 42. Tapauksessa valtio oli sota-aikana määrännyt käyttörajoituksen erälle rannikkoalueelle, mikä oli estänyt tuolla alueella sijaitsevan hotellin omistajia harjoittamasta liiketoimintaa. Kiellon määrääminen oli perusteltua, mutta valtio katsottiin kuitenkin vahingonkorvausvelvolliseksi sen johdosta, että sotilaat hallitsivat oikeudetta aluetta vielä sodan jälkeenkin käyttämällä puolustusrakennelmia.⁶¹

3.3 Casus mixtus -vastuu sopimusperusteisen vastuun tilanteissa

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että casus mixtus -periaatteen soveltaminen on sopimusperusteisen vastuun tilanteissa tullut kysymykseen erityisesti irtaimen esineen vuokraa, lainaa, säilyttämistä sekä irtaimeen omaisuuteen kohdistuvaa panttioikeutta koskevista jutuista. Näissä tapauksissa omaisuuden sopimuksen perusteella haltuunsa saaneen tahon vastuu on jo lähtökohtaisesti tavallista ankarampaa. Lisäksi esineen vahingoittumistilanteissa noudatetaan presumptiovastuuta, eli esineen vahingoittumisen

⁵⁹ Tästä huomauttaa *Dufwa* 1993 s. 1399.

⁶⁰ *Lennanderin* (FS *Dufwa* s. 731) mukaan ratkaisuitsikko kuuluu seuraavasti: ”*Onko sen, joka on ilman laillista oikeutta ottanut haltuunsa toisen omaisuutta (koiran), vastattava tuolle omaisuudelle hallinta-aikana sattuneesta tapaturmasta?*” (”*Skall den, som utan laga skäl satt sig i besittning av annan egendom (upptagit hund) ansvara för kasus, som inträffar under besittningstiden.*”)

⁶¹ Ks. tapauksesta *Oscarson* NFT 2005 s. 336.

oletetaan johtuneen vastaajan viasta, ja tämän on vahingonkorvausvastuulta välttyäkseen esitettävä ekskulpaationäyttöä.⁶²

Casus mixtus -vastuuta koskevaksi vanhimmaksi ruotsalaiseksi tapaukseksi mainintaan lainaa koskeva korkeimman oikeuden ratkaisu NJA 1878 A nr 368.⁶³ Kyseisessä tapauksessa vastaaja oli lainannut kantajalta reen parin tunnin ajaksi voidakseen ajella sillä Sundsvallissa. Sundsvallin sijasta vastaaja oli kuitenkin lähtenyt reellä luvatta Härnösandiin, missä reki tuhoutui tulipalossa. Kantaja vaati vahingosta korvausta kanteella, jota vastaaja vastusti vedoten siihen, että vahinko oli aiheutunut tapaturmaisesti. Vastaaja velvoitettiin korvaamaan vahinko, mitä perusteltiin sillä, että hänen voitiin olettaa käyttäneen rekeä luvattomasti Härnösandin matkaan. Korkeimman oikeuden mukaan vastuuta vahingosta ei voitu säilyttää kantajalle myöskään siksi, että kantajalla ei ollut ollut mahdollisuutta ehkäistä vahinkoa.

Lennanderin mukaan irtaimen esineen lainaksi saaneen henkilön vahingonkorvausvastuulla on ”erityinen historia”, ja vanhemmassa oikeudessa onkin hänen mukaansa pohdittu, onko vastuu niissä tilanteissa ankarampaa kuin muissa sellaisissa tilanteissa, joissa esine on saatu hallintaan. Tällaiselle tulkinntalle olisi tukea paitsi roomalaisessa oikeudessa, myös vanhemmassa saksalaisessa oikeudessa. Mainita sopii, että lainaksisaajan vastuu esineelle aiheutuneesta vahingosta on *Lennanderin* mukaan ankaraa vastuuta tanskalaisessa ja norjalaisessa oikeudessa; Ruotsissa sitä vastoin vahingonkorvausvastuu rakentuu presumptiovastuun varaan.

Lainaksisaajan presumptiovastuu on vahvistettu myös tapauksessa NJA 1953 s. 409. Vastaaja oli saanut lainata kantajan autoa ajaakseen sillä Värnamosta Tukholmaan. Matkalla vastaaja ajoi autolla ojaan, minkä seurauksena auto vahingoittui. Vastaajan voitiin sinänsä katsoa käyttäneen autoa asianosaisten sopimalla tavalla. Sitä vastoin, väitti kantaja, vastaaja oli rikkonut sopimusta laiminlyömällä auton vakuuttamisen. Vastaaja tuomittiin korvausvelvolliseksi, ei vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyönnin vuoksi, vaan siksi, että hän ei ollut näyttänyt auton vahingoittuneen sellaisesta syystä, josta hän ei olisi ollut vastuussa.⁶⁴

Hovioikeustapauksessa SvJT 1937 rf s. 35 oli niin ikään kysymys casus mixtus -vastuusta lainatapauksessa.⁶⁵ Tapauksessa vastaaja oli saanut

⁶² *Lennander* FS Dufwa s. 728.

⁶³ Ks. tapauksesta *Agell De Lege, Oscarson* NFT 2005 s. 335 ja *Lennander* FS Dufwa s. 728–729.

⁶⁴ Ks. *Lennander* FS Dufwa s. 729, joka toteaa, että vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyönti ei sinänsä voine olla casus mixtus -vastuun perusteeksi sopiva sopimusrikkomus.

⁶⁵ Ks. tapauksesta *Lennander* FS Dufwa s. 729.

autoliikkeeltä auton koeajolle ja ilmoittanut tuossa yhteydessä olevansa varsin kokenut autonkuljettaja. Vastaaja luovutti kuitenkin auton itseään kokemattomamman kuljettajan käyttöön, ja auto vaurioitui sittemmin tämän henkilön hallinnassa sylinterin kuumenemisen vuoksi. Vastaaja, jolta liike vaati korvausta, vastusti kannetta ja väitti, että vahinkoon olivat olleet syynä omistajan omat laiminlyönnit. Hovioikeus katsoi, että vastaaja oli velvollinen korvaamaan kantajan vahingot. Asiassa esitetystä selvityksestä ei hovioikeuden mukaan ollut pääteltävissä, että ajomatkan aikana ilmenneet vahingot olisivat aiheutuneet sellaisessa huolellisessa koeajossa, jota varten auto oli luovutettu.

3.4 Todistustaakkanormi casus mixtuksen vaihtoehtona

Casus mixtus -vastuuta puoltavat näkökohdat, eli se, että jonkin esineen omistajansa hallinnasta riistävä taho asetetaan vastuuseen sen tapaturmaista vahingoittumisesta, eivät ole tuntemattomia todistusoikeudessaakaan. Ruotsissa esineen hallinta on ollut yksi peruste, jolla on erityisesti sopimusoikeudellisissa tyyppitilanteissa ollut merkitystä määrittäessä asianosaisten välistä todistustaakan jakoa; tällä näkökohdalla on, kuten jäljempänä osoitetaan, merkitystä myös Suomessa.⁶⁶ Todistustaakan kääntäminen sopimuksenulkoisen vahingonkorvausvastuun tilanteissa on Ruotsissa ollut poikkeuksellista, mutta oikeuskirjallisuudessa katsotaan täysin yhtenevästi, että casus mixtukselle ominaiset näkökohdat puhuvat myös sen puolesta, että omistajan ei tule kärsiä näyttöpävarmuudesta, joka kohdistuu siihen, onko esine vahingoittunut ennen vai jälkeen luvattoman käyttöönottamisen.⁶⁷

Eräissä tilanteissa, näin väitetään, tuomioistuimet ovatkin voineet päästä oikeuspoliittisesti tarkoituksenmukaisiin lopputuloksiin soveltamalla casus mixtuksen sijasta todistustaakkanormeja.⁶⁸ Tämän väitteen tueksi viitataan Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisuun NJA 1988 s. 226.⁶⁹ Kyseisessä tapauksessa kaksi vastaajaa tuomittiin kätkemisrikoksesta, joka oli kohdistunut muun muassa videonauhuriin ja videokameraan. Esineet saatiin palautettua omistajalleen, mutta ne olivat vahingoittuneet. Esineet

⁶⁶ Ks. sopimusoikeudellisesta presumptiovastuusta Ruotsissa erit. *Agell* 1993a ja tiivistystyi *Heuman* 2005 s. 322–333 sekä todistustaakan kääntämisestä vahingonkorvausjutuissa yleensä *Nordh* 2011 s. 107–110.

⁶⁷ *Andersson* 1993 s. 393–394, *Oscarsson* NFT 2005 s. 332.

⁶⁸ *Schultz* JT 2004–05 s. 685 av. 15.

⁶⁹ Ks. tapauksesta *Bengtsson* SvJT 1990 s. s. 67, *Andersson* 1993 s. 394, *Schultz* JT 2004–05 s. 685 av. 15, *Heidbrink* SvJT 2008 s. 57–87.

omistanut yhtiö vaati oikeudenkäynnissä vastaajilta korvausta varkausvakuutuksen omavastuusuudesta. Vastaajat vastustivat kannetta ja väittivät, että esineet olivat olleet vahingoittuneita jo siinä vaiheessa, kun he olivat saaneet ne haltuunsa. Alioikeus tuomitsi vastaajat korvausvelvollisiksi, mutta hovioikeus kumosi tuomion.

Korkein oikeus katsoi, että vastaajat olivat yleisten vahingonkorvausoikeudellisten periaatteiden mukaisesti velvolliset korvaamaan asianomistajalle vahingot, jotka esineille olivat aiheutuneet sinä aikana, kun ne olivat olleet heidän oikeudenvastaisessa hallinnassaan. Korkeimman oikeuden mukaan vastaajat eivät kuitenkaan olleet velvolliset korvaamaan vahinkoja, jotka esineille olivat aiheutuneet, ennen kuin he olivat saaneet ne haltuunsa. Asiassa ei ollut esitetty selvitystä siitä, missä olosuhteissa esineet olivat vahingoittuneet sen jälkeen, kun ne oli viety yhtiöltä. Asianomistajalla oli kuitenkin ymmärrettäviä vaikeuksia esittää näyttöä tai edes olettamuksia näistä olosuhteista. Toisaalta mikään ei puhunut myöskään sitä vastaan, että esineet olisivat vahingoittuneet niiden ollessa vastaajien vastuulla. Epäselvyyttä, joka esineiden vahingoittumisajankohdasta valitsee, ei selostetuissa olosuhteissa pidetty kohtuullisena säilyttää yhtiön vastuulle. Vastaajat tuomittiin korvausvelvollisiksi esineille aiheutuneista vahingoista.⁷⁰

Eri mieltä ollut oikeusneuvos olisi perustanut vahingonkorvausvelvollisuuden ”yleisten vahingonkorvausoikeudellisten periaatteiden” sijasta siihen, että vastaajilla oli hallussaan varastettua tavaraa. Tämän vuoksi vastaajat olivat hänen mukaansa velvolliset korvaamaan tavaroille aiheutuneen vahingon siinä laajuudessa, kuin olosuhteista ei ilmennyt, että vahingot olisivat aiheutuneet muusta syystä kuin heidän rikollisesta menettelystään. Sellaista näyttöä ei hänen mukaansa esitetty, joten myös vähemmistöön jäänyt oikeusneuvos katsoi olevan aihetta asettaa vastaajat täysimääräiseen vahingonkorvausvastuuseen. Eri mieltä ollut oikeusneuvos olisi siten soveltanut suoraan casus mixtus -periaatetta.⁷¹

⁷⁰ Ennakkopäätöksen huomionarvoisin kappale kuuluu sanatarkasti seuraavasti: ”*I målet har inte från någondera sidan åberopats någon utredning eller lämnats några uppgifter som belyser när eller under vilka förhållanden skador uppkom på apparaterna under den tid de var frånhända bolaget. För den som återfår stulen egendom i skadat skick under sådana omständigheter som det är fråga om i målet föreligger emellertid uppenbara svårigheter att förebringa bevisning eller att ens göra antaganden angående sådana förhållanden. Det finns ingenting som talar mot att skadorna uppkom under den tid för vilken Ted M och Tomas A är ansvariga. Vid dessa förhållanden bör olägenheten av att tidpunkten för skadornas uppkomst ej klarlagts i målet inte skäligen bäras av bolaget. Ted M och Tomas A bör därför åläggas skadeståndsskyldighet i enlighet med bolagets yrkande.*”

⁷¹ Tästä huomauttaa *Dufwa* 1993 s. 1405. Vrt. *Heidbrink* SvJT 2008 s. 65, joka katsoo, että casus mixtus -vastuu ei tullut kysymykseen, koska jutussa ei näytetty varkauden jälkeen tapahtuneen minkäänlaista tapaturmaa.

Oikeuskirjallisuudessa tapauksessa omaksuttua todistustaakan jakoa on pidetty perusteltuna todisteluun varautumisnäkökohtien vuoksi, ja ratkaisun perustelut on katsottu voitavan ymmärtää myös niin, että tuomioistuin on pitänyt suurempana haittana asianomistajan jättämistä ilman korvausta kuin sitä, että kätkijät tuomitaan korvausvelvollisiksi sellaisesta vahingosta, jonka ovat tosiasiaassa aiheuttaneet varkaat. Tällaiseen vastuunjakoon on ilmeisesti vaikuttanut vastaajien syyllistyminen kätkemisrikokseen ja heidän menettelynsä suuri moitittavuus; vastaajien menettely ja asianomistajan näyttövaikeudet ovat professori (em.) *Lars Heumanin* mukaan yhdessä todennäköisesti johtaneet todistustaakan kääntämiseen vastaajille.⁷²

3.5 Kokoavia johtopäätöksiä periaatteen asemasta Ruotsin oikeudessa

Casus mixtus -vastuun perusteita on pidetty osin juridis-teknisinä ja käytännöllisinä, osin vastuun on katsottu perustuvan oikeudenmukaisuusnäkökohdille. Casus mixtus -vastuu on yksinkertainen ja helposti sovellettava sääntö, jonka avulla voidaan ratkaista vaikeita vahingonkorvausoikeudellisia ongelmia, mutta toisaalta se vastaa yleistä oikeustajua⁷³ – olkoonkin, että yleisen oikeustajun käyttäminen juridisena argumenttina ei ole täysin ongelmatonta.

Casus mixtuksella on myös kiinteä liityntä vahingonkorvausoikeuden keskeisiin tavoitteisiin, vahingonkärsijän hyvittämiseen sekä vahinkojen ennaltaehkäisemiseen eli preventioon. Ensin mainittu tavoite näkyy hyvin siinä, että kysymys on esineelle aiheutuneiden *ennakoimattomien* vahinkojen korvaamisesta. Kun vahingonkorvausoikeudessa kysymys on keskeisesti siitä, miten vahingosta aiheutuneet kustannukset jaetaan oikeudenmukaisesti vahingonkärsijän ja jonkun toisen henkilön kanssa, voidaan tietysti kysyä, *minkä vuoksi esineen omistaja, jolta esine on moitittavalla menettelyllä riistetty, olisi ennakoimattomien(kaan) vahinkojen osalta soveliaampi vastuunkantaja kuin moitittavasti menetellyt henkilö?*⁷⁴ Vahinkojen ennaltaehkäiseminen on ikään kuin tämän asian kääntöpuoli: *jos vahingonkorvausvelvollisuus casus mixtus -periaatetta sovellettaessa on laajaa, voidaan olettaa, että esimerkiksi esineen luvatonta käyttöä suunnittelevat henkilöt luopuvat tämän sanktiouhan pelottamina aikeistaan.*⁷⁵

⁷² Ks. *Heuman* 2005 s. 341 ja 466–467. Ks. tapauksesta todistustaakan jaon kannalta myös *Heidbrink* SvJT 2008 s. 65–66 ja *Nordh* 2011 s. 108.

⁷³ *Oscarson* NJT 2005 s. 333.

⁷⁴ *Schultz* JT 2004–05 s. 688.

⁷⁵ *Schultz* JT 2004–05 s. 688 ja *Oscarson* NFT 2005 s. 333.

Selvää tietysti on, että näin yleisellä tasolla tapahtuvaan argumentaatioon liittyy monenlaisia ongelmia. Esimerkiksi rikosoikeudellisella seuraamusjärjestelmällä tavoitellun yleisprevention syntymisen on katsottu edellyttävän monenlaisten ehtojen täyttymistä. Näitä ovat ainakin: 1) normituntemus; 2) sanktiovarmuus; 3) sanktioankaruus; 4) rangaistuksen tuomitsijan kokeminen auktoriteetiksi; 5) rikosoikeudellisen järjestelmän legitimiisyys; 6) rangaistuksen mieltäminen moitteeksi; sekä 7) rangaistaviksi säädettyjen tekojen kokeminen paheksuttaviksi.⁷⁶ Näistä vaatimuksista erityisesti sanktiovarmuudella, jota pidetään välittömän yleisprevention tärkeimpänä edellytyksenä, lienee keskeinen merkitys myös vahingonkorvausoikeudessa. Sanktiovarmuutta, eli sitä, että vastuu kohdistuu vahingonaiheuttajaan ja vain häneen, parantanee casus mixtus -vastuuseen liittyvä vastaajalle osittain käännetty todistustaakka: kun näytetään moitittava menettely, eli esineen ottaminen oikeudetta omistajaltaan, sekä se, että esineelle on aiheutunut vahinkoa sen ollessa poissa omistajansa hallinnasta, syntyy presumptio moitittavasti menetelleen henkilön vahingonkorvausvelvollisuudesta.

Yhteenvetona oikeuskäytännöstä ja -kirjallisuudesta voidaan joka tapauksessa sanoa, että Ruotsissa casus mixtus -vastuulla on verrattain vakiintunut asema, vaikka Ruotsin korkein oikeus on ratkaisukäytännössään maininnut periaatteen nimeltä vain kerran. Toisaalta casus mixtus -vastuuseen on katsottu liittyvän myös tiettyjä ongelmia, joista merkittävin kriitikkojen mukaan lienee se, että casus mixtus -vastuu merkitsee poikkeusta vahingon ennakoitavuuden vaatimuksesta. Tämän kritiikin esittäminen merkitsee, kuten *Gertrud Lennander* toteaa, itse asiassa koko casus mixtus -periaatteen kiistämistä: casus mixtus -vastuun ydinhän on siinä, että ratkaisutoiminnassa ei tarvitse ottaa kantaa vahingon ennakoitavuuteen lainkaan, ja jos tällaista kannanottoa edellytettäisiin, koko vastuukonstruktioista tulisi tarpeeton.⁷⁷

Lennander itse on suhtautunut kielteisesti kriitikkojen vaatimukseen siitä, että casus mixtus -vastuun perusteena olevan menettelyn tulisi *konkreettisesti* lisätä vahinkoseuraamuksen riskiä. Lennanderin mukaan riittävää on se, että menettely voi itsessään lisätä vahinkoseuraamuksen sattumisen riskiä; sen näyttämistä, että juuri ratkaistavana olevaan yksittäistapaukseen olisi konkreettisesti liittynyt korostunut riski vahingon sattumisesta, ei edellytetä. Arvioitaessa näiden kahden kannan suhdetta Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöön näyttäisi siltä, että konkreettista vahinkoriskiä ei ole nimenomaisesti edellytetty; tosin ratkaisujen perusteluita ei kaikissa tilanteissa ole kirjoitettu niin, että tähän kysymykseen olisi otettu selvää kantaa. Kysymyksellä on kuitenkin

⁷⁶ Ks. *Vuorenpää* 2007 s. 26 sekä siinä mainitut lähteet.

⁷⁷ *Lennander* FS Dufwa s. 726.

todistusoikeudellisessa katsannossa melko tärkeä merkitys, ja kun asiaa arvioidaan näytön esittämismahdollisuuksien kannalta, perustellummalta tuntuisi tulkita, että konkreettista näyttöä riskin korotuksesta ei edellytettäisi: näitä kysymyksiä koskeva näyttö voi usein olla asianomistajan kannalta varsin vaikeasti hankittavissa.

Oikeuskirjallisuudessa on keskusteltu verrattain runsaasti siitä, miten moitittavaan menettelyyn casus mixtus -vastuu voidaan liittää. Tämän kysymyksen voidaan sanoa liittyvän casus mixtus -periaatteen objektiivisiin tunnusmerkistötekijöihin. Sopimuksenulkoisen vahingonkorvausvastuun tilanteessa perusedellytyksenä on pidetty sitä, että vastaaja on ottanut omaisuuden hallintaansa ilman omistajan lupaa ja omassa intressissään. Tällaisesta menettelystä on selvästi kysymys esimerkiksi silloin, kun vastaajan menettely täyttää luvattoman käytön tunnusmerkistön. Oikeuspoliittisesti perusteltuna ei ole kuitenkaan pidetty sitä, että casus mixtus -vastuu tulisi kysymykseen vain sellaisissa tapauksissa, joissa vastaaja on menetellyt rangaistavaksi säädetyllä tavalla.⁷⁸ Silti casus mixtus -vastuu edellyttää sitä, että toiminta on ollut moitittavaa ja että vastaaja on vakavasti rikkonut velvollisuuksiaan. Esimerkiksi sellaista tilannetta, jossa vastaaja on saanut esineen vahingossa, voidaan arvioida lievästi.⁷⁹

Tutkijoiden kesken kiistaa on aiheuttanut edellä mainittuun kokonaisuuteen liittyvä kysymys siitä, millaista subjektiivisen syyksilukemisen astetta – mikäli sellaisesta voidaan vahingonkorvausoikeudessa ylipäänsä puhua – casus mixtus -vastuu edellyttää. Tuleeko vastuu kysymykseen vain tahallisissa teoissa, vai voidaanko vastuuseen asettaa myös huolimattomasti menettelleet henkilöt? Varsin pätevänä peukalosääntönä voitaneen tältä osin, kuten myös menettelyn moitittavuuden osalta, pitää edellä siteeratussa hovioikeusratkaisussa esitettyä tulkintaa, jonka mukaan casus mixtus -periaatteen soveltaminen on sitä perustellumpaa, mitä moitittavampaan menettelyyn vastaaja on syylistynyt. Lausutusta ei kuitenkaan ole pääteltävissä, miten huolimattomaan menettelyyn vastuun edellytyksenä tulisi suhtautua – ja voidaankin todeta, että tältä osin tutkijoiden näkemyksissä on selviä painotuseroja. Yleisesti ottaen voitaneen todeta, että esimerkiksi luvattoman käytön tilanteissa rajanvedolla ei ole suurta merkitystä, sillä jo asian luonteesta johtuu, että omaisuuden luvattomasti käyttöön ottanut henkilö tietää omaisuuden kuuluvan jollekulle toiselle. Menettely on näin ollen tahallista.

⁷⁸ *Lennander* FS Dufwa s. 727 ja *Schultz* JT 2004–05 s. 690.

⁷⁹ *Lennander* FS Dufwa s. 727. Ks. myös *Hellner–Johansson* 2002 s. 214, jossa todetaan, että mikä hyvänsä oikeudeton menettely ei johda tähän ankaraan vastuuseen, vaan vastuun syntyminen edellyttää ”velvollisuuksien vakavaa rikkomista” (”*ett allvarligt åsidosättande av skyldigheter*”).

Kysymys subjektiivisen syyksilukemisen asteesta ja casus mixtus -vastuun suhteesta on kuitenkin siksi kiinnostava, että casus mixtus -vastuu voi edellä osoitetusti ajankohtaistua myös muissa kuin luvattoman käytön tilanteissa. *Bill W. Dufwa* on katsonut, että ”yksinkertaisen culpan” (*enkel culpa*) tilanteissa, joissa menettely ei vaikuta erityisen moitittavalta, casus mixtus -vastuun keskeiset oikeuspoliittiset argumentit eivät puolla vastuuta.⁸⁰ Sitä, miksi näin on, on kuitenkin vaikea sanoa, koska Dufwa ei perustele kantaansa millään tavalla.

Toisella kannalla olleiden tutkijoiden – *Anders Agellin*, *Mårten Schultzin* ja *Fredric Oscarsonin* – mukaan myös huolimattomuus riittää perustamaan casus mixtus -vastuun. Tähän johtopäätökseen voitaisiin päätyä jo latinankielisen termivalinnan perusteella: termi on casus mixtus cum culpa, ei casus mixtus cum dolus, joista ilmauksista jälkimmäinen viittaa tahallisuuteen.⁸¹ Tällaista semanttista argumenttia perustellummin po. tulkintaa tukevat kuitenkin casus mixtus -vastuun perusteena olevat riskinjakamisnäkökohdat. On kohtuullisempaa, että vastuun vahingosta kantaa esineen omistajan sijasta se, joka kyseisen vahingon huolimattomuudellaan aiheuttaa. Mikäli esimerkiksi henkilö A epähuomiossa ottaa käyttöönsä henkilön B omistaman polkupyörän luullen sitä omakseen ja jättää sen vartioimatta, minkä seurauksena pyörä varastetaan, on vaikea perustella sitä, miksi B olisi A:ta soveliaampi vastuunkantaja.⁸²

Toisaalta, kuten *Gertrud Lennander* huomauttaa, kysymys subjektiivisesta syyksilukemisesta liittyy myös menettelyn laadusta edellä todettuihin näkökohtiin. Lennanderin mukaan esimerkiksi tilanteessa, jossa esineen lainaksi saanut taho rikkoo osapuolten välistä sopimusta ja esine sen johdosta vahingoittuu, sopimusrikkomuksen laatua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota paitsi rikotun sopimusmääräyksen olennaisuuteen myös siihen, onko sopimusmääräystä rikottu tahallaan vai huolimattomuudesta. Lennanderin mukaan casus mixtus -vastuun soveltamisala huolimattomuudesta tapahtuvien rikkomusten osalta on oletettavasti merkittävämpi sopimusperusteisessa kuin sopimuksen ulkopuolisessa vahingonkorvausvastuussa.⁸³

⁸⁰ *Dufwa* 1993 s. 1400.

⁸¹ *Schultz* JT 2004–05 s. 691.

⁸² *Schultz* JT 2004–05 s. 691.

⁸³ *Lennander* FS *Dufwa* s. 727–728.

4 CASUS MIXTUS -VASTUUSTA SUOMESSA?

4.1 Johdatukseksi aiheeseen

Kirjoituksessa on todetusti tarkoitus tutkia sitä, missä määrin casus mixtus -vastuun voidaan katsoa olevan voimassa myös Suomen oikeudessa. Olen edellä todennut, että casus mixtus – vastuu on perusteltua ymmärtää periaatteeksi, jolle on ominaista soveltuminen johonkin juttuun enemmän tai vähemmän. Näin määriteltynä casus mixtusta voidaan luonnehtia *ratkaisuperiaatteeksi*, jolla tarkoitetaan ratkaisun oikeusperusteena vaikuttavaa normia; toisaalta casus mixtus voi vaikuttaa ratkaisutoiminnassa myös tulkintaperiaatteena.⁸⁴ Mikäli asiaa halutaan havainnollistaa tukeutumalla *Kaarlo Tuorin* tunnetuksi tekemään oikeuden tasottelumalliin, voidaan sanoa, että tuomioistuinten soveltamana ratkaisuperiaatteena casus mixtus vaikuttaa oikeuden pintatasolla; toisaalta casus mixtus voinee, mikäli se voidaan artikuloida osaksi vahingonkorvausoikeuden yleisiä oppeja, olla myös oikeuskulttuurin tasolla vaikuttava ilmiö.

Oikeusteoreettisesti painottuneessa kirjallisuudessa oikeusperiaatteen voimassaolosta on esitetty erilaisia näkemyksiä, eivätkä tutkijat ole yksityiskohtien tasolla yksimielisiä siitä, millaisia voimassaoloehdoja oikeusperiaatteille voitaisiin asettaa.⁸⁵ Oikeusperiaatteen voimassaoloa katsotaan kuitenkin verrattain vakiintuneesti voitavan määritellä kahden kriteerin avulla: nämä kriteerit ovat *sisällöllinen hyväksyttävyyys* ja *institutionaalinen tuki*. Sisällöllinen hyväksyttävyyys ilmentää sitä, että normityyppinä oikeusperiaate avaa oikeutta moraalien suuntaan. Toisaalta pelkkä moraalinen perustelu ei riitä siihen, että jokin periaate voitaisiin määritellä *oikeusperiaatteeksi*, vaan oikeusperiaatteelta edellytetään institutionaalista tukea eli sitä, että oikeusperiaatteeksi väitettävä asia kytetään riittävästi kytkemään institutionaaliin oikeuslähteisiin eli lakiin sekä oikeuskäytännön ja lainvalmisteluaineiston linjauksiin. Oikeusperiaatteen voimassaolon edellyttämän tuen määrää ei voida kuitenkaan ilmaista formaalein kriteerein.⁸⁶

Casus mixtuksen muotoileminen oikeusperiaatteeksi edellyttää siis sitä, että casus mixtus -periaatetta voidaan pitää moraalisesti hyväksyttävänä

⁸⁴ Ks. näistä käsitteistä *Tuori* 2000 s. 198. Ks. oikeusperiaatteiden muista tehtävistä kootusti *Mielityinen* 2006 s. 62 sekä *Pajulammi* 2014 s. 307.

⁸⁵ Ks. esim. suomalaisessa kirjallisuudessa esitetyistä oikeusperiaatteen voimassaoloehdoista *Mielityinen* 2006 s. 82–89, jossa esitellään *Aulis Aarnion*, *Juha Karhun*, *Hannu Tolosen*, *Kaarlo Tuorin* ja *Raimo Siltalan* kannat.

⁸⁶ Ks. oikeusperiaatteiden voimassaoloehdoista esim. *Dworkin* 1977 s. 22–45 sekä *Hannu Tolonen*: Säännöt, periaatteet ja tavoitteet: Oikeuden, moraalien ja politiikan suhteesta, teoksessa *Tolonen* 2008.

ja että sen voidaan katsoa saavan tukea myös vahingonkorvausoikeuden auktoritatiivisista oikeuslähteistä.

Mitä casus mixtuksen moraaliseen hyväksyttävyyteen tulee, voidaan todeta, että casus mixtus voidaan myös Suomessa kytkeä vahingonkorvausoikeuden keskeisiin tavoitteisiin, vahingonkärsijän hyvittämiseen (*reparatio*) ja vahinkojen ennaltaehkäisemiseen (*preventio*) samalla tavalla ja samoilla argumenteilla kuin Ruotsissa. Casus mixtustahan perustellaan lisäksi sillä, että vahingosta aiheutuneiden ennakoimattomien kustannusten säilyttäminen moitittavasti menetelleen henkilön kannettaviksi on perustellumpaa kuin jättää ne omistajan kannettaviksi: tässä mielessä casus mixtus -periaatteella on varsin kiinteä liityntä moraalisiin näkökohtiin.

Oikeusperiaatteelta edellytetyn institutionaalisen tuen vaatimus on casus mixtuksen kohdalla vaikeammin määriteltävä kysymys kuin periaatteen hyväksyttävyyys. Toisaalta tilanne on ennen Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisua NJA 2004 s. 746 I ja II ollut pitkälti sama myös Ruotsissa: institutionaalisisista oikeuslähteistä välittömästi saatu tuki on ollut niukahkoa, mutta oikeuskirjallisuudessa casus mixtus -periaatteen on kuitenkin katsottu olevan voimassa. Casus mixtus -periaatteen voimassaolon kannalta keskeisen institutionaalisen oikeuslähteen ovat muodostaneet, kuten edellä on todettu, eräät Ruotsin korkeimman oikeuden tapaukset.

Casus mixtus -periaatteen voimassaolo edellyttää institutionaalisen tuen osalta sitä, että periaate kyetään liittämään lainsäädännön määräykseen. Tältä kannalta huomionarvoisa on VahL 6:1, jonka mukaan ”[J]os vahingon kärsineen puolelta on myötävaikutettu vahinkoon tai jos muu vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumaton seikka on myös ollut vahingon syynä, voidaan vahingonkorvausta kohtuuden mukaan sovittaa”. Säännöksestä, jota käsitellään yksityiskohtaisesti tuonnempana, ilmenee, että korvausvastuu voi ajankohtaistua myös sellaisissa tilanteissa, joissa vahingon syntymiseen on myötävaikuttanut jokin vahingon aiheuttajan tekoon tai laiminlyöntiin nähden ulkopuolinen seikka. Kysymyksessä on siinä mielessä kansallinen erikoisuus, että vastaavanlaista säännöstä ei sisälly Ruotsin skadeståndslageniin.⁸⁷

⁸⁷ Ruotsin skadeståndslagenin 6:1 on sovittelusäännös, mutta sanamuotonsa mukaisesti se koskee henkilövahingon johdosta maksettavan korvauksen sovittelua muun muassa tilanteissa, jossa vahingonkärsijä on itse tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta myötävaikuttanut vahinkoonsa. Lainkohdan sanamuoto kuuluu seuraavasti: ”*Skadestånd med anledning av personskada kan jämkas, om den skadelidande själv uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har medverkat till skadan. Skadestånd till förare av motordrivet fordon som har gjort sig skyldig till rattfylleri eller grovt rattfylleri kan även jämkas, om föraren därvid genom vårdslöshet har medverkat till skadan. Har personskada lett till döden, kan skadestånd som avses i 5 kap. 2 § också jämkas, om den avlidne uppsåtligen har medverkat till dödsfallet*”. Ks. myös Sandvik 2002 s. 71, jossa todetaan, että vastaa-

Casus mixtuksen institutionaalisen tuen kannalta on lisäksi edellytettävä, että periaatteen noudattaminen ilmenee oikeuskäytännöstä. Kun otetaan huomioon se, että Suomen ja Ruotsin vahingonkorvausoikeudelliset järjestelmät ovat pitkälti yhteneviä, tarkoituksenmukaisen tutkimuskohteen muodostavat tältä osin erityisesti sellaiset tyyppitilanteet, joiden osalta casus mixtus -periaatetta on katsottu sovelletun Ruotsissa. On siis tutkittava, onko Suomessa vastaavanlaisia tapauksia, joita olisi ratkaistu samanlaisin perusteluin kuin Ruotsissa.

Todettakoon tässä, että oikeuskirjallisuus ei ole auktoritatiivinen oikeuslähde, vaan sen merkitys oikeuslähteenä perustuu tunnetusti oikeustieteellisen tutkimuksen kannanottojen sisällölliseen vakuuttavuuteen. Casus mixtus -periaatteen voimassaolon kannalta ei kuitenkaan ole yhdentekevää, miten periaate saadaan sovitettua osaksi vahingonkorvausoikeuden yleisiä oppeja. Kysymys ei ole Suomen oikeuskirjallisuudessa tuntemattomasta asiasta, vaan Suomessakin casus mixtus -vastuuta on käsitelty jonkin verran. Yleisenä huomiona voidaan todeta myös, että oikeuskirjallisuuden kannanotot vastaavat pitkälti Ruotsissa esitettyjä näkemyksiä.

Esimerkiksi *Hans Saxénin* mukaan sellainen henkilö, joka luvatta käyttää toisen henkilön irtainta omaisuutta taikka kiinteistöä tai taloa ja näin aiheuttaa vahinkoa, voi joutua korvausvastuuseen ”täysin poikkeuksellisesta” vahingosta. Koska kysymys on luvattomasta menettelystä, vastuu on tuottamusvastuuta. Toisinaan luvattoman menettelyn ja aiheutuneen vahingon välinen yhteys on kuitenkin niin etäinen, että oikeampaa olisi melkein puhua ankarasta vastuusta.⁸⁸ Tämä näkemys on varsin samanlainen Ruotsissa esitetyn näkemyksen kanssa: Ruotsissahan casus mixtus -vastuun katsotaan olevan pohjimmiltaan tuottamusvastuuta, mutta moitittavan menettelynsä johdosta rikkoja joutuu korvausvastuuseen ennakoimattomistakin vahingoista. Casus mixtus -vastuu on siis niin Ruotsissa kuin Suomessakin ymmärretty tosiasiaassa varsin ankaraksi vastuuksi, vaikka vastuu lähtökohdaisesti pohjautuu tuottamukseen. Se, että casus mixtus -vastuu merkitsee poikkeusta vahingon ennakoitavuuden vaatimuksesta, käy myös ilmi suomalaisesta oikeuskirjallisuudesta varsin selvästi.⁸⁹ Casus mixtus -vastuun määrittäminen tuottamusvastuuksi merkitsee myös sitä, että casus mixtus voidaan sopimuksenulkoisen vahingonkorvausvastuun tilanteissa asettaa

vanlainen säännös ei puutu ainoastaan pohjoismaisista vahingonkorvauslaeista, vaan se vaikuttaa harvinaiselta myös kansainvälisessä katsannossa.

⁸⁸ *Saxén* 1975 s. 236–237. Ks. myös *Kaisto* DL 1997 s. 228, jossa *casus mixtus cum culpa* määritellään siten, että ”säännön mukaan toisen omaisuutta luvatta tai sopimuksenvaraisesti (sic) käyttäneelle henkilölle asetetaan korvausvastuu vahingoista, jotka eivät olisi kohdanneet esinettä ilman oikeudetonta käyttöä”.

⁸⁹ Ks. *Saxén* 1962 s. 172–174 ja *Hemmo* 1994 s. 170–172.

VahL:n alaisuuteen.⁹⁰ Tarkastelen seuraavaksi VahL 6 luvun 1 §:ää ja sitä, missä määrin korkeimman oikeuden voidaan ratkaisukäytännössään katsoa soveltaneen casus mixtus -vastuulle ominaisia näkökohtia.

4.2 VahL 6:1:stä ja casus mixtus -vastuusta

VahL 6:1 otettiin lakiin VahL:n säätämisen yhteydessä. Lain säätämisellä ei kuitenkaan tuolta osin pyritty muuttamaan aikaisempaa oikeustilaa, vaan kuten hallituksen esityksestä vahingonkorvauslaiksi ilmenee, vastaavanlainen säännös sisältyi jo aikaisemmin voimassa olleeseen rikoslain 9 lukuun. Mainitun luvun 1 §:n 2 momentin mukaan ”[J]os vahingon kärsinyt itsekin osaltaan on ollut vahinkoon syyppää; taikka jos joku muu rikokseen kuulumaton seikka on ollut vahinkoa aikaan saattamassa; on vahingonkorvauksen mukaan soviteltava”.⁹¹

VahL 6:1:n sanamuodossa⁹² sovittelu liitetään aikaisemman lainkohdan mukaisesti kahteen periaatteeseen toisistaan poikkeavaan tunnusmerkistöön: siihen, että vahingonkärsijä on myötävaikuttanut vahinkoonsa, sekä siihen, että vahingon syynä on ollut jokin vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumaton seikka. Casus mixtuksen kannalta relevantti on näistä jälkimmäinen. Oikeuskirjallisuudessa VahL 6:1:n mukaista sovittelua casus mixtus -vastuun kannalta ympäristövahingolain soveltamistilanteissa on tarkastellut *Björn Sandvik*, joka on käyttänyt esimerkkeinään korkeimman oikeuden ratkaisuja 1980 II 20⁹³ ja 1963 II 88⁹⁴. Näissä

⁹⁰ Ks. *Kaisto* DL 1997 s. 228–229, jossa todetun mukaisesti casus mixtus -vastuun pitäminen tuottamuvastuuna on välttämätöntä, jos casus mixtus halutaan asettaa VahL:n alaisuuteen. ”Tuottamuksen kohteena ei ole suoranaisesti esineelle aiheutunut vahinko vaan toiminnan oikeudettomuus. *Casus mixtus cum culpa* -sääntöön voidaan suhtautua epäilevämmiin silloin, kun henkilö ei ole tiennyt ryhtyneensä oikeudettomasti toisen omaisuuteen”. Kuten sitaattista ilmenee, Kaisto pitää casus mixtusta *sääntönä*. Kaiston muusta tekstistä on kuitenkin pääteltävissä, että tällä ilmauksella ei ole tarkoitettu nimenomaisesti ottaa kantaa casus mixtuksen normiteoreettiseen statukseen.

⁹¹ HE 187/1973 vp s. 25, jossa todetaan, että samantapainen säännös oli muun muassa rautatiekäytöstä johtuvasta vahingon vastuusta annetun lain 6 §:ssä ja vuoden 1923 ilmailulain 6 §:n 2 momentissa. Ks. RL 9 luvun soveltamista koskevasta oikeuskäytännöstä esim. *Arti* 1981 s. 345–359 sekä säännöksestä oikeushistorialliselta kannalta *Kivivuori* 1969 s. 246 ss.

⁹² ”Jos vahingon kärsineen puolelta on myötävaikutettu vahinkoon tai jos muu vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumaton seikka on myös ollut vahingon syynä, voidaan vahingonkorvausta kohtuuden mukaan sovitella.”

⁹³ Ratkaisuoitsikko kuuluu seuraavasti: ”[R]unkoviemärin ylikuormituksesta oli vettä tunkeutunut talon kellarikerrokseen aiheuttaen siellä vahinkoa. Kun kaupunki oli näyttänyt, että ylikuormitus oli aiheutunut poikkeuksellisesta ulkonaisesta syystä, hylättiin vahingon korvaamista koskeva kanne”.

⁹⁴ Ratkaisuoitsikko kuuluu seuraavasti: ”[P]oikkeuksellisen runsaiden kaatosateiden

tapauksissa, joissa korkein oikeus hylkäsi kanteen, ei tosin sovellettu ympäristövahinkolakia.⁹⁵

Sandvik on verrannut edellä mainittuja tapauksia korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 1981 II 2⁹⁶ ja pohtinut sitä, että mikäli ratkaisuisa KKO 1980 II 20 ja KKO 1963 II 88 olisi kanteen hylkäämisen sijasta päädytty tuomitsemaan korvausta mutta sovitteluun sitä, olisiko tuottamuksellisesti toimineen vahingonaiheuttajan korvausvastuuseen rankkasateen aiheuttamista vahingoista ylipäänsä suhtauduttava yhtä myönteisesti kuin sellaisen vahingonaiheuttajan, joka ei ole toiminut tuottamuksellisesti. Sandvikin oman kannan mukaan näin ei tulisi olla, sillä tuottamuksellisesti vahingon aiheuttanutta tahoa ei ole perusteltua kohdella yhtä suopeasti kuin sellaista tahoa, joka ei ole aiheuttanut vahinkoa tuottamuksellaan.

Sandvikin mukaan ankaran vastuun tilanteissa vahingonaiheuttajan tulee vastata kokonaisuudessaan vahingosta, joka on aiheutunut *casus mixtus cum culpa*, eikä tuottamukselliselta menettelyltä hänen mukaansa voitane edellyttää enempää kuin sitä, että tuottamuksellinen menettely on ollut myötävaikuttavana tekijänä (*medverkande orsak*) vahingon aiheutumiseen. Sovittelumahdollisuuden Sandvik varaisi vain sellaisiin tilanteisiin, joissa vahinko on riidattomasti aiheutunut *force majeure* -tyyppisestä ylivoimaisesta esteestä.⁹⁷ Toisaalta Sandvik on kiinnittänyt huomiota siihen, että ankaran vastuun varaan rakentuvan ympäristövahinkolain soveltamisala on varsin kattava, minkä vuoksi yksittäistapauksessa voidaan erityisesti *casus mixtus* -tilanteissa tarvita myös kohtuusharkintaa. Sovittelun ”varaventiilinä” hän käyttäisi tuollaisessa tilanteessa kuitenkin VahL 2 luvun 1 §:n 2 momenttia.⁹⁸

aikana oli talon kellarikerroksessa sijaitsevaan osakkeenomistajan hallinnassa olleeseen varastoon tunkeutunut vettä, joka oli turmellut varastossa olleita tavaroita. Kun veden tunkeutumisen varastoon ei ollut näytetty johtuneen talon ja sen viemärlaitteiden rakenteellisista vioista tai puutteellisuuksista, vaan sen oli katsottava aiheutuneen ylivoimaisena tapahtumana pidettävästä luonnonilmiöstä, hylättiin osakkeenomistajan yhtiötä vastaan ajama vahingonkorvauskanne”.

⁹⁵ Sandvik 2002 s. 75–76.

⁹⁶ Ratkaisuosittikko kuuluu seuraavasti: [R]autatiehallituksen omistamaan rumpuun tulevan ojan virtaama oli rummun rakentamisen jälkeen kasvanut. Kun rautatiehallitus oli virtausoloissa tapahtuneen muutoksen jälkeen laiminlyönyt laajentaa rummun aukot tämän muutoksen edellyttämällä tavalla, rautatiehallitus oli vastuussa rummun synnyttämän padotuksen nostattamasta tulvasta sivulliselle johtuneesta vahingosta. Koska tulvan nouseminen oli myös johtunut poikkeuksellisen runsaasta sateesta, vahingonkorvausta sovittiin”.

⁹⁷ Sandvik 2002 s. 76.

⁹⁸ Sandvik 2002 s. 77. VahL 2:1.1:n mukaan ”[V]ahingonkorvausta voidaan sovittaa, jos korvausvelvollisuus harkitaan kohtuuttoman raskaaksi ottaen huomioon vahingon aiheuttajan ja vahingon kärsineen varallisuusolot ja muut olosuhteet. Jos vahinko on aiheutettu tahallisesti, on kuitenkin täysi korvaus tuomittava, jollei erityisistä syistä harkita kohtuulliseksi alentaa korvausta”.

Sandvikin näkemykset ovat huomionarvoisia, kuten sekin, että Sandvikin argumentaatio näyttää osin rakentuvan oikeuspoliittisen teleologian varaan. Toisaalta Sandvikin sinänsä korkeatasoisesta pohdinnasta ei nähdäkseni ole saatavissa paljonkaan johtoa muihin kuin ympäristövahinkolain soveltamisalaan kuuluviin tilanteisiin. Ympäristövahinkolaki rakentuu ankaran vastuun varaan, ja esimerkiksi tuottamus- ja sopimusvastuun tilanteissa casus mixtus -vastuun soveltamisala sekä sen varaan rakentuva argumentaatio poikkeavat olennaisesti kysymyksenasetteluista, jotka ovat relevantteja ympäristövahinkolain soveltamisen kannalta. Casus mixtus -vastuuta näissä tyyppitilanteissa tarkastellaan kirjoituksessa jäljempänä.

Oikeuskirjallisuudessa VahL 6:1:n mukaisella sovittelulla on katsottu pyrittävän siihen, että vahingonaiheuttajan korvattavaksi tulisi vain hänen aiheuttamansa vahinko.⁹⁹ Sen, että vahingon aiheuttaja katsottaisiin vastuulliseksi sellaisestakin vahingosta, jonka on aiheuttanut jokin hänestä riippumaton syy, on katsottu johtavan kohtuuttomaan lopputulokseen.¹⁰⁰ Lainkohdan soveltamisessa vahingon aiheutumiseen johtaneet tekijät pyritään erottelemaan toisistaan, ja sovittelun avulla määrätään se, minkä verran vahingosta jää korvaamatta vahingon kärsijän tuottamuksen tai ulkopuolisen vahinkoa aiheuttaneen seikan vuoksi. Lisäksi on katsottu, että VahL 6:1:ää sovellettaessa vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumattoman seikan tulisi olla laadultaan sellainen, ettei siitä ole kukaan korvausvastuussa.¹⁰¹

VahL 6:1:n historiallinen tausta on edellä todetusti rikoslainsäädännössä, mikä osaltaan ilmentää vahingonkorvaus- ja rikosoikeuden historiallista yhteyttä. Säännöksen syntytaustaa käsitelleen *Hans Saxénin* mukaan vahingon aiheutumiseen myötävaikuttanut seikka on kuulunut vahingonaiheuttajan käyttäytymiseen vahingonkorvausvastuun synnyttävässä mielessä, jos hänen on pitänyt se ennakoida ja jos hänen on tullut ottaa se lukuun. Jos myötävaikuttanut seikka on johtanut epäadekvaattina pidettävään vahinkoon, vahingonaiheuttaja on vastuusta vapaa. Sovittelumahdollisuus edellyttää näin ollen hänenkin mukaansa sitä, että vahingonaiheuttajan ei ole pitänyt ennakoida sitä ja että vahinko ei ole epäadekvaatti.¹⁰² Saxénin mukaan sovittelu, kuten adekvaattisuuskysymyksen, ajankohtaistuu pohdittaessa vahingonkärsijän erityistä vahinkoherkkyyttä, vastuuta tapaturmista (*kasuella händelser*) sekä toisen vahingosta vastuullisen henkilön myötävaikutusta vahinkoon. Näistä casus mixtuksen kannalta relevantteja ovat tapaturmaa

⁹⁹ *Saarnilehto* 2007 s. 184.

¹⁰⁰ *Arti* 1981 s. 357.

¹⁰¹ *Ståhlberg – Karhu* 2013 s. 466, jotka lisäksi toteavat, että muutoin sovellettaviksi tulisivat yhteisvastuuta koskevat säännökset.

¹⁰² *Saxén* 1975 s. 157–158.

ja toisen henkilön myötävaikutusta koskevat kysymykset, joiden osalta Saxén on katsonut sovittelun tulleen kysymykseen oikeuskäytännössä.¹⁰³

Oikeuskäytännössä VahL 6:1:ää on sovellettu varsin erilaisissa tilanteissa, ja myös kannanotot siitä, millaiset seikat kulloinkin ovat tulleet kysymykseen lainkohdassa tarkoitettuna ”vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumattomana syynä”, ovat ymmärrettävästi vaihdelleet. Korkein oikeus on ratkaisukäytännössään pitänyt sovitteluun oikeuttavina syinä muun muassa maa-aineksen liikkumisen aiheuttamaa kaapelista varoittavan nauhan katoamista ja kaapelin sijaintipaikan muuttumista (KKO 1995:129), rakennuksen maapohjaan nähden puutteellisesta perustamistavasta johtunutta epätasaista painumista (KKO 1996:59) sekä lääkityksen aiheuttamaa veren hyytymisen häiriintymistä (KKO 2012:94).¹⁰⁴ Sellaista tapausta, jossa vahingonkorvausta olisi soviteltu nimenomaisesti casus mixtus -vastuun tilanteessa, ei ilmeisesti ole.

Yhteenvedonomaisesti voidaan todeta, että VahL 6:1 sanamuotonsa mukaisesti tulkittaessa osoittaa vahingonkorvausvastuun voivan ajan-kohtaistua myös silloin, kun aiheutunut vahinko ei ole vahingonaiheuttajan kannalta täysin ennakoitavissa. Tästä voidaan päätellä, että casus mixtus -vastuu saa institutionaalista tukea lainsäädännöstä. Lainkohta sopii lisäksi hyvin yhteen edellä käsitellyn NESS-kausaliteettiteorian kanssa, jonka mukaan vahingonkorvausoikeudellisen syy-yhteyden faktisen puolen katsotaan kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa nykyään määrittävän. Kuten edellä on todettu, NESS-kausaliteettiteorian mukaan tekoa tai laiminlyöntiä voidaan pitää seurauksen syynä, jos ja vain jos se on välttämätön osa seurausta edeltävää seikasta, joka on ollut riittävä seuraamuksen aikaansaamiseksi.

Huomattakoon tässä, että oikeuskäytännössä korvausvelvollisuus kolmannen henkilön tahallaan aiheuttamasta vahingosta on voinut ajan-kohtaistua myös sellaisessa tilanteessa, jossa vahingonkorvausta ei ole soviteltu. Korkein oikeus on ennakkopäätöksessään 2015:33 ottanut kantaa muun muassa törkeään kavallukseen ja luottamusaseman väärinkäyttöön tilanteessa, jossa erään lähivakuutusyhdistyksen toimitusjohtaja oli siirtänyt yhdistyksen varoja noin 800.000 euron edestä Itävallassa sijainneelle tilille. Tilinkäyttöoikeus oli eräällä sikäläisellä asianajajalla, joka käytti varoista noin 745.000 euroa omiin tarkoituksiinsa. Toimitusjohtaja tuomittiin törkeästä kavalluksesta, ja hänet velvoitettiin myös korvaamaan yhdistykselle aiheuttamansa vahinko. Huomionarvoista on, että korvausvelvollisuutta perusteltiin toimitusjohtajan syyllistymisellä

¹⁰³ Ks. *Saxén* 1975 s. 160–161.

¹⁰⁴ Ks. näistä tapauksista *Ståhlberg – Karhu* 2013 s. 467.

tahalliseen rikokseen, eikä asiassa katsottu olleen sellaisia erityisiä syitä, joiden vuoksi korvauksen määrää olisi korkeimmassa oikeudessa tullut alentaa hovioikeuden tuomitsemasta määrästä.¹⁰⁵ Korkein oikeus katsoi kuitenkin, että toimitusjohtajalla oli todennäköisesti tarkoitus huolehtia siitä, että varat palautettaisiin yhdistykselle – toisaalta toimitusjohtaja oli samaan aikaan ollut tietoinen kaikista niistä seikoista, joiden nojalla varojen siirtoa oli pidettävä kavalluksena. Mainitussa tapauksessa korvausvelvollisuus perustui nähdäkseni sille, että *vastaaja loi toiminnallaan edellytykset toisen henkilön suorittamalle varojen anastukselle* – mikä tapahtui korkeimman oikeuden ratkaisusta ilmenevällä tavalla varsin moitittavasti.¹⁰⁶

Sovittelumahdollisuuden olemassaolo casus mixtus -vastuun tilanteessa on myös siksi merkittävä, että Ruotsin oikeuskirjallisuudessa casus mixtus -vastuun yhtenä ongelmana on pidetty vahingonkorvausvastuun rajoittamista. Vahingonaiheuttajan suojaamiseen liittyvät näkökohdat voidaan Suomessa tarvittaessa ottaa huomioon korvausvastuuta VahL 6:1:n nojalla sovittelemalla. Selvää on, että tällöin vahingonaiheuttajan on tällaisessa tilanteessa joka tapauksessa vaadittava sovittelua, minkä lisäksi hänellä on mahdollisiin sovitteluperusteisiin nähden sekä väittämis- että todistustaakka. Siviiliprosessioikeuden yleisiin oppeihin nähden riittävänä ei ole pidettävä sitä, että vahingonaiheuttaja esittää sovitteluvaatimuksen sitä

¹⁰⁵ Korkeimman oikeuden ratkaisun Finlex-selosteesta ilmenee, että vastaaja oli valituksessaan vaatinut korvausvelvollisuuden sovittelua korkeintaan neljänneksen aiheutuneen vahingon määrästä. Finlex-selosteesta ei ilmene sitä, mihin lainkohtaan vastaaja perusti sovitteluvaatimuksensa. Käräjäoikeuden tuomiosta (Pohjanmaan käräjäoikeuden tuomio 25.3.2011 nro 399, annettu asiassa R 09/557/337), jota hovioikeus (Vaasan hovioikeus 25.5.2012 nro 577, annettu asiassa R 11/560) ei tältä osin muuttanut, ilmenee, että käräjäoikeudessa vastaaja vetosi sovitteluvaatimuksen tueksi siihen, että hän ei ollut henkilökohtaisesti saanut etua asiassa. Vastaajan mukaan häntä voitu pitää vastuullisena myöskään siitä, että toinen henkilö petti sekä häntä että yhdistystä. Vastaaja vetosi edelleen siihen, että hänellä ei ollut taloudellisia mahdollisuuksia maksaa vaadittua summaa, koska hän oli asian johdosta menettänyt työnsä ja joutunut lopullisesti sairauseläkkeelle, sekä kärsinyt asian ja sen julkisuuden vuoksi suurta vahinkoa ja kärsimystä. Vielä vastaaja vetosi siihen, että hän ei ollut aiheuttanut vahinkoa tahallaan, vaan vähäisellä tuottamuksella.

¹⁰⁶ Korkeimman oikeuden mukaan kysymyksessä oleva, kansainväliseksi tarkoitettu ja lähivakuutusyhdistyksen toiminnalle vieras transaktio oli luonteeltaan epäselvä ja spekulatiivinen sekä laajuudeltaan suhteeton. Varojen siirto tapahtui yhdistyksen hallituksen tietämättä ja ilman, että hallitusta lainkaan informoitiin siitä. Varojen siirrosta ei tehty myöskään merkintää yhdistyksen kirjanpitoon. Sijoitus myös rikkoi muun muassa yhdistyksen maksukykyisyyden turvaaminen koskevia määräyksiä. Korkeimman oikeuden mukaan oli selvää, että toimitusjohtaja oli asianajajan kanssa solmimallaan sopimuksella ylittänyt kelpoisuutensa ja että varojen siirto oli ollut laitton. Ratkaisussaan tarkemmin mainituilla perusteilla korkein oikeus katsoi, että toimitusjohtaja oli syyllistynyt kavallukseen, mutta ei luottamusaseman väärinkäyttöön.

konkretisoimatta.¹⁰⁷

Sovittelumahdollisuuden kannalta keskeiseksi kysymykseksi nousee edellä selostettuihin oikeusohjeisiin nähden se, miten todennäköisenä vahingonaiheuttaja on voinut pitää väitetyn sovitteluperusteen vaikutusta vahingon aiheutumiseen. Kysymykseen on vaikea antaa yleispätevää vastausta, ja ratkaisu riippunee viime kädessä pitkälti ratkaisijan arvostuksista sekä siitä, missä määrin huomiota kiinnitetään esimerkiksi siihen, onko vahingonaiheuttajan toiminta luonut ennakoitavalla tavalla otolliset olosuhteet myöhemmän vahingon aiheutumiselle.

Mikäli kysymystä tarkasteltaisiin esimerkiksi ennakkopäätöksen KKO 2012:3 tosiseikaston kaltaisessa tilanteessa, katsoisin, että luvattomasti käyttöön otetun ja ulosajossa vaurioituneen auton hylkääminen tienposkeen on korottanut vähintäänkin varteenotettavalla tavalla riskiä auton myöhemmästä vaurioitumisesta. Auton luvattomasti käyttöön ottanut henkilö onkin nähdäkseni voinut ottaa auton myöhemmin tapahtuvan vaurioitumisen kohtuudella huomioon.

4.3 Casus mixtus -vastuu ja sopimukseen perustuva vahingonkorvausvastuu

Suomen sopimusoikeudellisessa kirjallisuudessa ei ole liiemmästi käsitelty casus mixtusta. Poikkeuksen muodostaa mm. *Hans Saxén*, joka vastuun tunnusmerkistöä käsitellessään on viitannut *Bertil Bengtssonin* oppikirjassaan esittämään näkemykseen.¹⁰⁸ Bengtssonin mukaan sopimuksenvastaisesta käytöstä esineelle aiheutuneiden vahinkojen korvaaminen edellyttää niin vuokra-, laina- kuin talletustapauksissakin sitä, että velallisen vastuun perusteena on selkeä sopimusrikkomus, jota ei voida pitää vähäisenä ja joka on ainakin jossakin määrin ollut omiaan korottamaan vahingon aiheutumisen riskiä. Lisäksi Saxén on viitannut *Jan Hellneriin*, joka on edellyttänyt ”kvalifioitua sopimusrikkomusta”, ja *Anders Agelliin*, jonka mukaan vastuu ajankohtaistuu tahallisten tekojen lisäksi muun selkeästi moitittavan menettelyn tilanteissa.¹⁰⁹

Saxénin mukaan kannanotto casus mixtus -vastuuseen on joka tapauksessa vaikea, ja käytännössä se tulee riippumaan tapahtumainkulun

¹⁰⁷ Ks. sovitteluperustetta koskevasta väittämistaakasta esim. *Saranpää* 2010 s. 52–54 ja siinä mainitut lähteet sekä *Vaitoja* 2014 erit. s. 253 ss. Ks. sovitteluperusteita koskevasta todistustaakasta esim. *Saarnilehto* 2010 s. 79–80.

¹⁰⁸ Ks. casus mixtuksesta sopimusoikeustutkimuksessa myös *Hemmo* 1994 s. 170–172 sekä vanhemmasta kirjallisuudesta *Vihma* 1957 passim.

¹⁰⁹ *Saxén* 1995 s. 156–157.

yksityiskohdista. Saxén on ollut vastuun osalta jokseenkin samaa mieltä kuin ruotsalaiset kollegansa: vastaajaa ei tulisi asettaa vahingonkorvausvastuuseen ainakaan muussa tapauksessa kuin silloin, kun hän on menetellyt moitittavasti ja syyllistynyt selkeään sopimusrikkomukseen, eikä vastuu tulisi kysymykseen silloinkaan, kun vastaaja on uskonut toimineensa vahingonkärsijän suostumuksella.¹¹⁰

Irtaimen esineen vuokraa koskevassa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että mikäli vuokraesine vahingoittuu siksi, että vuokramies on käyttänyt esinettä sopimuksenvastaisesti tai luovuttanut sen ilman vuokranantajan lupaa eteenpäin kolmannelle, vuokramies on velvollinen korvaamaan casus mixtus -periaatteen mukaan myös tapaturmasta aiheutuneen vahingon.¹¹¹ Jos esimerkiksi kotimaassa käytettäväksi vuokrattu auto viedään sopimuksenvastaisesti ulkomaille, missä se vahingoittuu yhteentörmäyksessä, vuokramies on velvollinen korvaamaan vuokranantajalle aiheutuneen vahingon siitä riippumatta, kenen syytä yhteentörmäys on ollut. Casus mixtus -vastuusta vapautuminen edellyttää tällöin sen näyttämistä, että sama vahinko olisi sattunut vuokraesineelle myös, jos sitä olisi käytetty sopimuksenmukaisesti.¹¹² Toisaalta vuokramiehen vastuuta esineen sopimuksenvastaisesta käytöstä on voitu pitää ankarana vastuuna, ja vastuun on katsottu kattavan myös tapaturmaisen vahingoittumisen.¹¹³

Sellaista korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä vuokramiehen vuokraesineelle aiheuttamasta vahingosta ei ole, josta voitaisiin päätellä Suomessa noudatettavan casus mixtus -vastuuta, mutta toisaalta korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on otettu kantaa vahingonkorvausvelvollisuuteen muissa sellaisissa tilanteissa, joissa sopimuksen perusteella hallintaan saatu esine on luovutettu kolmannelle henkilölle, ja esine on sittemmin vahingoittunut.

Ratkaisussa KKO 1970 II 80 otettiin kantaa korvausvelvollisuuteen koeajoon luovutetulle autolle syntyneestä vahingosta. Tapauksessa vastaajiksi haastettiin A, jolle kantajana ollut liike oli luovuttanut auton koeajoa varten, sekä B ja C, joille A oli luovuttanut auton edelleen käytettäväksi ja joiden hallinnassa, B:n kuljettaessa autoa ja C:n ollessa siinä matkustajana, auto suistui tieltä ja vaurioitui. Korkein oikeus velvoitti kaikki kolme vastaajaa korvaamaan yhteisvastuullisesti auton vaurioitumisesta aiheutuneen vahingon.

¹¹⁰ Saxén 1995 s. 157.

¹¹¹ Takki 1980 s. 185–186, jossa kannan tueksi viitataan muun muassa Y. J. Hakulisen ja Bertil Bengtssonin tuotantoon.

¹¹² Takki 1980 s. 186.

¹¹³ Saarnilehto 2006 s. 54.

Ennakkopäätöksessä KKO 1984 II 182 otettiin kantaa vahingonkorvausvelvollisuuteen tilanteessa, jossa vastaaja oli saanut autoliikkeestä koeajoa varten auton ja luovuttanut sen toisen henkilön, veljensä, kuljetettavaksi sillä seurauksella, että auto oli suistunut tieltä ja vaurioitunut. Kaikki oikeusasteet velvoittivat vastaajat yhteisvastuullisesti korvaamaan yhtiölle auton korjauskustannukset. Korkeimman oikeuden mukaan vastaaja oli saanut auton koeajoa varten hallintaansa kantajan kanssa tekemänsä sopimuksen perusteella, eikä hän ollut näyttänyt, että ”auton vaurioituminen olisi johtunut olosuhteista, joita hän ei ole voinut välttää ja joiden seurauksia hän ei ole voinut ehkäistä”, minkä vuoksi hän oli vastuussa auton vaurioitumisesta aiheutuneen vahingon korvaamisesta. Autoa kuljettanut vastaaja puolestaan vastasi vahingosta oman tuottamuksensa perusteella VahL 2:1.1:n nojalla. Asiassa otettiin lisäksi kantaa vahingonkorvauksen sovitteluun, jota vastaajat olivat vaatineet sen vuoksi, että autolla ei ollut ollut vaunuvahinkovakuutusta, eikä vastaajille ollut myöskään ilmoitettu vakuutuksen puuttumisesta. Korkein oikeus sovitteli korvauksen määrää sen vuoksi puoleen vaaditusta.¹¹⁴

Ratkaisut muistuttavat tosiseikastonsa puolesta edellä käsiteltyä ruotsalaista hovioikeustapausta (SvJT 1937 rf s. 35), jota on, kuten todettua, pidetty oikeuskirjallisuudessa esimerkkinä casus mixtus -vastuun soveltamisesta lainatapauksissa – olkoonkin, että hovioikeus ei mainitun ratkaisunsa perusteluissa nimenomaisesti mainitse casus mixtusta. Lisäksi auton koeajoa varten haltuunsa saanut vastaaja velvoitettiin molemmissa tapauksissa korvaamaan vahinko yhteisvastuullisesti vahingon välittömästi aiheuttaneen henkilön kanssa. Huomionarvoinen piirre on, että niin ruotsalaisessa ratkaisussa kuin myös ennakkopäätöksessä KKO 1984 II 182 todistustaakka käännettiin eräiden seikkojen osalta vastaajalle.

Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu KKO 1984 II 182 näyttääkin perustuneen *ekskulpaativastuulle*, jota on pidetty sopimusvastuussa vastuuperusteita koskevan normiston pääsääntönä, jollei osapuolten välisestä sopimuksesta, kauppatavoista tai lainsäädännöstä ole muuta johtunut.¹¹⁵

¹¹⁴ KKO on myös ennakkopäätöksessä 1989:21 sovitellut vastaajan vahingonkorvausvelvollisuutta tilanteessa, jossa korjattuja autoja myynyt yhtiö oli luovuttanut myytävänä olleen auton koeajoa varten vastaajalle ja auto oli koeajon yhteydessä tämän menettelyn johdosta vaurioitunut. Tuossakin tapauksessa korvauksen sovittelu perustui siihen, että kantaja ei ollut ottanut autolle vaunuvahinkovakuutusta, kuten vallitseva liiketapa olisi edellyttänyt, eikä kantaja ollut myöskään ilmoittanut vastaajalle sellaisen vakuutuksen puuttumisesta. Ks. siitä, mikä merkitys vahingonkorvauksen sovittelun kannalta on sillä, että vahingonkärsijällä ei ole vahinkovakuutusta, tarkemmin *Hemmo* 1996 s. 148–155.

¹¹⁵ *Mononen* LM 2004 s. 1390 ja *Sandvik* LM 2014 s. 653. Ks. lisäksi ekskulpaativastuusta suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa esitettyjen näkemysten kehityksestä *Virtanen* DL 2005 s. 492–493.

Aineellisoikeudellisesti ekskulpaatiovastuu rakentuu tuottamusvastuun varaan, mutta prosessuaalisena piirteenä siihen liittyy käännetty todistustaakka. Tämä merkitsee käytännössä sitä, että vahingonkärsijän on näytettävä sopimusvelvoitteen rikkominen ja siitä aiheutunut vahinko – ja mikäli hän siinä onnistuu, todistustaakka siirtyy vastaajalle, jonka on näytettävä, että vahinko on johtunut jostakin muusta kuin hänen vastuulleen kuuluvasta syystä. Ekskulpaatiovastuussa vahingon siis oletetaan johtuvan velallisen tuottamuksesta.¹¹⁶

Ekskulpaatiovastuuta on perusteltu muun muassa vahingonkärsijän tarpeella saada tehokasta oikeussuojaa, sopimusoikeudellisen järjestelmän yleisellä toimivuudella sekä todisteluun varautumisenäkökohdilla: vahingonkärsijällä ei ole useinkaan mahdollisuutta esittää näyttöä siitä, mistä vahinko tosiasiallisesti on aiheutunut. Myös kokemusperäinen todennäköisyys perustelee tällaista todistustaakan jakoa, sillä mikäli velkoja saa näytettyä kärsimänsä vahingon sekä sen, että vahinko on syy-yhteydessä velallisen menettelyyn, on useimmissa tapauksissa perusteltua uskoa, että sopimusta on tuottamuksesta rikottu. Toisaalta velallisellakin voi ekskulpaatiovastuun tilanteissa olla tosiasiallisia vaikeuksia esittää näyttöä menettelynsä huolellisuudesta, sillä vastuusta vapautumisperusteiden on katsottu liittyvän velallisesta riippumattomiin suoritusesteiden kaltaisiin seikkoihin, mikä tekee vastuusta varsin ankaraa.¹¹⁷

Oikeuskirjallisuudessa on tosin keskusteltu siitä, onko *kontrollivastuuna* tunnettu vastuuperuste syrjäyttämässä ekskulpaatiovastuun aseman sopimusvastuun lähtökohtaisena vastuuperusteena. Kontrollivastuulla on taustansa kansainvälistä irtaimen kauppaa koskevassa YK:n kauppalaissa (CISG), sen 79 artiklassa, ja myös Suomen kauppalaki (355/1987) rakentuu kontrollivastuun varaan.¹¹⁸ Nämä säädökset eroavat toisistaan

¹¹⁶ Ks. esim. *Saarnilehto* 2010 s. 72. Tosin Saarnilehto kiinnittää huomiota myös siihen, että sopimusoikeudessa ei näyttäisi vallitsevan täyttä yksimielisyyttä siitä, mikä korvausvastuun ekskulpaatiovastuun tilanteessa oikeastaan perustaa. Saarnilehto viittaa tältä osin *Lars Erik Taxelliin*, jonka mukaan perinteisellä tavalla ajateltuna korvausvastuun perusteena on tuottamuksellinen sopimuksen rikkominen. Toisenlaisen ajatustavan mukaan vastuu syntyy, kun sopimusta rikotaan. Silloin tuottamuksen puuttuminen on vastuusta vapauttava peruste. Asiallisesti nämä määrittelytavat johtanevat pitkälti samaan lopputulokseen, mutta vastuu voi Taxellin mukaan kuitenkin jonkin verran terävöityä, mikäli se perustuu pelkästään sopimuksen rikkomiseen. Saarnilehto itse katsoo, että yleinen ajattelutapa on alkanut lähentyä Taxellin esittämää (s. 65–66).

¹¹⁷ Ks. ekskulpaatiovastuun perusteluista esim. *Halila* 1955 s. 261–270, *Lappalainen* SP II s. 338, *Mononen* LM 2004 s. 1388–1390 ja *Saarnilehto* 2010 s. 73–74.

¹¹⁸ Ks. CISG 79 artiklan ja Suomen kauppalain vertailusta esim. *Sandvik – Sisula-Tulokas* 2013 s. 155 ss. Kontrollivastuu on sittemmin hyväksytty vastuuperusteeksi myös monissa kotimaisissa laeissa, ks. *Sandvik* LM 2014 s. 658–663, jossa käsitellään kontrollivastuun normatiivista tukea kansallisessa lainsäädännössä.

kuitenkin siten, että kauppalaissa kontrollivastuu on liitetty vain välittömien vahinkojen korvaamiseen, kun taas välillisten vahinkojen korvaaminen edellyttää huolimattomuutta tai tavaran virheen osalta sitä, että tavara poikkeaa siitä, mihin myyjä on erityisesti sitoutunut. CISG:ssa vastaavaa rajoitusta ei ole, vaan vahingonkorvausvastuu ulottuu 74 artiklan mukaan kaikkeen sopimuksentekohetkellä ennakoitavissa olevaan vahinkoon. Kysymys kontrollivastuun asemasta sopimusoikeudellisena vastuuperusteena ja sen suhteesta ekskulpaatiovastuuseen on kiinnostava, mutta sitä ei voida tässä enemmälti käsitellä.¹¹⁹

Edellä on tarkasteltu Suomen korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntöä sellaisten tapausten osalta, joita ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on pidetty *casus mixtus* -periaatteen soveltamisen tyyppitapauksina sopimusvastuun tilanteessa. Oikeuskäytäntökatsauksesta voidaan päätellä, että Suomen korkein oikeus on näissä tilanteissa päätenyt usein samaan lopputulokseen kuin Ruotsin korkein oikeus – Suomessa ratkaisunormia ei kuitenkaan ole haettu *casus mixtus* -periaatteesta, kuten ei (nimenomaisesti) Ruotsissakaan. Suomen korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä on otettu kantaa vahingonkorvausvelvollisuuteen myös sellaisissa tilanteissa, joissa tosiseikasto saattaisi mahdollistaa *casus mixtus* -vastuun soveltamisen.

Tältä osin esimerkkinä voidaan mainita vaikkapa KKO 1979 II 21, jossa on otettu kantaa autokorjaamon vahingonkorvausvastuuseen. Tapauksessa autokorjaamo oli korjaustyön valmistuttua ilmoittanut siitä auton omistajalle ja siirtänyt auton korjaamon läheisyydessä sijainneelle pysäköintialueelle, jolla oli korjaamon tietten oleskellut irtolaisia. Omistajan tultua noutamaan autoaan pysäköintialueelta hän oli todennut irtolaisten turmelleen sen käyttökelvottomaksi. Koska korjaamo oli laiminlyönyt huolehtia autosta siihen asti kun auto oli luovutettu omistajalleen, korjaamonomistaja velvoitettiin korvaamaan aiheutunut vahinko.

Ennakkopäätöksessä *casus mixtus* -periaatteen soveltamisen edellytykset olisivat voineet olla käsillä, sillä esine oli kantajan kanssa tehdyn sopimuksen perusteella vastaajan hallussa, ja vastaajan menettelyn voidaan lisäksi katsoa rikkoneen sitä, mitä osapuolten oli katsottava sopineen, koska autokorjaamon olisi tullut huolehtia autosta siihen asti, kun omistaja noutaa sen. Lisäksi vastaajan menettely oli moitittavaa, koska auton siirtäminen yleiselle pysäköintialueelle merkitsi myös auton saattamista alttiiksi va-

¹¹⁹ Ks. kontrollivastuun asemasta käydystä tuoreesta keskustelusta esim. *Mononen* LM 2004, *Viljanen* 2013 s. 407–426 ja *Sandvik* LM 2014.

hingoittumiselle.¹²⁰ Vahinko oli myös aiheutunut sellaisesta syystä, jota voidaan luonnehtia vastaajan kannalta ”tapaturmaiseksi”.

Kuitenkaan sen paremmin ennakkopäätöstä KKO 1979 II 21 kuin casus mixtus -periaatteen soveltamisen perinteisempiä tyyppitapauksia ei nähdäkseni ole perusteltua tulkita niin, että korkein oikeus olisi niissä soveltanut casus mixtus -periaatetta. Perustellumpaa on nähdäkseni katsoa, että tapaukset on ratkaistu yksinkertaisesti ekskulpaatiovastuun perusteella: kaikissa tilanteissa vastaaja oli rikkonut osapuolten välistä sopimusta, ja kun kantaja oli näyttänyt tämän sekä lisäksi hänelle aiheutuneen vahingon, siirtyi todistustaakka vastaajalle.¹²¹ Koska vastaaja ei ollut tapauksissa kyennyt täyttämään todistustaakkaansa, kanne hyväksyttiin. Ekskulpaatiovastuuta on oikeuskäytännössä sovellettu myös muissa sellaisissa tilanteissa, joissa omaisuus on vahingoittunut sen ollessa sopimuksen perusteella toisen hallussa.¹²²

Aineellisoikeudellisesti tuottamusvastuun varaan rakentuva ekskulpaatiovastuu on ollut – ja on yhä – riittävä oikeusohje casus mixtus -periaatteen soveltamisen sopimusperusteisia tyyppitilanteitakin ajatellen. Toki sopimusoikeudellisten vastuuperusteiden systematiikkaan sisältyy tiettyjä jännitteitä ja järjestelmä voinee kontrollivastuun aseman osalta olla valinkauhassa – mutta vaikka näin olisikin, näillä seikoilla ei kuitenkaan ole merkitystä arvioitaessa sitä, pitäisikö sopimusvastuun tilanteissa ryhtyä soveltamaan casus mixtus -periaatetta. Ekskulpaatiovastuuta on pidetty vakiintuneena sääntönä niissä tilanteissa, joissa sopijapuoli on pitänyt

¹²⁰ KKO:n ratkaisun perusteluissa irtolaisten oleskeleminen autokorjaamon tietien yleisen pysäköintialueen liepeillä on tuotu esiin sellaisella tavalla, joka nähdäkseni viittaa tuottamuksen subjektiiviseen elementtiin. Mikäli tulkinta on oikea, voidaan tekstin päätelmä vastaajan menettelyn moitittavuudesta – riskin tietoisesta lisäämisestä – myös riitauttaa: perusteettomiin ennakkoluuloihin syylistymättä ei voitane ilman muuta lähteä siitä, että irtolaiset turmelisivat autoja käyttökelvottomiksi. Tuossa tapauksessa oli toki käynyt niin, mutta säännönmukaisena menettelynä sitä ei kuitenkaan voitane pitää.

¹²¹ Korkein oikeus on antanut vuosien saatossa verrattain runsaasti ennakkopäätöksiä, joissa on käsitelty autokorjaamon velvollisuutta korvata autolle säilytyksen aikana aiheutuneista vaurioista aiheutunut vahinko. Ks. tällaisista tapauksista esim. KKO 1964 II 53, KKO 1981 II 8 ja KKO 1997:9. Ks. lisäksi *Viljanen* 2013 erit. s. 420–422, jossa käsitellään autolle korjaustyön aikana hallinosturin rikkoutumisesta aiheutuneen vaurion korvaamiseen liittyviä kysymyksiä ja perustellaan sitä, että ekskulpaatiovastuu pitäisi tällaisessa tilanteessa rakentaa menettelyn huolimattomuuden ja huolellisuuden sijasta vastuupiirijattelun varaan, mikä merkitsisi sitä, että autokorjaamo joutuisi vastaamaan laitteidensa pettämisestä aiheutuneesta vahingosta.

¹²² Ks. aineellisoikeudellisesta huolenpitovelvollisuudesta, joka koskee sopimuksen perusteella hallussa pidettävää toisen omaisuutta, esim. *Sisula-Tulokas* JFT 2014 s. 178, jossa käsitellään myös valtion vahingonkorvausvelvollisuutta sen hallussa olleen omaisuuden vahingoittumisesta, ks. sen johdosta myös KKO 1994:121 (valtio velvoitettiin korvaamaan takavarikoidulle omaisuudelle aiheutunut vahinko) ja KKO 2011:37 (valtio velvoitettiin korvaamaan ulosmitatulle autolle aiheutunut vahinko).

hallussa toisen omaisuutta. Vastuusta vapautumisen on näissä tilanteissa katsottu edellyttävän selvitystä siitä, että vahinko on aiheutunut velallisen vastuupiirille kuulumattomasta syystä, sekä siitä, että velallisen vastuulla ei ylipäänsä ole ollut ryhtyä toimenpiteisiin vahingon ehkäisemiseksi tai että näitä toimenpiteitä on toteutettu ainakin riittävässä laajuudessa.¹²³

Casus mixtus -periaatteen soveltamiseen niissä tilanteissa, joissa toisen sopijapuolen hallussa pitämä omaisuus on vahingoittunut, ei nähdäkseni ole painavaa syytä, koska casus mixtus -periaate ei tuo sopimusoikeuden omien vastuuperusteiden varassa tapahtuvaan tulkintaan mitään lisäarvoa. Casus mixtus -periaatteella argumentoiminen saattaa pikemminkin olla omiaan hämärtämään ja hankaloittamaan kysymyksenasettelua. Myöskään casus mixtus -vastuun soveltamista perinteisesti puoltavat, oikeuspoliittisesti latautuneet argumentit eivät anna aiheutta päätyä tältä osin toiseen johtopäätökseen, sillä näille näkökohdille on vanhastaan annettu merkitystä sopimusoikeudellisissa vastuuperusteissa. Ja mikäli sopimusvastuu siirtyy enenevässä määrin kontrollivastuun varaan, sopimukseen perustuvasta korvausvelvollisuudesta vapautuminen edellyttää jatkossa aikaisempaa painavampia perusteita.¹²⁴ Myös ekskulpaatiovastuun osalta on aiheellista huomata, että siihen, miten hyvin ekskulpaatiovastuu toteuttaa velkojan oikeussuojaa, ei vaikuta pelkkä todistustaakan kääntäminen. Tämän ohella, kuten *Mika Hemmo* huomauttaa, näyttövelvollisuuden sisältöön vaikuttaa keskeisesti se, millaista näyttökynnystä vastuusta vapautumiseen sovelletaan ja millainen näyttö (aineellisoikeudellisin kriteerein arvioituna) hyväksytään vastaanäytöksi.¹²⁵

Mainittakoon vielä, että korkeimmalla oikeudella on ainakin yksi sellainen ratkaisu, jossa kanne on hylätty ja jossa kanne olisi nähdäkseni tullut hyväksyä siinä tapauksessa, että asiaa olisi arvioitu casus mixtus -periaatteen kannalta. Tapauksessa KKO 1973 II 45 on otettu kantaa autohallin omistajan korvausvelvollisuuteen vahingosta, joka hallissa vuokrasopimuksen perusteella säilytetylle autolle oli aiheutunut, kun se oli otettu luvattomasti käyttöön. Korkein oikeus, kuten todettua, hylkäsi

¹²³ *Hemmo* 2003 s. 237–238, jossa viitataan tältä osin ennakkopäätökseen KKO 1997:9.

¹²⁴ Ks. esimerkkinä tällaisesta ajattelutavasta KKO 1991:65. Tapauksessa talliin korvausta vastaan sijoitettu hevonen oli vahingoittunut niin, että se oli pitänyt lopettaa. Tallinpitäjälle katsottiin syntyneen vastuu vahingosta. Korkein oikeus, joka tältä osin jätti voimaan raastuvanoikeuden perustelut, näyttää arvioineen vastuuperustetta pitkälti kontrollivastuulle ominaisin muotoiluin. Korkeimman oikeuden mukaan tallinpitäjä ei ollut näyttänyt, että vahinko olisi johtunut olosuhteista, joita hän ei olisi voinut välttää ja joiden seurauksia hän ei olisi voinut estää. Tallinpitäjälle oli siten syntynyt vastuu hevosen kuolemasta johdusteesta vahingosta hevosen omistajalle. Ks. tapauksen johdosta esim. *Sisula-Tulokas* DL 1991, *Taxell* 1993 s. 89–90, *Hemmo* 1994 s. 248 av. 14 ja *Hemmo* 2003 s. 228 av. 17.

¹²⁵ *Hemmo* 2003 s. 236.

kanteen. Ratkaisun perustelut ovat vaikeaselkoiset, mutta merkitystä annettiin joka tapauksessa sille, että auto oli otettu luvatta käyttöön, ”eikä ollut edes väitetty käyttöönoton johtuneen hallin omistajan tai tämän palveluksessa olevan henkilön tuottamuksesta”. Jälkimmäinen perustelulausuma voisi viitata väittämistaakkaan, joka estää tuomioistuinta perustamasta tuomiotaan muihin kuin asianmukaisesti vedottuihin oikeustositseikkoihin, mutta ratkaisun antamisajankohdan perusteella kysymys ei luultavasti ole tästä.¹²⁶

4.4 Casus mixtus -vastuu erityisesti moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta aiheutuneesta vahingosta

4.4.1 Johdatukseksi aiheeseen

Ruotsalaisessa oikeudessa casus mixtus -vastuun soveltamisen ydinalueena on, kuten todettua, pidetty moottoriajoneuvon luvattoman käyttöönottamisen yhteydessä aiheutuneen vahingon korvaamista. Kuten jäljempänä osoitetaan, casus mixtus -vastuulle ominaiset näkökohdat eivät näissä tapauksissa ole olleet täysin tuntemattomia Suomessakaan.

Ajallisesti ensimmäinen tapaus, jossa on ollut kysymys tällaisesta tilanteesta, lienee KKO 1947 II 271. Tapauksesta kirjoittaneen *Hans Saxénin* mukaan jutun toinen vastaaja, reserviläinen B, oli ottanut A käskystä, mutta ilman laillista oikeutta, haltuunsa S:n omistaman ajoneuvon kuljettaakseen sillä armeijan miehistöä ja kalustoa. Paluumatkalla ajoneuvo oli vahingoittunut tulipalossa. A ja B velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan S:lle auton arvo, vaikka B olikin ilmeisesti uskonut, että S oli suostunut autonsa käyttöönottamiseen.¹²⁷

Korkein oikeus on lisäksi ottanut kantaa moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta aiheutuneen vahingon korvaamiseen useissa sellaisissa ratkaisuissa, jotka on annettu 1970-luvulla. VahL tuli voimaan 1.9.1974, ja vasta sen säätämällä katkaistiin rikosoikeuden ja vahingonkorvausoikeuden historiallinen yhteys. Tuota ennen vahingonkorvausoi-

¹²⁶ Oikeuskirjallisuuden perusteella ajallisesti ensimmäinen ratkaisu, jossa väittämistaakkaa katsotaan sovelletun, lienee muuan korkeimmassa oikeudessa vuonna 1973 esitelty osamaksukauppatapaus. Jutun esittelijänä toimi *Jyrki Virolainen*, joka sittemmin sivusi tapausta artikkelissaan *Virolainen* LM 1985 s. 973–974. Vaikka väittämistaakkaa oli oikeuskirjallisuudessa käsitelty tavalla tai toisella aikaisemminkin, teemaa koskeva keskustelu käynnistyi toden teolla vasta 1980-luvun puolivälin tienoilla. Myös korkeimman oikeuden kanta väittämistaakan noudattamiseen kiristyi vasta 1980-luvulla, ks. tämän johdosta *Virolainen* LM 1985 s. 1003, joka viittaa tapaukseen KKO 1981 II 110.

¹²⁷ Ks. tapauksesta *Saxén* 1995 s. 157.

keudellisesti relevanttia sääntelyä sisältyi rikoslain 9 lukuun, jonka 4 §:n mukaan kaikki rikokseen osalliset vastasivat täyden vahingonkorvauksen suorittamisesta.¹²⁸ Casus mixtus -vastuun kannalta mielenkiintoisia ovat erityisesti sellaiset vanhemmat tapaukset, joissa on otettu kantaa autossa mukana olleen matkustajan korvausvelvollisuuteen.¹²⁹

4.4.2 Moottorikulkuneuvoa luvattomasti käyttöön ottamassa olleen henkilön vahingonkorvausvastuu

Moottoriajoneuvoa luvattomasti käyttöönottamassa olleen matkustajan vastuuseen on otettu kantaa ratkaisussa KKO 1975 II 48, jossa vastaaja A oli luovuttanut luvatta käyttöön ottamansa auton toisen henkilön, B:n, kuljettavaksi. B:n kuljettaessa autoa se oli törmännyt puuhun ja vaurioitunut, mistä aiheutuneen vahingon A velvoitettiin korvaamaan yhteisvastuullisesti B:n kanssa. Tapaukseen viitannut *Ari Saarnilehto* on todennut, että tuolloin voimassa olleen rikoslain 38 luvun 6 a §:n 2 momentissa säädettyyn *moottoriajoneuvon luvattomaan käyttöönottamiseen* saattoi syyllistyä henkilö, joka oli autossa matkustajana tietäen, että auto oli otettu toisen hallusta ilman laillista oikeutta. Tällainen tieto matkustajalla oli ainakin, kun hän oli itse ollut mukana ottamassa autoa luvattomasti käyttöönsä. Toisaalta tunnusmerkistön täyttyminen ei ehdottomasti edellyttänyt matkustajan mukana oloa alusta alkaen.¹³⁰

Nykyään voimassa olevan lain mukaan *sellaista* henkilöä, joka ei ole millään tavalla osallistunut moottorikulkuneuvon käyttöönottamiseen, ei voida rangaista moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta (RL 28:9 a §, 614/2002). Näin ollen esimerkiksi luvattomasti käyttöön otetun henkilöauton matkustaja ei syyllisty moottorikulkuneuvon käyttövarkauteen, vaan lainvalmisteluaineiston mukaan lievään luvattomaan käyttöön (RL 28:9 §, 614/2002) ja siihenkin vain sillä edellytyksellä, että hän tietää moottorikulkuneuvon otetun luvatta käyttöön.¹³¹ Tällaisen matkustajan tietoisuutta esineen luvattomasta käyttöönottamisesta jouduttaneen arvioimaan ns. *olosuhdetahallisuuden* perusteella, jolloin olennaista on, onko matkustaja

¹²⁸ *Saarnilehto* DL 1984 s. 479–480.

¹²⁹ 1970-luvun oikeustapausaineisto systematisoidaan tekstissä kuten *Saarnilehto* DL 1984.

¹³⁰ *Saarnilehto* DL 1984 s. 482.

¹³¹ Ks. HE 240/2001 vp s. 12. Ennakkopäätöksessä KKO 2006:86 on katsottu, että vastaaja, joka tietoisena siitä, että auto oli otettu luvattomasti käyttöön, oli sitä käyttänyt, ei syyllistynyt moottorikulkuneuvon käyttövarkauteen vaan luvattomaan käyttöön. Kysymys ei siis ollut *lievästä* luvattomasta käytöstä, kuten lainkohdan säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä on katsottu.

voinut tiedossaan olevien seikkojen perusteella pitää kyseistä asiantilaa vähintään varsin todennäköisenä.¹³²

Rikosoikeudellisen lainkonkurrenssin kannalta tärkeä on lainvalmisteluaineiston huomautus siitä, että luvattoman käytön yhteydessä kulutetun polttoaineen, moottoriöljyn ja tuulilasinpesunesteen osalta ei vastaajaa rangaista erikseen näiden anastamisesta. Muun muassa polttoaineen kulutus liittyy erottamattomasti luvattomaan käyttöön ja on suhteessa tähän epäoleellinen. Lisäksi autolle luvattoman käytön yhteydessä aiheutuneen vahingon osalta ei tuomittaisi erikseen vahingonteosta, mikäli vahinkoa on aiheutettu vain sen verran, kuin on ollut tarpeen käyttövarkauden toteuttamiseksi. Esimerkiksi lukon murtaminen ja auton käynnistämiseen liittyvät vauriot sisältyisivät moottorikulkuneuvon käyttövarkauteen. ”Sen sijaan sellaiset vahingot kuten verhoilun turmeleminen tai autostereoiden anastaminen, jotka eivät ole suoraan yhteydessä käyttövarkauden toteuttamiseen, tuomittaisiin erillisinä vahingonteko- tai varkausrikoksina”.¹³³

Saarnilehdon mukaan vahingonkorvausvelvollisuuden osalta matkustajien asema voi olla erilainen, mutta alusta pitäen mukana ollutta matkustajaa voitiin aikaisemman lain mukaisesti pitää kuljettajan rikoskumppanina ja myös tuottamuksensa perusteella korvausvelvollisena autolle aiheutuneesta vahingosta. ”Monesti on sattumanvaraista, kumpi tai kuka tekijöistä ryhtyy kuljettamaan autoa. *Matkustajan teon johdosta auto on joutunut pois oikealta haltijalta* (kurs. TS)”. Saarnilehdon mukaan korkeimman oikeuden ratkaisukäytännön perusteella selvää oli, että moottoriajoneuvon käyttöön ottamisessa mukana ollut, mutta vain matkustajan ominaisuudessa sitä käyttänyt henkilö saattoi olla korvausvelvollinen myös sellaisesta vahingosta, joka moottoriajoneuville aiheutui hänen käyttönsä päättymisen jälkeen.¹³⁴

¹³² Kysymys olosuhdetahallisuudesta liittyy hallituksen esityksestä rikoslain uudeksi yleiseksi osaksi 44/2002 vp johdosta annettuun lakivaliokunnan mietintöön (LaVM 28/2002 vp), jossa katsottiin, että tahallisuuden alarajaksi hallituksen esityksessä ehdotettu todennäköisyyskriteeri soveltuu huonosti erityisesti talousrikosten olosuhdetahallisuuteen. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan olosuhdetahallisuus jää oikeuskäytännössä arvioitavaksi, jolloin huomioon on otettava myös tunnusmerkistöerehdystä koskeva säännös (LaVM 28/2002 vp s. 9–10). Ks. olosuhdetahallisuudesta oikeuskäytännössä esim. ennakkopäätökset KKO 2014:54, KKO 2013:55, KKO 2013:17, KKO 2012:66, KKO 2006:64 ja KKO 2006:37 sekä rikoslain uuden yleisen osaan voimaantuloa (1.10.2004) edeltäneenä aikana voimassa olleesta laista annetut ennakkopäätökset KKO 2001:13, KKO 2001:97 ja KKO 2001:117. Oikeuskirjallisuudessa on puhuttu näytön arvioinnin ”objektivoimisesta” tai ”objektivoitumisesta” tilanteissa, joissa tekijän tietoisuutta ja tahdonsuuntausta arvioidaan ulkoisesti havaittavia seikkoja todistus- ja aputositseikkoina käyttäen, *Koponen* 2004 s. 307–308 ja *Tapani* 2004 s. 226.

¹³³ HE 240/2001 vp s. 12.

¹³⁴ *Saarnilehto* DL 1984 s. 482–483, jossa tapauksen KKO 1975 II 48 lisäksi viitataan tapaukseen KKO 1970 II 80.

Casus mixtus -vastuun kannalta erityisen huomionarvoinen on ennakkopäätös KKO 1996:47. Tapauksessa on niin ikään otettu kantaa sellaisen henkilön vahingonkorvausvelvollisuuteen, joka oli myötävaikuttanut esineen joutumiseen pois laillisen haltijansa määräysvallasta. Tapauksessa avunannosta luvattomaan käyttöön tuomittiin vastaaja A, joka oli kuljettanut kaksi muuta vastaajaa (B ja C) erään autoliikkeen pihaan tietoisena siitä, että nämä aikoivat ottaa pihalta luvattomasti käyttöönsä auton. B:n ja C:n luvattomasti käyttöön ottama auto oli sittemmin vaurioitunut metsätiellä ajettaessa siten, että auton öljypohja oli kiveen osuessaan rikkoutunut. Korkein oikeus lähti ratkaisunsa perusteluissa siitä, että luvattoman käytön säätäminen rangaistavaksi on tarkoitettu osaltaan ehkäisemään luvattomasti käytettävän omaisuuden vahingoittumista. Auton vahingoittuminen sitä luvattomasti käytettäessä ei ole epätavallista, koska ajotapa tällaisessa tilanteessa yleensä poikkeaa normaalista. Koska auto oli vaurioitunut tavalla, jota voitiin pitää luvattomalle käytölle tyypillisenä, vahingon katsottiin olleen myös A:n ennalta arvattavissa. Tämän vuoksi A velvoitettiin yhteisvastuullisesti B:n ja C:n kanssa korvaamaan vakuutusyhtiölle auton korjauskustannukset.

Korkeimman oikeuden ratkaisu näyttää olevan eräiltä osin yhdenmukainen *Jan Hellnerin* ja *Anders Agellin* edellä lainattujen näkemysten kanssa: molempien tutkijoiden mukaanhan luvaton käyttö tavallisesti lisää omaisuuden tapaturmaisen vahingoittumisen riskiä. Tämän kokemussäännön soveltuvuuden on kiistänyt *Bill W. Dufwa*, joka ei ole pitänyt korvausvelvollisuuden syntymisen kannalta riittävänä myöskään sitä, että menettely *yleisellä tasolla* lisää vahinkoseurauksen sattumisen riskiä. Dufwan mukaan korvausvelvollisuuden syntymisen tulisi edellyttää, että vahinkoseuraamus on joidenkin konkreettisten seikkojen vuoksi ennalta-arvattavissa. Korkeimman oikeuden ratkaisun perustelut noudattelevat pikemminkin Hellnerin ja Agellin kuin Dufwan näkemyksiä. Tämä on perusteltua, koska vahingonkärsijän oikeussuojan kannalta Dufwan esittämä todistustaakka voisi olla vaikea täyttää: vahingonkärsijä ei tyypillisesti ole paikalla tekemässä havaintoja siitä, miten vastaajat autoa käyttävät, ja tältä osin selvittämättä jäämisen riski on perusteltua säilyttää henkilölle, joka on tahallisella menettelyllä ollut myötävaikuttamassa siihen, että esine on joutunut pois haltijansa määräysvallasta.

Korkeimman oikeuden ratkaisussaan soveltama syy-yhteysarviointi on linjakas myös siinä mielessä, että argumentoinnissa on havaintojeni mukaan nähtävissä vahvoja viitteitä siitä, että korkein oikeus on soveltanut *oppia normin suojatarkoituksesta*, kun se on perustanut korvausvastuun osaksi luvatonta käyttöä koskevan kriminalisoinnin

tarkoitukseen.¹³⁵ Kyseistä oppia tosin sovelletaan pikemminkin vastuun rajoitusperiaatteena kuin periaatteena, joka perustelisi jonkin vahingon kuulumista korvausvastuun piiriin. Tuottamusvastuun yhteydessä normin suojatarkoitusta koskevan opin on kuitenkin katsottu tarkoittavan sitä, että korvausvastuu syntyy vain silloin, kun loukatulla normilla on pyritty juuri sellaisen vahingon välttämiseen, joka sittemmin on aiheutunut.¹³⁶ Kysymys on nähdäkseni saman asian kahdesta puolesta: jos vahinko ei kuulu normilla ehkäistyjen vahinkojen alaan, korvausvelvollisuutta ei synny – ja jos taas kuuluu, vahingonaiheuttaja voidaan ainakin tämän edellytyksen täytyessä tuomita korvausvelvolliseksi.

Katsoisin siis, että mikäli henkilö on ollut mukana ottamassa autoa luvottomasti käyttöön, hän vastaa autolle aiheutuvista vahingoista, mikäli niitä voidaan pitää luvottomalle käytölle tyypillisinä. *Vilja Hahto* puolestaan on pitänyt virheellisenä Saarnilehdon kantaa, jonka mukaan moottorikulkuneuvoa oikeudettomasti käyttöön ottaneen henkilön vastuu aiheutuneista vahingoista olisi laajempaa kuin vain matkustajana olevan henkilön. Hädon mukaan luvatta käytetylle esineelle aiheutettu vahinko ei välttämättä liity käyttöönottoon, eikä eroa ole sillä, onko rikoksenteijä ajanut kulkuneuvoa, osallistunut käyttöönottamiseen kuljettamatta kuitenkaan itse kulkuneuvoa vai onko hän ollut pelkkä matkustaja. Tuottamus vahinkoon nähden on osoitettava erikseen kunkin osallisen osalta. Matkustajan osallistuminen käyttöönottamiseen ei vielä riitä osoittamaan syy-yhteyttä vahinkoon, joka aiheutuu ajoneuvon kolaroimisesta.¹³⁷ Kun huomioon otetaan edellä mainittu KKO 1996:47, jota Hahto ei korvausvelvollisuutta arvioidessaan näytä ottavan huomioon, ei hänen kantaansa voitane pitää täysin oikeana.

Lisäksi huomioon voitaneen ottaa se, että vahingonaiheuttajien vastuu vahingonkärsijää kohtaan on pääsääntöisesti täysimääräistä ja yhteisvastuullista, kuten ennakkopäätöksessä KKO 2013:49 on todettu. Kunkin vahingonaiheuttajan tuottamuksen tai syyllisyyden määrän ei ole katsottu vaikuttavan yhteisvastuullisuuteen, jos korvausvastuun syntymisen edellytykset täyttyvät. Korkeimman oikeuden mukaan oikeuskäytännössä myös avunannosta rikokseen tuomitun on katsottu olevan velvollinen

¹³⁵ Ks. luvottoman käytön kriminalisoinnin tarkoituseristä myös KKO 1998:25, jonka perusteluissa todetaan, että luvottoman käytön kriminalisoinnilla suojataan omistajalle kuuluvaa oikeutta päättää esineen käytöstä.

¹³⁶ *Hemmo* 2005 s. 140. Ks. normin suojatarkoitusta koskevasta opista emt. s. 140–142, *Ståhlberg – Karhu* 2013 s. 357–359 sekä erityisesti *Andersson* 1993, jota voidaan pitää tärkeimpänä po. oppia koskevana pohjoismaisena vahingonkorvausoikeuden perusteoksena.

¹³⁷ *Hahto* 2004 s. 103 av. 259.

korvaamaan rikoksella aiheutetun vahingon kokonaisuudessaan yhteisvastuullisesti muiden vahingonaiheuttajien kanssa, jos vahinko on ollut myös avunantoon syyllistyneen ennakoitavissa (esim. KKO 1996:47).

4.4.3 *Vahingonkorvausvastuu esinevahingoista, jotka aiheutuvat luvattoman käytön aikana*

Korkeimman oikeuden vanhemmissa ratkaisuissa on otettu kantaa myös *moottorikulkuneuvon käyttämisen aikana mukaan otetun matkustajan korvausvelvollisuuteen*. Saarnilehdon mukaan matkustaja voi tulla mukaan ajoneuvon luvattoman käyttämisen eri vaiheissa, ja hän voi myös poistua kyydistä ennen auton käytön loppumista tai vasta sen päättyessä, jolloin myös moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta aiheutunut vahinko voi aiheutua matkustajan ollessa mukana ajoneuvossa taikka ennen tai jälkeen sen.

Saarnilehdon mukaan sellaisessa tilanteessa, jossa matkustaja ei ole ollut mukana ottamassa autoa luvattomasti käyttöönsä, vaan käyttänyt sitä luvatta ainoastaan matkustajan ominaisuudessa, matkustaja ei ole korvausvelvollinen ennen matkustajaksi ryhtymistään autolle aiheutuneesta vahingosta. Hänen tuottamuksensa ei ulotu tällaisiin vahinkoihin. Samoin on arvioitava sellaisen henkilön vastuuta, jolle auto myöhemmin luovutetaan: luovutus ei *sellaisenaan* synnytä vastuuta autolle luovutushetkeen mennessä aiheutuneista vahingoista.¹³⁸

Matkustajan mukana ollessa ajoneuvon omistajalle aiheutuneesta vahingosta Saarnilehto toteaa, että matkustajan korvausvelvollisuus ulottuu ainakin auton omistajan ostamaan polttoaineeseen, jonka kulumisesta aiheutuneesta vahingosta matkustaja vastaa yhteisvastuullisesti muiden käyttäjien kanssa – olkoonkin, että lyhytaikaisessa luvattomassa käytössä asialla ei liene käytännön merkitystä. Niissä tilanteissa, joissa auto on ajettu tieltä ulos, matkustaja on korvausvelvollinen ainakin, jos hän on tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut auton suistumisen tieltä. Sitä vastoin *kuljettajan ajovirheestä johtuvan vaurion* korvausvelvollisuus on matkustajan osalta Saarnilehdon mukaan kyseenalainen. Jos matkustaja ei ole käyttäytymisellään vaikuttanut ajamiseen tai vahingon syntymiseen muuten, hän ei ole korvausvelvollinen, eikä tuottamuksena voida pitää lähtemistä ajokortittoman tai alkoholia nauttineen henkilön kuljettamaan ajoneuvoon: ajo olisi voinut tapahtua ja vahinko syntyä, vaikka matkustaja ei olisi noussut kyytiin. Korvausvelvollisuuden perustavaa tuottamusta

¹³⁸ Saarnilehto DL 1984 s. 485, joka toteaa poikkeuksena olevan tietysti sellaisten tilanteiden, joissa henkilö muulla perusteella kuin käyttämällä moottoriajoneuvoa luvatta on tahallaan tai tuottamuksellaan aiheuttanut vahingon.

olisi esimerkiksi yllytys ajamiseen tai liian nopeaan ajoon, kehottaminen vaarallisen ajoreitin käyttämiseen tai ajamisen jatkamiseen taikka vaikuttaminen siihen, kuka ajoneuvoa kuljettaa.¹³⁹

Toisaalta tapauksessa KKO 1975 II 20 tuomittiin korvausvelvolliseksi autolle aiheutuneesta vahingosta sellainen vastaaja, joka oli ollut matkustajana autossa, vaikka oli tiennyt toisen vastaajan ottaneen sen luvatta käyttöön. Tuossa tapauksessa toinen vastaaja oli paitsi ottanut auton luvatta käyttöön, myös kuljettanut sitä, kun auto oli suistunut tieltä. Autossa mukana ollut matkustaja tuomittiin kuljettajan kanssa yhteisvastuulliseen korvausvelvollisuuteen vahingosta sekä rangaistukseen moottoriajoneuvon törkeästä luvattomasta käyttöönottamisesta. Tapaus on ratkaistu VahL:n voimaantuloa edeltävänä aikana.

Saarnilehdon edellä selostetut näkemykset voidaan hyväksyä, eli lähtökohtana on, että korvausvelvollisuus edellyttää tuottamusta. Tuottamuksen arviointi erityisesti ulosajossa syntyneiden vahinkojen osalta ei useinkaan aiheuttane ongelmia auton kuljettajan osalta: tältä osin vahinko usein jo itse puhuu puolestaan (*res ipsa loquitur*), eli jo ulosajosta voidaan päätellä, että menettely on ollut huolimaton. Matkustajien osalta korvausvelvollisuus on perusteltua kytkeä siihen, ovatko he olleet ottamassa autoa käyttöön tai jollakin tavalla myötävaikuttaneet siihen. Jos ovat, korvausvelvollisuus syntyy jo sillä perusteella (arg. KKO 1996:47). Jollei matkustaja ole myötävaikuttanut auton käyttöönottamiseen, korvausvelvollisuus edellyttää tuottamusta, jollaisena kysymykseen voivat tulla esimerkiksi Saarnilehdon mainitsemat seikat.

4.4.4 Vahingonkorvausvastuu esinevahingoista, jotka aiheutuvat luvattoman käytön päättymisen jälkeen

Matkustajan poistumisen jälkeen aiheutuneen vahingon osalta Saarnilehto toteaa, että matkustaja ei yleensä olisi korvausvelvollinen tällaisesta vahingosta, onpa kysymys sitten ajoneuvon polttoaineen kulumisen, ajoneuvon vaurioitumisen taikka ajoneuvossa olleen omaisuuden häviämisestä aiheutuneista vahingoista. Toisaalta tällaista erityistä sääntöä ei Saarnilehdon

¹³⁹ Saarnilehto DL 1984 s. 485–488. Kirjoituksessa toisaalta viitataan erääseen Turun hovioikeuden ratkaisuun (22.9.1980, 140880-N:o 1870, 1979 R 223 Tku V). Tapauksessa vahingonkorvauslaisia tarkoitettua tuottamuksensa nojalla korvausvelvollisena pidettiin sellaista matkustajaa, joka ei ollut ottanut autoa omistajansa hallusta, vaan joka oli tullut mukaan myöhemmin ja välillä ajanut autoa. Onnettomuushetkellä autoa oli ajanut toinen vastaaja. Kyseisessä ratkaisussa vähemmistöön jäänyt jäsen ja jutun esittelijä eivät olisi velvoittaneet matkustajaa suorittamaan korvauksia vakuutusyhtiölle.

mukaan voida asettaa, sillä matkustaja voi joutua useammallakin perusteella korvausvelvolliseksi poistumisensa jälkeen aiheutuneesta vahingosta. Polttoaineen kulumisen esimerkiksi voi johtua siitä, että matkustaja on vaatimuksensa mukaisesti kuljetettu jonnekin, ja ajoneuvon käytön jatkuminen johtuu paluumatkasta. Vastaavasti matkustaja on voinut toiminnallaan aiheuttaa sen, että ajoneuvo on jäänyt ajotaidottoman tai alkoholin vaikutuksen alaisen henkilön käyttöön, taikka sen, että ajoneuvon jääneet ovat anastaneet tai rikkoneet omaisuutta.¹⁴⁰

Tähän kysymykseen on otettu kantaa ennakkopäätöksessä KKO 2012:3, joka on selostettu johdantokappaleessa. Mainitussa tapauksessa korkeimman oikeuden enemmistö katsoi, että luvattomaan käyttöönnottoon syyllistynyttä vastaajaa ei voitu tuomita korvausvelvolliseksi auton tuhoutumisesta tulipalossa aiheutuneesta vahingosta, kun asiassa ei todisteina olleiden valokuvien lisäksi ollut esitetty selvitystä auton vaurioitumisesta tulipalossa. Asiassa oli siten jäänyt selvittämättä esimerkiksi se, milloin ja mistä syystä auto oli palanut, millainen ajallinen yhteys auton ulosajon ja auton tuleen syttymisen välillä oli ollut ja millä tavoin vastaajan poistuminen ulosajon jälkeen tapahtumapaikalta oli vaikuttanut auton palamiseen. Korkeimman oikeuden mukaan, kun oikeudenkäynnissä vastaajaa vastaan esitetty syyte ei ollut koskenut auton hävittämistä polttamalla ja kun auton tuhoutumista tulipalossa ei ollut mitenkään mainittu syytteen teonkuvauksessa, auton polttamiseen liittyvien seikkojen selvittämismahdollisuus oli kuulunut takautumisoikeuteensa vetoavalle vakuutusyhtiölle.¹⁴¹ Korkein oikeus katsoi jääneen näyttämättä, että vastaaja olisi korvausvelvollinen auton tulipalon aiheuttamista vahingoista, mutta vastaaja tuomittiin kuitenkin korvausvelvolliseksi sellaisista vahingoista, joiden voitiin katsoa olevan yhteydessä hänen myöntämäänsä menettelyyn.

Siltä osin, kuin korkein oikeus hylkäsi kanteen tulipalossa aiheutuneiden vahinkojen osalta, ratkaisua voidaan pitää vakuutusyhtiön kannalta varsin ankarana. Huomionarvoista on, että vakuutusyhtiö oli takautumisvaatimuksensa nojalla vedonnut sellaisiin seikkoihin, jotka olisivat nähdäkseni johtaneet kanteen hyväksymiseen, jos kannetta olisi arvioitu casus mixtus -periaatteen nojalla. Vakuutusyhtiöhän oli kanteensa tueksi vedonnut muun ohessa siihen, että vastaaja oli tahallisesti erottanut auton

¹⁴⁰ *Saarnilehto* DL 1984 s. 490–491.

¹⁴¹ Ennakkopäätöksessä KKO 2005:19 todetun mukaisesti ”oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 1 §:stä ilmenevä mahdollisuus käsitellä ja ratkaista rikosasian yhteydessä syytteessä tarkoitetusta rikoksesta johtuva vahingonkorvausvaatimus ei muuta tai syrjäytä sitä sääntöä, että vaatimuksen perusteena olevat seikat on ilmoitettava korvausvaatimuksessa, jolleivät ne joltakin osin sisälly syytteen teonkuvaukseen, ja että tuomioistuimien ei voi perustaa ratkaisua korvausasiassa seikkaan, johon näin ei ole vedottu” (kohta 9).

sen oikean omistajan / haltijan hallinnasta ja valvonnasta ja siten ainakin törkeällä tuottamuksellaan saattanut auton alttiiksi myös sille, että autoa oli vastaajan jätettyä sen suistumispaikalle voitu vahingoittaa myös muiden toimesta. Yhtiö oli lisäksi vedonnut siihen, että vastaajan heitteille jättämän auton tuhoutuminen tulipalossa oli ollut syy-yhteydessä hänen syykseen luettuun moottoriajoneuvon käyttörikokseen, ja toisaalta siihen, että vastaaja oli laiminlyönyt huolenpitovelvollisuutensa jätettyään auton rikkoutuneena ulosajopaikalle ilmoittamatta asiasta viranomaisille taikka auton haltijalle. Auton palaminen oli vakuutusyhtiön mukaan vielä ollut hyvin tyypillinen ja vastaajan kannalta ennalta arvattava seuraus auton luvattomasta käyttöönnotosta ja heitteille jättämisestä.

Korkeimman oikeuden ratkaisu hylätä kanne todistustaakkaa soveltamalla tuntuu, kuten todettua, varsin ankaralta, sillä asiaa todistelu-mahdollisuuksien kannalta punnittaessa selvää on, että vakuutusyhtiön mahdollisuudet esittää vahingoittumiseen johtaneesta tapahtumainkulusta näyttöä vaikuttavat ennakkolisesti varsin heikoilta. Kun huomioon lisäksi otetaan casus mixtus -vastuun taustalla vaikuttavat keskeiset näkökohdat, eli se, että esineen moitittavalla menettelyllä omistajansa määräysvallasta riistänyt henkilö on samalla estänyt omistajaa päättämästä mm. esinettä koskevasta huolenpidosta, selvitysvelvollisuus auton vahingoittumiseen johtaneesta tapahtumainkulusta olisi nähdäkseni tullut asettaa kantajan sijasta vastaajalle.

Vaikka vahingoittumiseen johtanut tapahtumainkulku onkin sitä koskevan selvityksen puuttuessa jäänyt epäselväksi, korkeimman oikeuden ratkaisua on joka tapauksessa vaikea ymmärtää. Casus mixtus -vastuun kovana ytimenä pidetään todetusti sitä, että vastaaja asetetaan korvausvelvolliseksi myös ennakoimattomista vahingoista. Tässä tapauksessa korvausvelvollisuuden tuomitseminen ei nähdäkseni olisi edellyttänyt edes casus mixtus -vastuun soveltamista sen teoreettisesti puhdaspiirteisimmässä muodossa, sillä selvää on, että luvattomasti käyttöön otetun moottoriajoneuvon hylkääminen ulosajopaikalle ja poistuminen ulosajon jälkeen kyseiseltä paikalta asiasta kenellekään ilmoittamatta on yleensä omiaan lisäämään riskiä siitä, että autoa voivat vahingoittaa jotkut muutkin henkilöt. Näkökohdat, jotka ennakkopäätöksessä KKO 1996:47 on esitetty luvattoman käytön kriminalisoinnin tarkoituksesta, olisikin ollut syytä ulottaa myös muihin kuin vain ulosajosta aiheutuneisiin vahinkoihin.

4.5 Todistustaakka casus mixtus -vastuun vaihtoehtona Suomessa?

Entä olisiko casus mixtus -vastuun sijasta vahingonkärsijän oikeussuojaa mahdollista parantaa todistustaakkanormien avulla, kuten Ruotsissa on tehty tapauksessa NJA 1988 s. 226, jossa kätkemisrikokseen syyllistyneille vastaajille asetettiin todistustaakka esineelle aiheutuneiden vahinkojen aiheutumisajankohdasta? Tällainen ajattelutapa ei ole täysin tuntematon Suomessakaan, sillä korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä on löydettävissä ainakin yksi tapaus, jossa korkein oikeus on tulkintani mukaan toiminut juuri tällä tavalla.

Ennakkopäätöksessä KKO 1990:78 oli kysymys vahingonkorvaus oikeudellisesta syy-yhteydestä. Tapauksessa kolme henkilöä oli ampunut samalla aseella vuorotellen useita laukauksia maavallia kohti. Yksi laukaus oli osunut ampumalinjan lähellä olleeseen sähkönjakelumuntaan, joka oli myöhemmin syttynyt palamaan ja tuhoutunut, kun muuntajan kuumenemista estävä öljy oli valunut luodin aiheuttamasta reiästä pois. Asianomistaja vaati vastaajien velvoittamista yhteisvastuullisesti korvaamaan asianomistajalle uuden muuntajan hintaa sekä työkustannuksia vastaavat määrät. Alemmat oikeudet hylkäsivät asianomistajan kanteen katsottuaan jääneen näyttämättä, kenen ampumasta luodista muuntaja oli vahingoittunut. Korkeimman oikeuden enemmistön mukaan vahingonaiheuttajat olivat VahL 6:2:n nojalla yhteisvastuullisesti velvolliset korvaamaan vahingon, koska ampujilla oli ollut varomattomuutena ilmennyt tuottamus, eikä kukaan ollut selvittänyt, että muuntajaan osunut luoti ei ollut hänen ampumansa.

Ratkaisu on vahingonkärsijän oikeussuojan näkökulmasta perusteltu, mutta todistus oikeudellisesti siksi erikoinen, että siinä presumptioksi asetettiin seikka, joka tiedettiin ennakkollisesti vääräksi: muuntaja oli rikkoutunut yhdestä laukauksesta, joten kaikki kolme eivät olleet voineet aiheuttaa vahinkoa – jutussa oli selvitetty, että yksi vastaajista oli ampunut 10 laukausta ja kaksi muuta vastaajaa kumpikin viisi laukausta. Todistustaakan kääntämistä ennakkopäätöksessä tarkastellussa tilanteessa voidaan perustella samoilla syillä kuin Ruotsissa: asianomistajan on tosiasiaassa mahdotonta esittää luotettavaa selvitystä vahingoittumisesta, ja menetteilyä, joka vahingon aiheutumiseen on johtanut, voidaan jo itsessään pitää varsin moitittavana. Ratkaisu on näin ollen yhdensuuntainen sekä todisteluun varautumisnäkökohtien että aineellisen lainsäädännön tavoitteiden kanssa – molemmilla argumenteilla on merkitystä erityisesti pohdittaessa todistustaakan jakautumista sääntelemättömissä tilanteissa.

Todistustaakka olisi voitu kääntää vastaajalle myös ennakkopäätöksessä KKO 2012:3 ainakin siinä tapauksessa, että vahingonkorvausvastuuta ei tahdota arvioida casus mixtus -periaatteen nojalla. Mikäli todistustaakka olisi käännetty vastaajalle, tämän olisi nähdäkseni tullut osoittaa se, että vahinko on aiheutunut muusta kuin hänen viakseen luettavasta menettelystä. Tapauksessa epäselväksi jäi muun ohessa vahingon aiheutumisajankohta sekä sen yhteys vastaajan menettelyyn. Ruotsin korkein oikeus katsoi tapauksessa NJA 1988 s. 226, että vahingonkärsijällä oli ymmärrettäviä vaikeuksia esittää näyttöä tai edes olettamuksia niistä olosuhteista, joissa omaisuus oli vahingoittunut. Toisaalta mikään ei puhunut myöskään sitä vastaan, että esineet olisivat vahingoittuneet niiden ollessa vastaajien vastuulla. Epäselvyyttä, joka esineiden vahingoittumisajankohdasta vallitsee, ei selostetuissa olosuhteissa pidetty kohtuullisena säilyttää yhtiön vastuulle. – Mikäli korkein oikeus olisi arvioinut todistustaakan toisin tapauksessa KKO 2012:3, asia olisi voitu vastaavin perusteluin ratkaista vastaajan vahingoksi.

Todistustaakan kääntäminen vastaajalle sellaisessa tilanteessa, jossa yksityisoikeudellista vaatimusta ajetaan rikosasian yhteydessä, voi herättää kysymyksen menettelyn yhteensopivuudesta syyttäjäpuolen yksinomaisen todistustaakan kanssa. Kysymystä siitä, miten todistustaakka adheesioprosessissa jakautuu, on oikeuskirjallisuudessa käsitelty verrattain niukasti. Ongelma liittyy erityisesti syytteelle ja yksityisoikeudelliselle vaatimukselle yhteisiin oikeustositseikkoihin. Oikeuskirjallisuudessa todistustaakan on adheesioprosessissa katsottu jakautuvan näiden osalta lähtökohtaisesti samalla tavalla.¹⁴² Toisaalta voidaan todeta, että esimerkiksi ennakkopäätöksessä KKO 2012:3 auton polttamista ei mainittu lainkaan rikoksen teonkuvauksessa, ja kysymys siitä, oliko auto vahingoittunut vastaajan menettelyyn vahingonkorvausoikeudellisesti relevantissa syy-yhteydessä olevan seikan vuoksi vai sellaisesta syystä riippumatta, oli merkityksellinen vain yksityisoikeudellisen vaatimuksen kannalta. Ruotsin prosessioikeudessa peukalosääntönä vain yksityisoikeudellisesti relevanttien seikkojen osalta on adheesioprosessissa pidetty sitä, että todistustaakka niistä jakautuu kuten siviiliprosessissa.¹⁴³ Katsoisinkin, että vastaajan todistustaakalle ei tämän vuoksi olisi estettä.¹⁴⁴

¹⁴² Ks. *Lappalainen* 1986 s. 446 ja *Frände* 2009 s. 451.

¹⁴³ *Nordh* 2011 s. 70. Ks. kysymyksestä laajemmin *Roberth Nordh*: Bevisbörd och beviskrav vid kumulation av enskilt anspråk och åtal för brott, teoksessa *Nordh* 2008 s. 117–158.

¹⁴⁴ Ks. kysymyksestä myös VaaHO 2015:1 (ratkaisu 15/104782, annettu 3.2.2015 asiassa R 14/716). Ratkaisussa katsottiin, että tilanteessa, jossa syyte on lainvoimaisesti hylätty käräjäoikeudessa ja jossa hovioikeuden tutkittavana muutoksenhaun johdosta on rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus, korvauskysymystä arvioidaan riita-asiassa sovellettavan näyttökynnyksen mukaisesti.

Todistelulainsäädännön uudistuksen myötä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 §:n 4 momentissa säädettäisiin jatkossa todistustaakan jaon ja näyttökynnyksen poikkeussäätelystä. Lainkohdan esitetyn sanamuodon mukaan ”[M]itä 1 ja 2 momentissa säädetään, noudatetaan, jollei todistustaakasta tai näytöltä vaadittavasta vahvuudesta laissa toisin säädetä tai asian laadusta muuta johdu. Mitä 3 momentissa säädetään, noudatetaan, jollei laissa toisin säädetä”. Lainkohdasta hallituksen esityksessä todetun mukaisesti ”asian laatua” arvioitaessa merkitystä voi olla esimerkiksi lainsäädännön toimivuudella, kokemuseräisellä todennäköisyydellä ja asianosaisten näyttömahdollisuuksilla.¹⁴⁵ Kuten edellä on todettu, aineelliseen lainsäädäntöön liittyvät näkökohdat – pyrkimys antaa todistus oikeudellisesti merkitystä casus mixtus -vastuun perusteena oleville näkökohdille – sekä näyttömahdollisuudet puoltavat vahvasti sellaista tulkintaa, että jatkossa sellaisissa tapauksissa kuin KKO 2012:3 todistustaakka asetettaisiin kantajan sijasta vastaajalle – tällöin kysymys olisi sellaisesta kantajan todistustaakkaa koskevaan pääsääntöön tehtävästä poikkeuksesta, josta säädetään mainitussa lainkohdassa.

5 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Edellä on tarkasteltu casus mixtus -vastuuta osana vahingonkorvausoikeuden yleisiä oppeja. Tämä tarkastelu on toteutettu käsittelemällä ensin casus mixtus -vastuun asemaa Ruotsin oikeudessa sekä sen jälkeen sitä, missä määrin Suomen oikeuskäytännössä voidaan nähdä jälkiä casus mixtus -periaatteen soveltamisesta. Yleisesti voidaan todeta, että casus mixtus -vastuun keskeinen merkitys on siinä, että casus mixtus muodostaa poikkeuksen vahingonkorvausoikeudessa lähtökohtaisesti noudatetusta vahingon ennakoitavuuden vaatimuksesta. Tämä poikkeus oikeutetaan sillä, että casus mixtus -vastuun tyyppitilanteissa kysymys on toiminnasta, jossa vastaaja moitittavasti menetellen vie esineen omistajansa määräysvallan piiristä – tällöin ennakoitavuuden taustalla olevilla näkökohdilla ei ole tavanomaista painoarvoa.

Ruotsin oikeudessa casus mixtus -vastuu tunnettiin ennen korkeimman oikeuden ratkaisua NJA 2004 s. 746 I ja II oikeuskirjallisuudessa, minkä lisäksi periaatetta on katsottu sovelletun eräissä korkeimman oikeuden ratkaisuissa. Casus mixtus -periaatteella katsottiin doktriinissa olevan merkitystä erityisesti sellaisissa sopimuksenulkoisen vahingonkorvausvastuun

¹⁴⁵ Ks. HE 46/2014 vp s. 48 ja esityksen johdosta laajemmin Saranpää DL 2013.

tilanteissa, joissa esine moitittavalla menettelyllä riistetään omistajansa määräysvallasta ja se vahingoittuu. Toisaalta periaatetta katsotaan voitavan soveltaa myös sopimusperusteisen vastuun tilanteissa silloin, kun velallisella on sopimuksen perusteella hallussaan velkojan esine, jota velallinen käyttää sopimuksenvastaisella tavalla ja velkojalle vahinkoa aiheuttaen.

Oikeuskirjallisuuden kannanottojen verrattain kiinteästä vakiintuneisuudesta huolimatta lopullisen läpimurron casus mixtus -periaate teki vasta ratkaisussa NJA 2004 s. 746 I ja II, jossa se mainittiin korkeimman oikeuden ratkaisun perusteluissa. Oikeuskirjallisuudessa ratkaisua on pidetty oikeusteoreettisesti mielenkiintoisena: on muun muassa pohdittu sitä, onko periaatteelle uuden auktoritatiivisen tuen myötä tapahtunut jotakin, toisaalta sitä, tuleeko korkeimman oikeuden ratkaisun mukana myös sellaisia asioita, joita ei ole tultu pohtineeksi.¹⁴⁶

Suomen oikeuskirjallisuudessa casus mixtus -periaatetta ei kovin runsaasti käsitellä, mutta katsaus oikeuskäytäntöön osoittaa, että Suomen korkein oikeus on esimerkiksi sopimusperusteisen vastuun tilanteissa päätenyt hyvin samanlaisiin lopputuloksiin kuin olisi ilmeisesti päädytty, mikäli olisi sovellettu casus mixtus -periaatetta. Erityisen casus mixtus -vastuun kehittäminen sopimusperusteisen vastuun tilanteisiin ei ole tarkoituksenmukaista, koska sopimusperusteisen vastuun tavanomaiset vastuuperusteet, lähinnä ekskulpatiovastuu ja kontrollivastuu, ovat vakiintuneita. Lisäksi niiden soveltaminen toteuttaa myös vahingonkärsijän oikeussuojaa, jota voidaan pitää varsin keskeisenä tausta-ajatuksena casus mixtus -periaatteen kannalta.

Sopimuksenulkoisen vahingonkorvauksen tilanteissa periaatteen institutionaalisen tuen kannalta varsin tärkeä on VahL 6:1, joka oikeuttaa ”kohtuuden mukaan” sovitteluun vahingonkorvausta, ”jos vahingon kärsineen puolelta on myötävaikutettu vahinkoon tai jos muu vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumaton seikka on myös ollut vahingon syytä”. Lainkohta ilmentää sitä, että korvausvastuu voi ajankohtaistua myös sellaisissa tilanteissa, joissa vahingon syntymiseen on myötävaikuttanut vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumaton seikka. Sellaista oikeuskäytäntöä, jossa korvausvelvollisuutta olisi mainitun lainkohdan nojalla soviteltu casus mixtus -tyyppisissä tilanteissa, ei havaintojeni mukaan ole. Se, että Suomen lakiin joka tapauksessa sisältyy mainitunlainen sovittelusäännös, merkitsee kuitenkin sitä, että Suomen oikeudessa on olemassa väline, jolla voidaan välttää korvausvastuun muodostuminen rajoittamattomaksi. Tämä näkökohta on tärkeä, sillä Ruotsissa casus mixtus -vastuun yhtenä ongelmana on pidetty juuri vahingonkorvausvastuun rajoittamisen vaikeutta.

¹⁴⁶ *Schultz SvJT* 2013 s. 1022–1023.

Katsaus sopimuksenulkoista vahingonkorvausvastuuta koskevaan oikeuskäytäntöön, erityisesti moottoriajoneuvon luvatonta käyttöönottamista koskevan vahingonkorvauksen tilanteisiin, osoittaa, että korkein oikeus on vanhemmassa ratkaisukäytännössään operoinut tavalla, joka varsin suuresti muistuttaa casus mixtus -vastuun soveltamista. Uudemmassa oikeuskäytännössä, ennakkopäätöksessä KKO 1996:47, on niin ikään nähtävissä viitteitä casus mixtus -periaatteesta. Kyseisessä tapauksessa ennakoitavuuden vaatimusta lähestyttiin luvatonta käyttöä koskevan kriminalisoinnin tarkoituksena käsin, ja ratkaisussa myös argumentoitiin tavalla, joka muistuttaa ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä. Institutionaalisen tuen osalta tilanne näyttää olevan jokseenkin sama kuin Ruotsissa ennen tapausta NJA 2004 s. 746 I ja II: periaatetta ei ollut tuomion perusteluissa nimenomaisesti mainittu, mutta eräät oikeuskäytännön ratkaisut sopivat periaatteen kanssa yhteen oikein hyvin.

Korkeimman oikeuden vastikään antama ennakkopäätös KKO 2012:3 merkitsee poikkeusta aikaisempaan ratkaisukäytäntöön nähden, ja ratkaisun perusteluita sekä lopputulosta voidaan nähdäkseni arvostella myös todistustaakan jaon kannalta. Nähtäväksi jääkin, millainen merkitys ennakkopäätökselle oikeuskäytännössä jatkossa annetaan. Siinäkin tapauksessa, että casus mixtus -vastuuta ei tahdottaisi hyväksyä, vahingonkärsijän kannalta kohtuullisempiin lopputuloksiin voitaisiin päästä kääntämällä todistustaakka vastaajalle siten, kuin Ruotsin korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä ja ennakkopäätöksessä KKO 1990:78 on tehty.

LÄHTEET

Oikeuskirjallisuus

- Agell, Anders*: Om presumtionsansvar vid skada på omhändertagd egendom, teoksessa Anders Agell: De Lege. Familjerätt, skadeståndsrätt och annan förmögenhetsrätt. Valda skrifter. Juridiska Föreningen i Uppsala. Iustus Förlag. Göteborg 1993 s. 241–271 (kirjoitus on julkaistu myös teoksessa Festskrift till Henrik Hessler. 1985 s. 1–30) (*Agell* 1993a)
- Agell, Anders*: Skadeståndsansvaret vid obehöriga förfoganden över annans egendom, teoksessa Anders Agell: De Lege. Familjerätt, skadeståndsrätt och annan förmögenhetsrätt. Valda skrifter. Juridiska Föreningen i Uppsala. Iustus Förlag. Göteborg 1993 s. 197–239, s. 221–222 (kirjoitus on julkaistu myös teoksessa Festskrift till Jan Hellner. 1984 s. 23–63). (*Agell* 1993b)
- Andersson, Håkan*: Skyddsändamål och adekvans. Om skadeståndsansvarets gränser. Skrifter från Juridiska Fakulteten i Uppsala 41. Iustus Förlag. Göteborg 1993.
- Andersson, Håkan*: Gränsproblem i skadeståndsrätten. Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer. Bok II. Iustus Förlag. Uppsala 2013.
- Arti, Armas*: Vahingonkorvauslaki. Arvi A. Karisto Oy. Hämeenlinna 1981.
- Bengtsson, Bertil*: Svensk rättspraxis. Skadestånd utom kontraktsförhållanden 1985–1988. Svensk Juristtidning 1990 s. 54–72.
- Diesen, Christian – Strandberg, Magne*: Bevisprövning i tvistemål. Teori och praktik. Bevis 9. Vällingby 2012.
- Dufwa, Bill W.*: Flera skadeståndsskyldiga. Kap. 5–12. Juristförlaget. Göteborg 1993.
- Dworkin, Ronald*: Taking Rights Seriously. London 1977.
- Frände, Dan*: Finsk straffprocessrätt. Edita. Helsingfors 2009.
- Hahto, Vilja*: Uhrin myötävaikutus ja rikoksentekijän vastuu. Rikos- ja vahingonkorvaus-oikeudellinen tutkimus tekoa edeltävästä uhrikäyttäytymisestä fyysistä koskemattomuutta loukkaavissa rikoksissa. Edita. Helsinki 2004.
- Halila, Jouko*: Todistustaakan jaosta silmällä pitäen erityisesti varallisuus-oikeudellisia oikeussuhteita. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja, N:o 74. Porvoo 1955.
- Heidbrink, Jacob*: Omhändertagande av annans egendom – ett avtalsgrundande rättsfaktum? Svensk Juristtidning 2008 s. 57–87.
- Hellner, Jan*: Speciell avtalsrätt II. Kontraktsrätt. Andra häftet. Tredje upplagan. Stockholm 1996.
- Hellner, Jan – Johansson, Svante*: Skadeståndsrätt. Sjätte upplagan. Norstedts Juridik. Stockholm 2002 s. 214.
- Hemmo, Mika*: Vahingonkorvauksen määräytymisestä sopimussuhteissa. Siviilioikeudellinen tutkimus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 200. Vammala 1994.
- Hemmo, Mika*: Vahingonkorvauksen sovittelu ja moderni korvausoikeus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 209. Helsinki 1996.
- Hemmo, Mika*: Sopimus ja delikti. Tutkimus vahingonkorvausoikeuden vastuunudoista. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1998.
- Hemmo, Mika*: Sopimusoikeus II. Talentum. Helsinki 2003.
- Hemmo, Mika*: Vahingonkorvausoikeuden oppikirja. WSOY. Helsinki 2005.

- Heuman, Lars*: Bevisbörda och beviskrav i tvistemål. Norstedts Juridik. Stockholm 2005.
- Hult, Phillips*: Perpetuatio obligationis, teoksessa O. A. Borum – Knud Illum (red.): Festskrift til professor, dr. juris Henry Ussing 5. maj 1951. Nyt nordisk forlag Arnold Busck Nordlundes bogtrykkeri København. København 1951 s. 165–206.
- Häyhä, Juha*: Ankara vastuu ja vahingonkorvausoikeuden järjestelmä, teoksessa Urpo Kangas – Pekka Timonen (toim.): Oikeustiede-Jurisprudentia XXXII. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja. Jyväskylä 1999 s. 83–149.
- Kaisto, Janne*: Oikeudeton luovutus ja palautusvastuu. Defensor Legis 1997 s. 218–240.
- Karlgren, Hjalmar*: ”Perpetuatio obligationis”. Tidskrift for Rettsvitenskap. 1955 s. 361–385.
- Kivivuori, Antti*: Suomen vahingonkorvauslainsäädännön kehitys. I. Rikoslainsäädäntö 1809–1875. Joensuu 1969.
- Klami, Hannu Tapani* (toim.): Todistelun ongelmia. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1995.
- Kleineman, Jan*: De offentliga rättssubjektens skadeståndsansvar. Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet, nr 1/1991–1992 s. 63–79.
- Koponen, Pekka*: Talousrikokset rikos- ja rikosprosessioikeuden yhtymäkohdassa. Erityisesti tahallisuuden ja syytesidonnaisuuden kannalta tarkasteltuna. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 249. Helsinki 2004.
- Könkkölä, Justus*: Vastuuvakuutus vahingonkorvausriidassa. Talentum. Helsinki 2009.
- Lappalainen, Juha*: Vahingonkorvausvaatimuksesta rikosjutussa. Prosessioikeudellinen tutkimus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 169. Vammala 1986.
- Lappalainen, Juha*: Siviiliprosessioikeus II. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 2001. (Lappalainen SP II)
- Lennander, Gertrud*: Casus mixtus, teoksessa Hugo Tiberg et al. (red.): Essays on Tort, Insurance, Law and Society in Honour of Bill W. Dufwa. Volume II. Jure Förlag AB. Stockholm 2006 s. 723–736.
- Lindell, Bengt*: Det svåra lyftet — beviskrav och bevisbörda på skivstången. Svensk Juristtidning 2007 s. 341–366.
- Mielityinen, Sampo*: Vahingonkorvausoikeuden periaatteet. Edita. Helsinki 2006.
- Mononen, Marko*: Onko sopimusoikeudessamme yhtenäistä vastuuperustetta? Lakimies 2004 s. 1379–1397.
- Nordh, Roberth*: Spridda tankar. Reflektioner kring talerätt, rättskraft, bevisfrågor m.m. Iustus Förlag. Uppsala 2008.
- Nordh, Roberth*: Bevisrätt B. Bevisbörda och beviskrav. Praktisk process VII. Iustus Förlag. Uppsala 2011.
- Norio-Timonen, Jaana*: KKO 2012:3. Vakuutusyhtiön takautumisoikeus auton luvottomasti käyttöönottanutta kohtaan, teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein 2012:I. Talentum. Helsinki 2012 s. 32–39.
- Norgård, Marcus*: Avtalsingrepp. Om otillbörliga ingripanden i kommersiella avtalsförhållanden. Forskningsrapporter från Svenska Handelshögskolan, 61. Helsingfors 2006.
- Oscarson, Fredric*: Casus mixtus cum culpa – en rättsprincip i förändring. Nordisk försäkrings-tidskrift 4/2005 s. 329–339.
- Pajulammi, Henna*: Lapsi, oikeus ja osallisuus. Talentum. Helsinki 2014.
- Peczenik, Alexander*: Causes and Damages. Skrifter utgivna av Juridiska Föreningen i Lund. Nr 33. Teckomatorp 1979.

- Ramberg, Jan – Herre, Johnny*: Köplagen. En kommentar. Andra upplagan. Norstedts Juridik. Vanda. Finland 2013.
- Saarnilehto, Ari*: Matkustajan velvollisuudesta korvata moottoriajoneuvon luvattomasta käyttöönottamisesta aiheutunut vahinko. *Defensor Legis* 1984 s. 479–492.
- Saarnilehto, Ari*: Vuokraoikeus. Yleiset periaatteet ja erityissääntely. WSOYPro. Helsinki 2006.
- Saarnilehto, Ari*: Vahingonkorvauslaki. Käytännön kommentaari. Edita. Helsinki 2007.
- Saarnilehto, Ari*: Todistustaakasta vahingonkorvausasioissa, teoksessa Ari Saarnilehto (toim.): Ehdon sovittelusta, todistelusta ja vahingonkorvauksesta. Velvoiteoikeudellisia kirjoituksia I. Turun yliopiston julkaisuja. Turku 2010.
- Sandvik, Björn*: Miljöskadeansvar. En skadeståndsrättslig studie med särskild hänsyn till ansvarsmotiv, miljöskadebegrepp och ersättning för skada på miljön. Åbo 2002.
- Sandvik, Björn*: Voidaanko kontrollivastuuta pitää sopimusoikeuden yleisenä periaatteena? *Lakimies* 2014 s. 651–674.
- Sandvik, Björn – Sisula-Tulokas, Lena*: Kansainvälinen kauppalaki. Lakimiesliiton Kustannus. Viro 2013.
- Saranpää, Timo*: Näyttöenemmyysperiaate riita-asiassa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 299. Helsinki 2010.
- Saranpää, Timo*: Riita-asian näyttökynnys- ja todistustaakkasäännökset todistelutoimikunnan mietinnössä – eräitä näkökohtia ja ehdotuksia. *Defensor Legis* 2013 s. 951–966.
- Saxén, Hans*: Adevkans och skada. *Acta Academiae Aboensis*. Åbo 1962.
- Saxén, Hans*: Skadeståndsrätt. Åbo Akademi. Åbo 1975.
- Saxén, Hans*: Skadestånd vid avtalsbrott. HD praxis i Finland. Juristförlaget. Stockholm 1995.
- Schultz, Märten*: Further Ruminations on Cause-In-Fact, teoksessa *Scandinavian Studies in Law*. Vol. 41. Stockholm 2001 s. 2–35.
- Schultz, Märten*: Casus mixtus cum culpa. *Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet*, nr 3/2004–05 s. 680–692.
- Schultz, Märten*: Kausalitet. Studier i skadeståndsrättslig argumentation. Jure Förlag. Stockholm 2007.
- Schultz, Märten*: Adevkansläran. Vänbok till Jan Kleineman och Stockholm Centre for Commercial Law. Jure. Stockholm 2010.
- Schultz, Märten*: Några frågor i kommersiell skadeståndsrätt. *Svensk Juristtidning* 2013 s. 1017–1031.
- Sisula-Tulokas, Lena*: Oikeustapauskommentti ratkaisusta KKO 1991:65. *Defensor Legis* 1991 s. 71–74.
- Sisula-Tulokas, Lena*: Allmänna principer och transporträtt- direktkravsproblematiken i HD 2013:33. *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland* 2014 s. 162–183.
- Ståhlberg, Pauli – Karhu, Juha*: Suomen vahingonkorvausoikeus. 6. uud. p. Talentum. Helsinki 2013.
- Takki, Tapio*: Irtaimen esineen vuokrasta ja leasingistä. Suomen Lakimiesliiton kirjasarja N:o 64. Suomen Lakimiesliiton kustannus. Helsinki 1980.
- Tapani, Jussi*: Petos liikesuhteessa. Talousrikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 250. Helsinki 2004.
- Taxell, Lars Erik*: Skadestånd vid avtalsbrott. Åbo Akademiens Förlag. Åbo 1993.

- Tolonen, Hannu:* Oikeuden kaleidoskooppi. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja, N:o 19. Vaajakoski 2008 s. 50 (kirjoitus on julkaistu myös teoksessa Oikeustiede–Jurisprudentia XXII 1989).
- Tuori, Kaarlo:* Kriittinen oikeuspositivismi. WSLT. Vantaa 2000.
- Vaitoja, Jari:* Väittämistaakka, tuomarin kyselyvelvollisuus ja pakottavaan yksityisoikeudelliseen sääntelyyn perustuvien vaatimusten tutkiminen siviiliprosessissa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 321. Helsinki 2014.
- Vedenkannas, Matti:* Tukikirje vakuutena. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 279. Helsinki 2007.
- Vihma, Väinö:* Suorituksen mahdottomuus varallisuus oikeudellisessa sopimussuhteessa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 53. Vammala 1957.
- Viljanen, Mika:* Kaksi tai kaksi ja puoli vastuuperustetta: sopimusvahingonkorvauksen perusteiden jäljillä, teoksessa Jaakko Husa – Petri Keskitalo – Tuula Linna – Eva Tammi-Salminen (toim.): Oikeuden avantgarde. Juhlajulkaisu Juha Karhu 1953–6/4–2013. Talentum. Helsinki 2013.
- Virolainen, Jyrki:* Väittämistaakasta vähäisen. Lakimies 1985 s. 973–1006.
- Virolainen, Jyrki:* Oikeuskirjallisuus oikeuslähteenä ja tuomion perusteluissa. Lakimies 2012 s. 3–32.
- Virtanen, Jenny:* Todistustaakan ja vastuunrajoitusehtojen merkitys sopimusvastuussa. Defensor Legis 2005 s. 484–504.
- Vuorenpää, Mikko:* Syyttäjän tehtävät. Erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleisestävää vaikutusta. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja, N:o 277. Vammala 2007.

Virallislähteet

Suomi

Lainvalmisteluaineisto

- HE 187/1973 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vahingonkorvauslaiksi.
- HE 114/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle vakuutus sopimuslaiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.
- HE 240/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 28 luvun sekä pakkokeinolain 1 luvun 1 §:n ja 5 luvun 10 §:n muuttamisesta.
- HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 46/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- LaVM 28/2002 vp. Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä 44/2002 vp rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

OIKEUSTAPAUKSET

Korkein oikeus

KKO 1947 II 271
KKO 1963 II 88
KKO 1964 II 53
KKO 1970 II 80
KKO 1973 II 45
KKO 1975 II 48
KKO 1979 II 21
KKO 1980 II 20
KKO 1981 II 2
KKO 1981 II 8
KKO 1981 II 110
KKO 1989:21
KKO 1990:78
KKO 1991:65
KKO 1994:121
KKO 1995:129
KKO 1996:47
KKO 1996:59
KKO 1997:9
KKO 1998:25
KKO 2001:13
KKO 2001:97
KKO 2001:117
KKO 2005:19
KKO 2006:86
KKO 2008:97
KKO 2010:82
KKO 2011:37
KKO 2011:109
KKO 2012:3
KKO 2006:37
KKO 2006:64
KKO 2012:66
KKO 2012:94
KKO 2013:17
KKO 2013:49
KKO 2013:55
KKO 2014:54
KKO 2015:33

Timo Saranpää

Hovioikeudet

Turun hovioikeus 22.9.1980, 140880 N:o 1870, 1979 R 223 Tku V

Vaasan hovioikeus 25.5.2012 nro 577, annettu asiassa R 11/560

Vaasan hovioikeus 3.2.2015 nro 15/104782, annettu asiassa R 14/716 (VaaHO 2015:1)

Käräjäoikeudet

Pohjanmaan käräjäoikeus 25.3.2011 nro 399, annettu asiassa R 09/557/337

Ruotsi

Högsta domstolen

NJA 1878 A nr 368

NJA 1914 s. 190

NJA 1953 s. 42

NJA 1953 s. 409

NJA 1957 s. 337

NJA 1961 s. 518

KKO 1984 II 182

NJA 1985 s. 75 II

NJA 1985 s. 690

NJA 1988 s. 226

NJA 1990 s. 137

NJA 2004 s. 746 I ja II

Hovioikeudet

SvJT 1937 rf s. 35

FFR 1968 s. 191

RH 1993:21

CASUS MIXTUS CUM CULPA PRINCIPLE WITHIN THE LAW OF TORT

According to the doctrine of *casus mixtus cum culpa* or the *casus mixtus* principle, a person using another person's property without authorisation or in breach of contract can be held liable for damages not only for damage caused to the object itself, but also for unforeseeable damage incurred while the object is not in the possession of its owner and, which would not otherwise be compensated.

This article focuses on the status of the *casus mixtus* principle under Swedish law and examines to what extent and in which situations the principle can be argued to exist under Finnish law.

In Sweden *casus mixtus* liability has a long tradition in legal practice and legal literature concerning contractual and tortious liability. However, the precedent set by the Supreme Court of Sweden NJA 2004 p. 746 I and II, where the Supreme Court specifically applied the principle in its reasoning for the first time, can be considered a significant development of the principle.

Under Finnish Law the *casus mixtus* principle has not been specifically applied. There are also no significant reasons to adopt a principle of specific *casus mixtus* liability under contract law, given that the basis of liability in contract law, namely exculpation and control liability, provide sufficient and adequate grounds for granting judicial relief. Applying *casus mixtus* argumentation in these situations would not make the issue clearer but, on the contrary, complicate it. However, the Supreme Court of Finland has in its practice concerning damages for unauthorized use of property considered cases in a way which is consistent with the *casus mixtus* principle. In its precedent ruling KKO 2012:3, the Supreme Court of Finland departed from its previous case law, with serious consequences for insurance companies in respect of using their right of recovery.

In addition to the Supreme Court case law, support for *casus mixtus* liability can be found in section 6, paragraph 1 of the Compensation for Damages Act, which indicates that liability for damages can be incurred in a situation, where the source of the damage has also been a circumstance outside the act causing the damage. The possibility to negotiate reduction of compensation also prevents liability for damages from becoming unlimited, which has been considered one of the challenges of the *casus mixtus* principle in Sweden. If *casus mixtus* liability is not adopted in Finland, the possibility of reversing the burden of proof from the injured party to the defending party ought to be considered in similar situations as in preliminary ruling by the Supreme Court of Finland KKO 2012:3.